

VÄRSKE RÕHK IV / 2010 (nr 24)

Triin Tasuja
Kristjan Haljak

Reks Imehelde
Jüri Andrejev

Carrie Raiend Nirtist
Brita Melts Carolina Pihelgast

Intervjuu **Linda-Mari Välga**

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Johanna Ross, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd
LUULE: triin.ploom@va.ee
PROOSA: johanna.ross@va.ee
ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee
PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värsked Rõhk

Vanemuise 19
Tartu 51014
Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Ecoprint

EESTI KULTUURKAPITAL

HASARTMÄNGUMAKSU
NÕUKOGU

VÄRSKE RÕHK IV / 2010 (nr 24)
ISSN 1736-2954

No pagan, see on ju täitsa tõsi, minu ümber on tõepoolest terror ja rõhumine. Enam ma küll Coca-Colat ei joo! Elagu anarhism!

Linda-Mari Väli

Triin Tasuja

Mängufilm

Nüüd kus oleme leidnud armastuse
mida sellega küll peale hakata
ma riietan end lahti
ja mõeldes sinule
teen seda eriti aeglaselt
nagu filmis
mille peaosa mängid sina

Mu sõnad ei küündi
režissöör ei anna mulle rolli
stseenid minuga lõigatakse välja

Need on ropud armastus-stseenid
mahavaikitud ja samahästi kui filmimata
kaamerameest polnud
lint jooksis omasoodu

Sina said staariks
vallutasid maailma ja naised
mina jään arhiivi väljalõigatud materjaliks
ükskõik kui ilus ja hea

Arhiivimaterjal

Mõõganeelaja

Sa meenutad mulle
natuke mu vana naabripoissi
kes tahtis kokaks saada
ja oli matemaatikas väga hea
aga suurena hakkas
hoopis narkootikume tegema
kord kui 10. klassis käisin
jõin taga koos selle mahapõlenud
poe taga end täis
seal oli sitaks meid kes me
tattidena majadevahel
ringi jookstime kui see
sama pood veel terve oli
lakkudes sealtsamast ostetud pulgakomme

aga pärast seda läbu räägiti küla peal
et ta ise olla öelnud
kuidas ma ta munni imesin
mõtlen vahel siiani
miks ta ometi kokaks ei õppinud
meil oli vanasti nii lõbus
aga õnneks
ma kohtasin Sind

*

Mu lootusetult armunud noorus
kroonib oma ilu
värvitud nukrate silmade taha

Tulles poisi juurest
kes mind ei armasta
nagu armastataks tüdrukut
kelle pisikesi jalgu
ja peenikesi sõrmi
enda lähedal tahetakse hoida
Sellepärast et kõige paremast
ja ilusamastki vahel ei piisa
ükskõik, kui puhas on puhas
ja õilis on soov
leidub neid üksikuid tüdrukuid

Süda ainult pooleldi võidetud

Tähemees

Liiga vana, et jääda naiivseks
liiga noor, et kaotada
kõikide unistuste totaalsus
jäämata neil kunagi lõpuni truudusetuks
kuigi pärast kõiki neid õnnetuid lõppe
ja lootusetuid algusi
pole enam nii paljut
millesse uskuda
on siiski piisavalt, millest kinni hoida
salajastel minnalaskvail õil
mil lubad tal oma südamesse tulla
kuigi ise ta seda ei tea –
on Tähemees taevas ja ootab
midagi milleni me veel ehk
niipea ei jõua
sest meie sooja südant juhüb kaine mõistus
mille hukutav kaugus hoiab meid eemal

Taevast, milles on tema

*

Kui väljas on pime ja külm
ning mu ees seisab
suitsetav ja purjus mees
keda ma armastan
unustan ma kogu maailma
edu ja kaotuse
valu ja ebaõigluse
andudes ainult talle
kelle ees mu alastus pole kunagi
mingiski mõttes
sündsusetu ega vale

Ja just selle tunde pärast
ei jäta ma tegemata midagi
mis hoiaks tagasi mu tänu
elu ees, milles olen kohanud neid
kelle hinges on midagi
ü d i n i puhast

Liisa Saaremäel

3 epitaafi „Triumfikaare“ ainetel

Haake

Minu lapsepõlv algas pihlakapuust rakulkaga.
Paranoilise vanaema kintsud värvusid siniseks,
minu särk aga aegamööda pruuniks.
Gestapo oli Hitlerjugend enne minu saabumist.
Toitusin piinakambri imalmagusast verelehest
ja ihalesin uute mänguasjade järele.
Kuju jõudes kummardasin aaria rassi ees
ja paitasin rakulka siidist puitu,
mis oli kui agoonias naise dekoltee.
Tihti kirjutasin piinatute nimede esitähedest
erootilise sisuga luuletusi. Sadu.
Olin õrna hingega.
Pariisis töökohustusi täites juhatas Osiris
kui surnute riigi kohtumõistja mind
siidaluspesus hoorade juurest otse allilma.
Rapiiriarm ja venna reetlik meel.
Olin kõike läbi tema silmade varem näinud.
Kaela ümber sulgusid justkui mu
oma räpaste küünealustega käed.

Joan

Olin 5-aastane Itaalia *bambino*, kui vanaema lasi enda
eluarmastusel hanguga vaagnaluu pooleks peksta.

Vandusin, et elan nagu lind.

Abiellusin raamatupidajaga,

kes magas kinninööbitud pidžaamas,

karjus riigiametnike peale

ja pidas meesteparfüümi mantlikrael ja

pesupitsil mandliekstraktiks.

Siiski rebis maotu koolnukorin mu tükkideks,

mille korjas kokku Seine'i kaldalt tema.

Magasime esimesel ööl ja calvados oli põlvini.

Oleksin peaaegu lasknud tal enda tiibu kärpida,

kuid loomuse vastu ei saa.

Nähes hommikul enda kõrval nende selgrootute lõustu,

oli ainuvõimalik teda päriselt armastada.

Teda, kes mind ei vajanud.

Kuradi näitlejast lambapea, kes käsitses relva nagu

mürsikueas plika.

Ma tänan teda siiski.

Nii ausalt polnud ma kunagi kõnelnud

kui viimasel 5 hingetõmbel.

Ravic

Noor Ludwig Fresenberg nägi kord
pilti Samothrake Nikest.
Tookord ei mõistnud ta, miks sellel
kauneimal naisel puudub pea.
Hiljem hoolitses ta selle eest,
et veel enamatel inimestel puuduks pea.
Wladimir Wossek, Neuman ja veel keegi,
kelle nimi sündis hirmu kramplikust leidlikkusest –
nad kõik jooksid tüümianilõhna ja Schwarzwaldi niitude eest.
Hoidsid mõttes kirvest ühe pea kohal.
Minu elu algas aga Seine'i kaldal.
Minu nimi on Ravic.
Töötasin Pariisis illegaalselt arstina,
pigem konditislerist fatalistina.
Joan oli lirva,
kes kinkis mulle elu.
Ühel õhtul Louvre'is jalutades juhatas liblikas,
kergemeelsuse sümbol,
mind Nikeni ning tal oli pea. Joani oma.
Must vari minevikust tõi minuni tüümianilõhna
ning kättemaksuiha tõusis minus taas.
Surm tuli ja viis mu vaenlase,
kuid võttis ka Joani. Karmavõlg.
Olin alati arvanud, et suren

calvadosist läbiimbununa räpasesse hotellituppa,

kuid vagunis Schwarzwaldi poole sõites

surusin meldaljoni suule.

Varsti karjatas tütarlaps, kellel ma Durant'i

valediagnoosi tõttu pool kõhukelmet ära löikasin.

Norman Kuusik

Post-postmodernism

Kui kõik tõed on tõestatud
ja iga sõna laetud, aetud
rea otsad kokku kaetud
katki, pooleks
pahupidi ümber
vabandatud välja
ja tõlgendatud edasi
uusima metodoloogia alusel

Siis post-postmodernismis, ma arvan
keerdume tagasi, ümber enese käed
meilt endilt ja palve: nüüd oleme, näed

nägijate väed
kelle silm on maatriks

Siis postpostpostmodernismis ma tean,
et halamegi kõik
pimedaid silmi
tühjades koobastes.

Et Jumal jälle lihtsalt on suur,
Ja fallos ei enam kui munn.

A. Rimbaud' plagiaat

Me liigume eemale vaimust
ja progressitu maailma sammus
vanast teadusest on kuulutatud
uus aristokraatia.
Mul ei ole sõnu; minu sõnad on kõik.

Kristjan Haljak

*

üksikud haprad roostetand lehed

närvipalangus

julmus su silmis ja suul

seinad käpivad

kitsas koridoris

tuhkblonde juukseid.

j u l m u s –

juubeldavalt uus!

mõranevad seinad

taaskasutus: helid, sõim

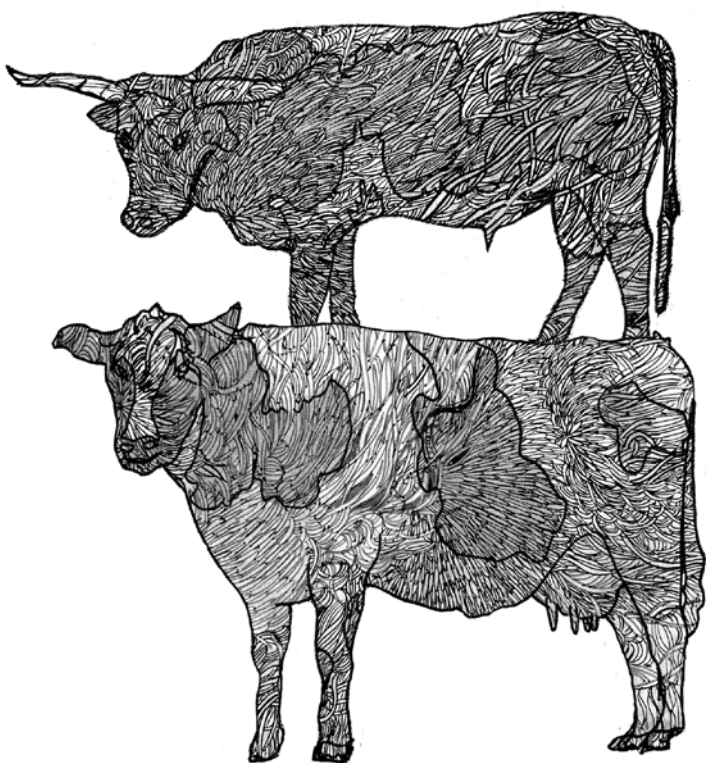
ja valelikkuse veetlev

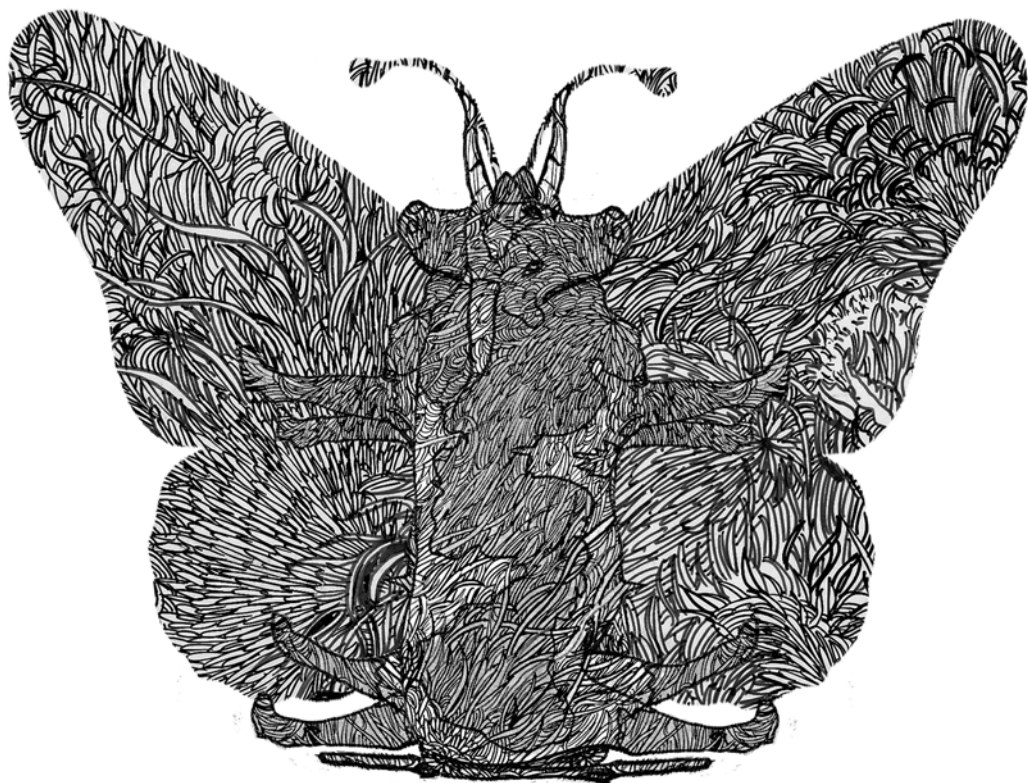
murdund äärtega piltpostkaart.

ilmetu illusiooni

hargnematu erootika

sisisev, alasti

*

Suvalisel võimalusel nautida jälestada
Sooja suveõhtut
Olenemata käekellade lagunemisest või
Tilkumisest üle
Lehmalaipade lahkeil tiibklavereil
Halastamatu ürgsus.
Üüratu võimalus,
Diktofonid bordellides ja
Piiratud püramiidid,
Üüratu võimalus!
Hävitada puhtalt kogemata
Õnnetult kristallselge juhus.
Armas kui egiptlaste joonistused
Totemikultus, grotesksed maskid –
Sinu käed.
Nägemist! Ei anna rohkem röövida.
...käed kibelevad sööstma
Süstima suitsetama
Seebitama nõõri kuni raud on soe
Kuni *kolm sõna reas*
Ilmutub kui *null sõna reas*.
Kui *nihil* on ühtäkki tähistaevas
Violetsete rinnahoidjate varjus

*

nägin sideerilisi saarestikke

ja saari

looduse lootusetut

päikest kes lahustus

meenutuste mudas

eeterlikus lihalembuses

reeturlikult lõhkend taskuis

eshatoloogilises tiivaplaginas

sinu süte salajases maos

nägin tinavannist tõusmas veenuse

kasvjalisi niudeid

kriiditolmu keset

endist miinivälja

sõnu ehtsalt leebumas

mõnel mitmikseletatul klaasikillul

lootosõiel leegipakil

*

Laohooned täis tahumatut propagandat.
Laialipillutatud, hajutatud küsimused
Kaardipakid köögilaul
Mikrolaineahju ja leivaresti vahel
Vahetus hämaruses rutiinsed jokkerid.
Joogid ja efemeersed pildiseeriad
Vanad vanad võtted
Käärid ja pornoajakirjad
Ja sinu seinad nagu
Dionysose templis
Kitš igal nurgal
Pole mingit kahtlust, et
Need inimjäätmel, terve mõistuse loomalik liim
Värskest pandud tapeedil
On silmus
Samamoodi nagu iga „ei“ on
Vaieldamatult „jah“
Muul taustal
Muus eufoorias
Anti-kunsti rasvaga täidet vannis.
Kus iga teadmine tundub
Vaglana täitmatu lootuse nabal

Margus Räst

Kurt

Mu silmad näevad
kuigi kõrv ei kuule.
Mu süda tuksub
ikka samamoodi.
Ei suuda omi tundeid
seada suule.
Lepi sellega,
mind nõnda loodi.

Vaikust meie vahele
veel mahub.
Ütle midagi,
su huulilt loen.
Ma pole klaasist
ära karda, rahu,
ei purune,
kui sinu kaissu poen.

Sa ütlesid
kuis minust hoolid,
ja vaikid nüüd,
ehk samamoodi tumm.
Sa parem istu,
siin on mõned toolid.

See pole armastus,
vaid kõigest lumm.

Mu silmad näevad
mida kõrv ei kuule,
see kõigest on
mu välimine kest.
Ei suuda oma tundeid
seada suule.
Ei armasta sa mind,
mis sest.

Vihm

Mõnikord
elude paelad
keerlevad tuultes
ringi.

Püüavad sõlmedest
lahti päästa
kinni jäänud
hingi...

Mõnikord vihm
on ainus, mis saab
meid lõpuni puhtaks
pesta.

Tähtis vaid see,
et homnegi päev
võiks elu meis
edasi kesta.

Antireaalsus

Reaalne elu
voolab minust mööda,
nagu jõgi
mille kohal sillad.
Tema kaldail puudevahel villad
tühjad, mahajäetud, külmad.
Kuigi melu
vahel köidab mind,
käin tihti varemete vahel
ringi.
Otsin teisi väärastunud hingi.
kesk tuisumöllu
tunnen, kuidas elan.
Näen.
Ah pimegi võib näha valgust,
vastu uue päeva algust,
maha jätta reaalse elu paine.
On elu viin,
ehk lõpuks olen kaine.

Kristina Unt

*

Kas see ei tee siis vihaseks?
ebaõigluse haare ulatub kõikjale.
millest sa vabatahtlikult ei loobu,
lihtsalt tõmmatakse sul käest.
meela naeratuse taga on varjul massipsühhoos.
kelleks sa ennast pead?
vandenõu keeb
otsa saavad need,
kes arvavad, et kõik on hästi.
oma edulugu saab kirjutada vaid ohvriverega.
alatiseks viimane...
kas pole siis õigust olla vihane?
tuleb muuta kõik, mida muuta saab.
identne klounaad.
kelleks sa ennast õige pead?

*

Pimeduses lõõmav sigaret
Ja kongid kahel pool.
Mis tõi sind siia? Kas ehk teadsid,
et õige hetk ei tohi mööda minna?
Kõik väline on asjatu.
Milleks edevus?
usu, väärt sind ei ole butafooria.
Tahan jõuda sügavamale kui siidine pind,
ja kaugemale kui vabandav muie.
Kui vallanduda võiks
see kõik,
mis praegu sõnadesse eksib ja tihti tõstab pead
ning vaibub su nahas kõlatuks...

Jorma Sarv

*

on mitu aastat olnud neli aega
ja kampsun kiidab põõsas kevadet
ma tõstan pilgu sirelitelt taeva
kus keegi kõnnib tasa mööda vett

see vesi voolab mööda linnakraavi
tsemendist torus ootab settekaev
ja edasi ei ole selget plaani
ei sõida nendes vetes ükski laev

nii loobun kevadest ja kraavist sirel
mu poolest hakata võiks astuma
kui sinu poole õhkab, õied vinel
siis pista mõni tasku. Jahtuma.

Suvetuur suveta

jahe legend
ilmutab end
tuimav kommers
rutiini inert
palk ja bensiin
äss ja kretiin
jahtund hot-dog
kirik ja pood

ei süvene
ei suvita
kes oleme
ei huvita

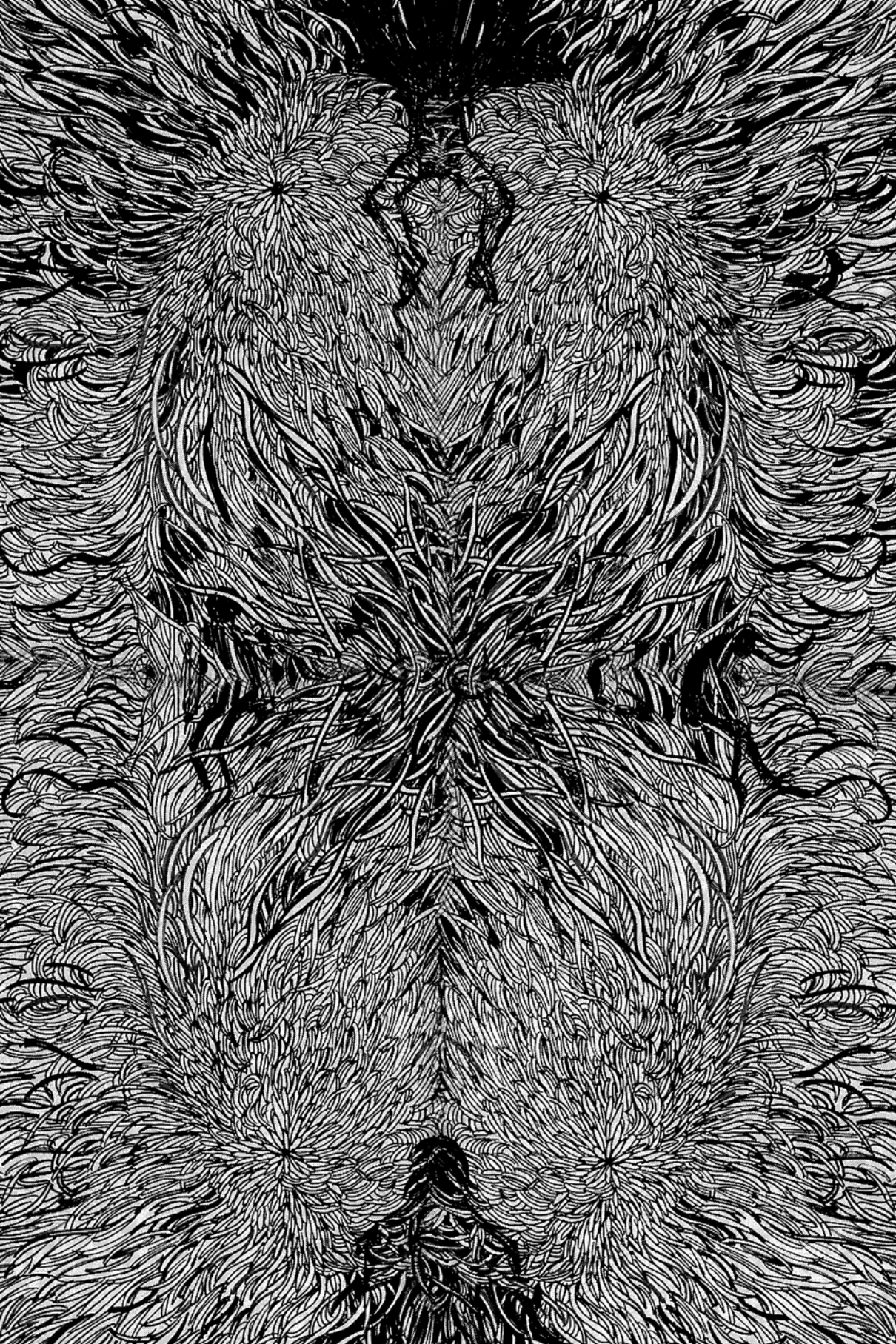
*

me oleme ja keegi on me üle
ka eitus siin on jaa sest tunne teab
kui avad sala oma sooja süle
see hool mis õrnad käed mu ümber seab

võib juhtuda et sind ei olnud siin
vaid uni oli rabanud mind maha
nii mõrumagus siiski on see piin
kui miski hea on jäänud seljataha

ma pole täna enda vastu aus
nii kannan seda maski nagu sulgi
mu jutus liiga pikaks kisub paus

ja sinu aknas varsti kustub tuli
ent hool kui keegi avanud on süle
ka üksi olles tasa jääb mu üle

Jüri Andrejev

See Silva Sepik

Ikka seisab ta mu ees...

Nagu kuri viirastus, kes on igaveseks aheldatud mu külge. Needsamad silmad, samad juuksed, huuled ning peenikesed kahvatud käekesed, mida ämblikuvõrguna katavad sinakad veresoonerägastikud. Nii hästi on mul need meeles.

Võib-olla ongi loodud nii, et ühe inimese elu on jäädavalt seotud teise inimese eluga. Ja mida sa ka temast pääsemiseks ei tee, üha uuesti tuleb ta sinu juurde tagasi.

Koos viirastusega saabub alati tema kui peegelpilt – tema nägu, tema hää, tema pisarad. Öhtuti, kui päike on madal ja õhus väriseb kummaline rõõmuhelk, tardub mu pilk tolmusele kõnniteele ning ta meenub mulle, see Silva Sepik. Ja ma näen teda uuesti kõnniteel istumas, pisarad voolamas ta kalkhallidest silmadest. Ta meenub mulle ning öösel ei saa ma magada, sest ta valust ning ängist moonutatud nägu, väikesed, õrnad, kuid kuratlikult vastikud käed ilmuvad mu ette ning piinavad mind, kuni ma raskelt uinun.

Ma polnud veel kolmeaastane, kui me teed lasteaia sõimerühmas ristusid ja mu pisikesse aju talletus tema külm ning värvitu kujutis. Nagu pitser jäädvustus see alatiseks minusse – mitte sellepärast, et ta oleks olnud parem, ilusam või lahkem kui teised, vaid ta kiirgas negatiivsust ja tal puudus igasugune selgepiirilisus: ta oli groteskselt tavaline ning näotu. Ja ka tema nimi susises nagu mürgine madu: Silva Sepik! Neid tähti kirjutades kujutan ma ette tema jumetut nahka ja nurgelisi näojooni, mida raamivad ereheledad juuksed. Hallikad vihased silmad, terav krimpsus nina ja sirged peenikesed huuled – need loovad pildi õnnetust olevusest, keda vaevavad kurjad deemonid.

Ma tundsin teda juba varakult, nagu ka teisi poisse ja tüdrukuid – kuid nemad ei meenu mulle kunagi. Paljud head kaaslased on ammugi ununenud, nimed kadunud mineviku varju. Kuid tema ei taha kustuda, justkui maksaks ta sedasi kätte kõikide vaevade ning raskuste eest, mis ma talle valmistasin.

Lasteaiast ei leidnud ta endale ühtegi sõpra. Keegi ei tahtnud temaga mängida, kuigi kõik tahtsid teda kiusata. Ja ka mina hoidsin temast eemale, sest ta tekitas (nii mäletan ma seda praegu) minus vastikust. Temaga sõbrunemine oli mõeldamatu, ehkki ta elas minuga ühes majas, sissekäigu kaugusel. Ta oli üks nendest, kellega võis hädapärast koos olla, ehitada liivakastis losse ning mängida kodu, kuid temaga ei tohtinud sõbruneda.

Ta hirmutas mind ja teisi lasteaialapsi, ehkki tollal me seda endale ei teadvustanud. Temas peitus mingi eemaletõukav jõud, mida ma siiani pole mõistnud ja ilmselt kunagi ei mõista. Seepärast me teda kiusasimegi. Kurjusele tuli ühiselt vastu seista ning meie kollektiivne teadvus pidas paremaks rünnata. Tema erinevus oli sobiv sihtmärk ning ei möödunud päevagi, mil me poleks talle meelde tuletanud, et ta on kõnts, räpane, kole ning väärtusetu inimhing, ilma kellela maailm oleks palju ilusam paik. Me sõtkusime ta eneseväärikust nagu viinamarju, kuni kogu väärtuslik mahl kraanidest välja voolas ning alles jäi vaid tume, tülgestav ollus.

Paljudeks aastateks jäi meile arusaamatuks, mis soost ta on. Kord mängis ta nukkudega, suul naeratus (mida me ei suutnud taluda), mängis pereema, kes pakub külalistele teed; teinekord veeretab ta põrandal autosid ning korraldas suurejoonelisi avariisid (mida poisid kadedusega pealt vaatasid). Mudelid lendasid üle katuste, pörkusid vastu seina, sajad kujutletavad inimesed hukkusid, ning Silva oli rahul. Mõnikord, kui keegi teda piinas, hakkas ta nutma nagu ehtne tüdruk ja meil polnud kahtlustki, et ta kuulub patsidega inimeste hulka; aga viis minutit hiljem võis ta mõnele poisile kallale hüpata ning tolle pead vastu põrandat taguda, kuni meessoos väärikas esindaja pillima hakkas ja kasvatajale kaebama jooksis. Ma mäletan, kui ta kord mu juustest kinni haaras ning mu näo vastu maad surus – sel hetkel ma ei kahelnud, et ta on poiss. Ma ei tea, kuivõrd füüsiliselt, aga hingelt oli ta hermafrodiit.

Ka kasvatajad kogu nende hingeheaduse juures suhtusid Silvasse hoopis teisiti kui meisse. Nad ei talunud teda, nad põlastasid teda nagu meiegi. Keegi ei hoolinud vaesest tüdrukust.

Mitmel korral saabus Silva ema talle purjus peaga järele. Väike Silva oleks parema meelega lasteaeda jäänud. Ma mäletan selgelt, kui vastumeelselt ta meie kuratlikust embusest purjus ema hellitavate käte vahele sammus – teda tuli tirida ja lükata. Reede õhtuti peitis ta end

alati ära, kuna ei tahtnud koju minna. Purjus ema saabus lapsukesele järele ning meie jooksi me teda otsima. Suure rõõmuga tirisime ta kapist välja. Ja hiljem naersime tema ja ta purjus koleda ema üle – me naersime kogu ta haleda elu üle.

Näib, et mul polnud tema vastu kaastunnet. Ma ei mõistnud tema saatuse kogu õudu ning raskust. Ka siis, kui me salaja kasvatajate omavahelist juttu pealt kuulates teada saime, et Silva ema on sooritanud enesetapu, viskudes viienda korruse aknast välja (kasvatajad spekulatsioonid, kas tegu polnud mitte mõrvaga, sest Silva isa oli teadantuntud kaabakas), ei tärpanud meis mitte haletsus, vaid kahjurõõm, ning me püüdsime Silvale sisendada mõtet, et tema on süüdi oma ema surmas.

Lasteaia lilledelised seinad vahetusid kooli tülpinud halluse vastu, sõpruskond laienes ning maailm avanes me uudishimulikele pilkudele. Kuid Silva Sepik oli ikka endine: kauge, üksik, eemaletõukav. Tema elu muutus pärast ema surma veelgi raskemaks. Kasvataja rolli võttis üle tige vanaema, keda me ausalt öeldes nõiaks pidasime. Ta käis ringi, rätik peas, kepp käes, nina otsas ehtne soolatüügas, ning jõi rohkem kui hobune. Alkoholilembene vanamutt ei hoolinud Silvast, tüdruk oli talle vaid koormaks, kuna raskendas purjutamist, ning vanaema väljendas oma armastust malakahoopides. See oli kõigile teada. Meie väikeses linnakeses imbusid saladused läbi lagede ja seinte nagu koolnuloõhn.

Kuhu Silva ka ei läinud, sattus ta elu solgivette, iga nurga taga ootas teda lõök kuklasse ja irtutus pealekauba.

Esimese klassi läbimine osutus talle liiga raskeks ning ta saadeti erikooli. Ja ma arvan, et ma oleksin ta igaveseks unustanud, kui ei oleks olnud üht sündmust, mis leidis aset suvel.

Oli lämmatavalt palav päev ning me suundusime poistega tiigiäärde triitoneid püüdma. Inimesed jalutasid poolpaljalt tänavatel ning jõid isukalt kalja, mida müüdi kollastest tünnidest. Tollal ei hoolinud keegi ühestki viirusest või nakkusest ja kui üks klaas kõlbas ühele, siis kõlbas ta ka teisele. Vaatasime ahnelt, kuidas külm kali voolas neile kurku või tilkus lõuga mööda alla. Kuid meil ei olnud raha.

Me liikusime edasi ning kuulsime kellegi kisa. See oli Silva. Ta istus asfalttee ääres, süles karvane tomp. Astunud lähemale, nägime, et see oli kass, kelle kirjusse kasukasse Silva valged sõrmed takerdusid.

Ta karjus, silmades pisarad ning viha kogu maailma ebaaususe vastu. Ta vaatas värisedes taevasse ning siis tagasi oma kassi peale. Muki lõmastatud keha hingas vaevu ja Silva silitas ta peakest. Kassi klaasistunud silmad olid suunatud kaugusse, tühjalt ja alistunult. Silva kompis teda, justkui uskumata, et ta jääb ilma ainukesest sõbrast, kes tal eales oli olnud. Alles täna hommikul äratas kassike ta unest üles ning nad läksid linna peale jalutama. Kui uhke oli Silva siis! – kellelgi teisel polnud nii head sõpra. Ning nad jalutasid tiigi ääres, kus Muki proovis tulutult linnukest kinni püüda. Silva vaatas mulle otsa. Kus on Muki nüüd?! küsisid ta vesised silmad.

Need mõtted käivad minu peast läbi praegu, kui ma mõtlen temale, ärapõlatud Silvale, kes silitas Mukit ja ootas, et ta ellu ärkaks, ning mu silmadesse kogunevad pisarad ja ma mõistan, et nii kauge, kui ta oligi, äratas ta sel päeval minu lapsikult kalgis südames väikese kaastunde.

Sel päeval olime me vait, istusime nukralt tiigi ääres ning jälgisime konni ning triitoneid, proovimata neid kinni püüda.

Ma ei tea, võib-olla just sel hetkel, kui ta minusse vaatas, haakus tema lõmastatud hing minu külge, sest aastatega hakkas ta üha rohkem minu ellu sekkuma.

Edaspidi ristusid meie teed ainult suviti. Muul ajal elas ta erikoolis. Vargused, joomised, narkootikumide tarbimine – need said osaks tema igapäevaelust. Koos teiste allakäinud lastega jõlkusid nad suviti hirmuäratava kambana mööda linna ning terroriseerisid lapsi ja vanureid. Kui ma üksi nende kambale vastu tulín, siis vaatas Silva mulle silma ja isegi naeratas. Kuidas on võimalik, et selline inimvärdjas suudab naeratada, veel enam õnne tunda? – mõtlesin sel hetkel alateadlikult. Kuid mind nad ei puutunud, ju siis olin Silva silmis heas nimekirjas. Nüüd oli Silva ka piisavalt tugev, et oma vanaemale kätte maksta. Ühel öösel viidi memmeke kiirabiga haiglasse, kuna purjus Silva oli tema peal liigset jõudu tarvitanud.

Me olime nagu tuttavad võõrad. Me ei rääkinud, tegime nägu, et ei tunne teineteist. Aga siiski oli meie vahel mingi ühendus.

Minu kahekümne esimest sünnipäeva pidasime maakohas ühes saunas. Kohale ilmus igasugust rahvast, paljud mulle täiesti tundmatud. Nende hulgas oli ka Silva Sepik. Näis, et tema kohalolu ei häirinud enam kedagi. Kuid minu jaoks paistis ta ülejäänud massist selgelt välja.

Vaatasin teda salaja. Ta oli seltskondlikum, julgem, avatum. Kuidas ta julgeb teeselda, et on normaalne tüdruk? Mis õigusega kannab ta seda miniseelikut? Kes andis talle loa olla naiselik?

Ta piilus minu poole, pani kogu oma võltsi isiksuse mängu, et mulle meeldida. Ta nihkus aina lähemale ja lähemale, kuni istus juba minu vastas ning pakkus mulle viina. Ta oli hetk varem samast pudelist joonud – kas pidin nüüd mina puutuma kokku tema süljega? Mida arvavad teised, kui seda näevad? Ma ju nägin teda nii selgesti läbi, märkasin jubedat koletist, kes varjus ta sõnade taga. Või olin ma lihtsalt paranoiline.

Tol ööl jõin ma end purju. Väga purju. Ometi mäletan, kuidas me temaga kahekesi jäime ja...

Ja nüüd seisan ma siin akna ääres ja vaatan seda kõnniteed, mille serval Muki hinge heitis ning see deemon end minu külge imes kui salakaval verekaan, kes isegi pärast surma ei ole valmis lahti laskma. Sest tema viirastus seisab ju praegugi mu selja taga.

„Issi,” kuulen viirastuse häält. Seesama kole, jubedalt krigisev hää.

„Mis on, Silvia?” küsin temalt isaliku tooniga, ehkki sisimas ma vihkan seda last. Ma tunnen temaga rääkides iiveldust ja kirjeldamatut tülgaust. Tema silmades ei näe ma oma tütart.

„Miks mõmmi ei mäagi?” küsib ta.

„Sest sa hoiad tal kõrist kinni,” ütlen vihaselt ja hirmuvärin läbib mu keha... See küsimus. Tunnen Silva irvitust oma selja taga.

Mulle meenub sügisene õhtu. Olime veel päris lapsed ning kükitasime Silvaga kahekesi põõsa varjus. Ta urgitses tikuga mulla seest vihmaussi ning pigistas ta kahe sõrme vahel pooleks. Ta süütas tikku ning hakkas süütut loomakest kõrvetama. Vihmauss väänles agoonias, kuni Silva ta ühest otsast teiseni korralikult läbi oli praadinud. Siis ta võttis palakese, avas suu ning tegi näo, nagu ta tahaks ussi endale suhu pista. Ta vaatas mind väljakutsuva pilguga, otsekui öeldes: „Kas usud, et ma suudan selle ära süüa?” Kuid mind on raske petta. Juba siis mõistsin, et tegelikult tahab ta seda ussi alla kugistada, sest on ilmselt paar päeva söömata, kuid tal on häbi ning ta vajab vabandust. See näitemäng oli haledalt läbinähtav. Sama lugu juhtus temaga hiljem. Silva kraapis noaga korterelamu sissekäigu põranda küljest kellegi vana nätsu ning

pistis samasuguse ilmega suhu nagu selle ussi. Aga see pilk ei unune kunagi...

Just sellise ilmega vaatasin mina sel ööl Silvat. Kas usud, et ma suudan seda teha? Surusin kaks põialt tema kõrri ning pigistasin tugevalt. Ta juuksed olid padjal laiali nagu laste joonistatud päikesekiired. Ja tema käed – kui jõuetud need olid, uskumatult jõuetud. Väike viirastus piilus hällist minu poole ja naeris. Vaatasin Silva nägu, mis esmakordselt elus punaseks tõmbus, ning palusin jumalat, et ta kiiremini sureks. Kuid ta ei sure ikka veel, see viirastus. Ta kurgust kostub hää, mis meenutab kohvimasina lurinat, kui see filtripõhjast viimaseid veetilku välja imeb. Ja siis ta tardub, suu ahnelt lahti, silmad vihaselt mulle otsa vaatamas, sõrmed ikka veel klammerdunud mõmmi kasukasse.

Tõnis Hallaste

Mida-sa-õpid-mäng

Keskoolitüdrukuid, kes pidid Juhan Liivi luuleauhinna üleandmisele tulnud külalisi toitlustama ja teenindama ning meie järelt koristama, oli kolm. Üks neist oli joodik – ilmselt mujal tubli ja agar, aga teisi šokeerinud sellega, et temalgi oli mingil nende ühisel peol jook käes, ehkki vaevalt et midagi kangemat kui siider. Seega sai temast automaatselt kolmiku joodik. Teised kaks ei eristunud kuidagi, nad muutusid lõbusateks süüdistajateks. Kuna mul polnud jaksu anda neile enda silmis eraldi rolle, keskendusin brüneti joomarirollile, misläbi muutusin kahe ülejäänu „liitlaseks“ ja andsin sellele pruunisilmsele vastuvaidleja ja enesekaitsja rolli. Nii oli lihtne – ja lihtsuses peitus selle lõbusa ning mitte liiga teravalt pilkava suhtlemise mugavus.

Astusin välja majast, kus oli unustamisväärne karikatuurinäitus ning mille ülemisel korrusel pidi luuleauhinna tseremoonia varsti jätkuma, ja nägin neid juttu ajamas. Kuna auhinnajagamisele tulnud rahvas kuulus üldiselt neist vanemasse põlvkonda – ja et rollid olid niivõrd erinevad –, olid brünett ja neidudepaar omaette ning tõenäoliselt igavlesid. Sees pakuti kodust mõdu, mis pakkus vestlusainet – „Oh, mine sisse, mine sisse, seal pakutakse *alkoholi!*“, mille peale üks *nähitas* ning teised naersid –, ja veidi väsinult jäin nendega juttu ajama, et aega parajaks teha.

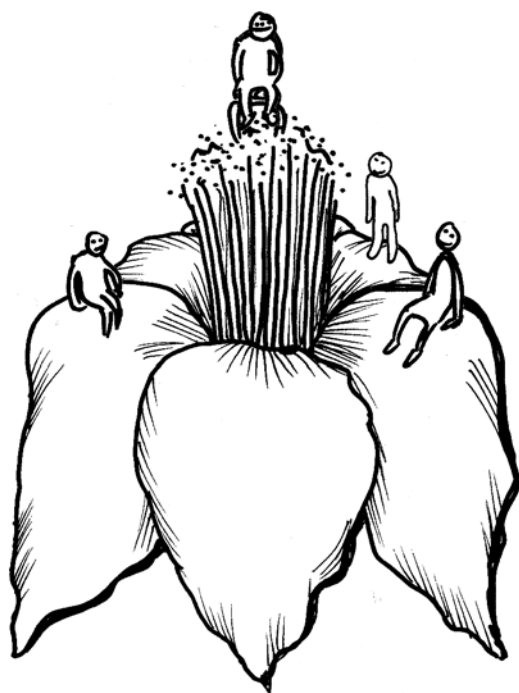
Siis tuli küsimus.

„Mida sa üldse õpid?“

Vastus on kujunenud minu tüüpvastuseks sellises olukorras ja kui kellelegi tuleb tuttav ette, andestagu mu ebaoriginaalsust: „Mina või? Ma õpin filantroopiat.“

„Aa...“ Kuna nad olid keskkooliõpilased, polnud neil liiga piinlik tunnistada: „Kusjuures, ma praegu ei... *mäleta*...“ päris täpselt, mida see tähendaski.“

„See tähendab heategevust,“ vastasin ausalt. Jätkasin vähem siiralt: „See

sisaldab endas väga palju tahke, järelikult väga mitut eraldi ainet, igauhel omad eksamid. Ma olen teisel aastal. Esimesel aastal uurisime peamiselt filantroopia ajalugu – millised on selle juured Eestis, Euroopas ja teistel mandritel ja nii edasi. Filantroopia tekkelugu, selle organiseerimise ja organiseerituse ajalugu. Teisel aastal käsitleme rohkem sisemist küsimust – filantroopia ja psühholoogia, selle vabastavad mõjud ja nii edasi. Kas altruism on meie ajudes või meie kasvatuses.”

„Aa... Aga mis kolmandal aastal siis on?”

Mulle meeldis, et nad polnud veel jutust tulpinud – vähemalt näoilmed väljendasid pealtnäha siirast uudishimu ja jätkasin: „Kolmandal aastal on filantroopia suhe eetika ja muude filosoofiavaldkondadega. Kas antakse selleks, et saada, või antakse selleks, et anda.”

„Aa...” noogutasid nad, lastes tudengil matta neid oma „erialase” lobaga.

„Tähendab, toome olulise näite. Bill Gates oli annetanud Indiale 100 miljonit dollarit infotehnoloogia väljaarendamiseks. Ühelt poolt on kõik väga hea – annetas palju raha, filantroop missugune. Teisalt, ta andis raha selleks, et nad saaks kasutada rohkem tema tooteid. Nii et teatud mõttes oli see nagu üks isemoodi rahaline investeering, kus raha tuleb ikkagi talle tagasi. Koos intressidega, sest nüüd on inimesed ka tänulikud ja ehk tunnevad mingit vajadust end siduda kuidagi Microsoftiga, näiteks.”

Mainitud Gatesi-olukorra täpsemaid asjaolusid ma ei teadnud, tegemist oli vaid kauge mälestusega Seitsemestest Uudistest, aga see polnud oluline, sest esiteks ei teadnud nemadki ja teiseks, ma ei pidanudki teadma – ma olin ju alles teise aasta filantroopiatudeng ja selle konkreetse küsimusega tegeldakse alles kolmandal aastal. Vähemalt juhul, kui tüdrukud kavatsenuks selle kohta küsida.

„Ah nii,” ütlesid nad, jagades mulle heade kuulajatena huvitatud noogutusi, mis lubasid jätkata. Tõsise näo ettemanamine oli muutunud juba üsna keeruliseks.

„Kõige hullem on lõputöö praktiline pool. See on see, kus peame loovutama pool oma rahast, et paremini mõista, mida me täpsemalt õpime ja kuidas see mõjub nii majanduslikult kui vaimselt. Ma võin muidugi öelda, et majanduslikult on see päris laostav! Vanemad õpilased kiruvad seda eriti, kuna kontroll on range. Üks tuttav isegi ei lõpetanud seepärast, et ta valetas, et oli andnud pool, kuigi tegelikult andis vaid umbes veerand.”

„Päris hull!”

„Kusjuures, te olete ju keskkooli lõpuaastal, kas pole? Te võiksite arvestada sellega. See ei nõua eriti karme eksamihindeid ka, kuna see pole mingisugune inglise filoloogia, kuhu oleks tohtu tung. Sinna oligi umbes üks inimene igale kohale. Isegi mina pääsesin tasuta kohale õppima. Muidu ma poleks vist taibanud minnagi, aga kui midagi tasuta pakutakse, ega siis ikka ära ei ütle. Ummmbes nigu zelle alkoholižeeritud mõduga seal sees, eks ole, eks ole?” nokkisin veel ühe kallal.

Nähitamine, naermine – ja libajoodikust brünnett ütles: „Vaata, mida kõike saab Tartu Ülikoolis õppida. Ma ei kujutanud ettegi, et on olemas selliseid erialasid. Või et saaks ajada juttu kellegagi, kes midagi sellist õpib.”

Nüüd oli kaks varianti, mida teha. Esimene oli jätkata.

Kui see olnuks üksnes kellegi ninapidi vedamine, võinukski ju edasi lasta. Käia peale, et nad ikka kindlasti läheksid seda õppima. Õelda, et nišš on lai ja seni veel täitmata, et konkurents erialale pole veel eriti tugev ja et pärast lõpetamist on tööpõld lai, mitte nagu majanduses, mida Eestis õppivat piisavalt inimesi, et terve Baltikumi nõudmist ära täita (kunagiste, tõenäoliselt iganenud andmete järgi).

Lisaks, kui jätkata, saaks anda ka mõne õppejõu kontaktandmed, et tüdrukud saaksid selle eriala kohta lähemalt küsida. Aga kelle? Variante oli mitu ja igaüks ajas omamoodi muhelema. Võiks anda mõne äärmiselt rahuliku ja kannatliku õppejõu meiliaadressi ja ette kujutada, kuidas tema postkasti potsatab kiri näiteks palvega anda juhiseid, kuidas pääseda filantroopia erialale ja millised on seal nõuded. Kes tunneb mõnda sellist vagurat õppejõudu, võib juba ette kujutada tema täiesti hämmeldunud, samas lõbustatud pilku – ja näis, et see oli üsna ahvatlev variant. Kes ei oska ise ette kujutada, võiks hiljem õppejõu käest küsida, kas talle on meili peale tulnud midagi filantroopset, ja küll siis näeb...

Veelgi ahvatlevam olnuks anda mõne rangema olemisega õppejõu – professori? – meiliaadress. Kas ta saadaks vastu ühe põhjalikult paikapaneva kirja, mille läbiv noot oleks „Kas Sa tulid siia nalja tegema!?” Või läkitaks hoopis muhedama, saatja siirast teadmatust mõistva kirja, millest ei puuduks ka tilgake ironiat selle taipamatuse kulul... Juhul kui üldse vaevuks.

Või saanuks asjasse segada mõne neist õppejõududest, kes olid tulnud sellele üritusele. Otsustasin, et parem mitte. Mitte et õppejõud ei

mõistaks nalja. Mõistavad. Teisiti poleks ülikool pooltki nii talutav (kui mitte kohati lausa nauditav), sest vastupidine viitaks tülpmusele oma ametis. Kuid kas mõistavad ka *minu* nalja ja veelgi enam, kas läheksid sellega kaasa, see on juba iseküsimus, millega ei julge riskida.

Ütlesin, et on kaks varianti, ja mina otsustasin teise kasuks.

„Ma ei kujutanud ettegi, et Tartus on olemas selliseid erialasid,” ütles brünnett viimase asjana.

„Ei olegi.”

„Mida?”

„Ei olegi. Ma õpin kirjandust.”

Ja esialgu hämmeldunud ning pilti veel kokku panev, hiljem kogu tembu ulatust taibanud naer taustaks, läksin üles korrusele. Varsti pidid nad luuleauhinna tseremoonia raames tordi lahti lõikama.

Sõela peale jäi teine variant – sest ma ei võta neid tüdrukuid ühe nõmeda pilamise nii-öelda ohvritena. See on vastastikune lõbutsemine ja nende teadmatus muutub mänguväljaks, kus rakendada kujutlusvõimet. Nende usaldus – et mitte öelda „naiivsus” – seadis kujutlusvõimele piirid. Neist piiridest võis ka üle astuda, et mängulisus paljastuks varem. Ning paljastumist ei tohi kuhugi edasi lükata, muidu puudub kõigile asjaosalistele meeldiv puänt. Milleks jätta olukorda ilma sellisest kulminatsioonist?

Igavlevad keskkoolitüdrukud, kes on meelitatud juba ainuüksi sellest, et keegi tuleb nendega vestlema, on seni olnud parim seltskond kavandatava jaoks, sest sõnadel pole muud kaalu peale meelelahutusliku. Ma ei soovitaks seda juhul, kui inimesega on romantilised plaanid, välja arvatud juhul, kui tead, et mängulisuse paljastudes läheks ta sellega kaasa ja oleks isegi hea mängukaaslane. Sellisel juhul on väga vedanud!

See on vaid üks näide, aga teatud inimeste jaoks võib taolise mängu vallandada ükskõik milline küsimus. Kas ma eksin mõistetega? Võib-olla „mängulisus” ei tähenda, et seda tuleks nimetada mänguks. Ehk nõuab mõiste seda, et olemas oleksid konkreetsemad reeglid, tingimused või eesmärgid. Kuid need on igas niisuguses olukorras isemoodi ja nende piiritlemine või kategoriseerimine oleks võimatu. Esialgu on lihtsam leida üksiknäiteid.

Laura Lainvæ

Kaks sammu väljapoole

Vahel juhtub, et inimestel on sitad pärastlõunad, millele järgnevad sitad õhtupoolikud, ja kui saatus ikka tõsiselt vastu hambaid virutab, ka sitad hommikud. Ja kui sellised hommikud arenevad uuesti sittadeks õhtuteks ja öödeks, tekib paranoia, allergilisus kõigi ja kõige vastu. Nii on täiesti võimalik, et pärast seda, kui hetkelises meeleheites uputan oma lõputult heliseva mobiiltelefoni, sealjuures nautides, kuidas helin vees sumbunud plärinaks muutub, tekib väljakannatamatu vaikushetk. Avastan, et pärast telefoni piinarikast surma ei näe ma enam kirju ekraani pealt, kuidas keegi mind vajab. Et olen asendatav, sest telefon, mis vanni põhjas lamab, on täiesti tumm.

Ma ei taha kunagi liiga meeleheitel välja näha. Isegi kui pole kedagi, kes näeks. Seega ronin vannist välja ja teen korterile tiiru peale, tilkudes põrandad libedaks. Vaatan külmkappi. Seejärel aknast välja. Jälle külmkappi, sest mulle meeldivad tühjad ruumid, kuhu vahel salapäraselt asju ilmub. Seejärel lähenen arvutile, pooleldi küljega, et ta endale pähe ei võtaks, et teda vajan. Üldse on halb, kui asjad endale igasugu asju pähe võtma hakkavad.

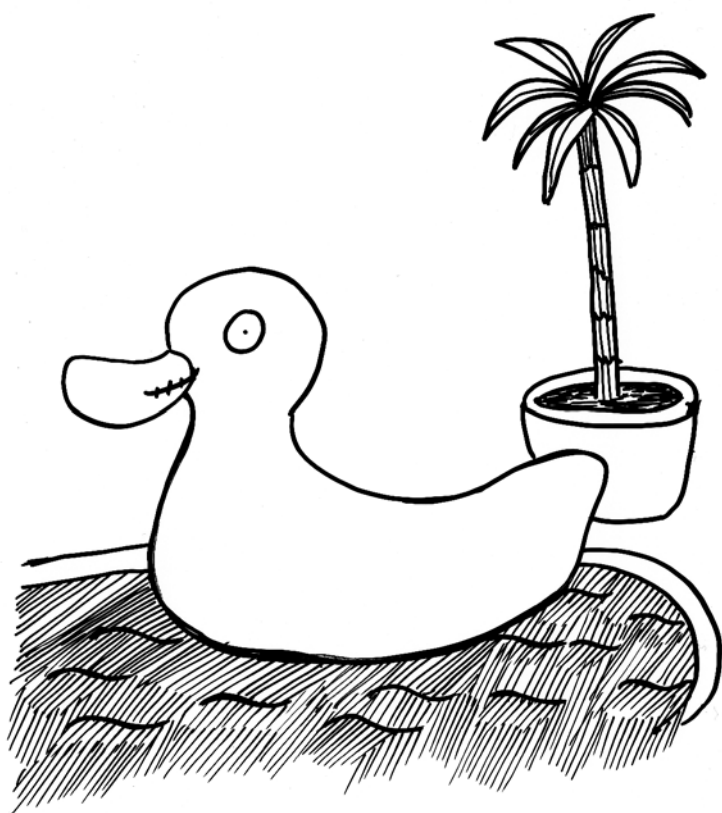
Paari klõpsuga saab selgeks, et Internet on mind globaliseerumisest välja heitnud. Niisiis olen üks, ainsaks kaaslasest truud Nokia laip.

Otsin välja oma vana kollase vannipardi ja libistan seda vannivees, püüdes ühendust saada enda lapsepõlve kujuteldavate sõprdega. Keegi vastab!... ah, ei. Boiler hakkas undama, kuna vannis on nüüd juba päris palju vett. Otsustan probleemi lahendada nagu täiskasvanu: eitan täielikult, et üritasin üldse kellegagi ühendust saada.

Parti vanniservale asetades meenub, et kuskilt lugesin:

„Saksamaal Münsteris armus luik tiigil sõitvasse luigekujulisse sõudepaati ja on juba kolm nädalat püüdnud endast viis korda suuremale paadile külge lüüa, rääkis kohalik purjetamisinstruktor.“

Vaatan oma parti ja muigan. Mulle tundub, et ta muigab vastu. Ilmselt võttis midagi endale pähe. Ja sellised pardid juba endale pähe võetud asju teistega ei jaga. Vannipardid on üldse üsna isekad pardid. Vaevalt

et nad üldse kellesegi armuvad nagu teised linnud. Kui, siis ehk seebimullidesse, sest need on pehmed ja surevad kiiresti, nii et pardid saavad iga kord uutesse seebimullidesse armuda.

Kuivatan end, tõmban jalga katkised teksad ja kulunud särgi. Muu jaoks pole aega – pood pannakse kinni. Haaran koti ja topin kortsus raha püksitaskusse. Igaks juhuks haaran vannipardi ja torkan ta kotitaskusse – ma lihtsalt ei taha teda sinna nende mullidega kahekesi jätta.

Trepist alla ja kaks sammu väljapoole.

Õhtuses päikeselõõsas mägilinn, kuum asfalt, närtsinud inimesed, möödavuhisevad autod, jääne tramm. Jäised inimesed.

Mulle tundub, et mina pole ainsana tujust ära, on hullemaid. On kurjemaid ja kurvemaid. Taamal katsub päike mäetippe.

Mulle meenub üks laul ja üks väga ilus hää. Kõik sõnad ei jõua enam minuni, aga viis kumiseb kõrvus.

*Smile, though your heart is aching
Smile, even though it's breaking
When there are clouds in the sky
You'll get by...
If you smile*

Naeratan. Ja see on lihtne.

Naeratan läbi trammi ja läbi poelettide. Vahelduva eduga paitan parti, kes endiselt kotis istub. Mõni ostleja vaatab mind õige kahtlustavalt, kui iga natukese aja järel käe kotti pistan. Turvamees käib aina lähemalt ja lähemalt mööda, kuni seisame kommileti ääres kül-gülje kõrval. Libistan käe kotti, ta vaatab.

„*Un canard, monsieur,*“ ütlen, tõmmates pardi kotist välja. „*Il fait les courses avec moi.*“*

Turvamees ei suuda end kontrollida ja naerab kõvahäälselt.

* Part, härra. Ta teeb koos minuga sisseoste.

Panen pardi kotti tagasi ja lähen kassasse, seejärel tagasi trammi.

Sisse astub mees, kes karjub midagi vanale naisterahvale, too ei kuule, aga siseneb trammi tardunult külma miljöösse, ropendab, ma arvan. Ma usun. Ta komberdab minuni, vaevaliselt. Tal on hõbedase käepidemega kepp ja õel pilk. Ta vaatab mind ja vihkab. Vihkab seda, et ta ei saa enam hakkama. Seda, et istmed trammi uksest nii kaugel on. Seda, et ma teda vahin ja naeratan. Et ma julgen naeratada. Ta tahaks mulle näkku sülitada, aga ta on liiga vana. Viimane päike silitab läbi klaasi mu õlga, hoian käes hiiglaslikku maisihelveste pakki, mu kott on raske ja lamab minu kõrval, pingil. Ma naeratan. Naine ütleb mulle võõras keeles midagi inetut. Mulle teeb see nalja, sest võõras keeles pole võõra jaoks inetuid sõnu.

Keeran pilgu ära, ent naeratus näolt ei kao, kui tramm liugleb tuttavasse peatusesse. Tõusen püsti, upitan koti õlale, tuigerdan selle raskuse all nagu vana joodik. Kuri naine ei anna mulle asu. Mind häirib see teenimatu õelus ja pahameel, mida minu kammitsemata õnn naisest tekitab. Pööran pea ja naeratan.

Naise kurjad vanainimesesilmad jõllitavad mind uskumatult. Seejärel tõmbub mu üks suunurk väreleles ülespoole, millele järgneb pisut julgemalt ka teine, nii et moodustub siiras, üpris õnnelik naeratus.

Astun trammist välja, naerdes pilvitu taeva poole, kui mind tabab seletamatu eufooriahoog. Võidukas naeratus paneb kõrvalseisva noore naise naeratama. Tema väike tütar suunab julgelt oma kastanpruunid silmad minule, itsitab. Mööduv härra muheleb, tervitab mind.

Olen nakatunud ja nakkusohtlik. See pole ei sea- ega linnugriip, vaid midagi palju nakkavam. Nakkus, mis silmside kaudu verrega otse südamesse sõidab. See ei anna armu ega tunnista tõkkeid, ei vaktsiine ega altkäemakse.

Ja see on ainus haigus, mis väärib põdemist.

Siiras naeratus.

Reks Imehelde

Rahva vaenlased

Ja just siis, kui inimesed julgesid kevadele mõtlema hakata, jõudis linna järjekordne valge torm. Ühe öhtuga sadas maha mitukümmend sentimeetrit külma, puuoksad olid jälle lumega kaetud, kogu silmapiir vajus ühtlaseks värvituks massiks. Inimesed ei tahtnud sellega leppida, mõistmata, et looduse vastu ei saa.

Istusin katuseääre all ja silmitsesin lumehelveste invasiooni. Lisavägi oli saabunud. Kaks poissi ukerdasid ratastega lumisel kõnniteel, kujutasid vist ette, et on BMX-ratturid ja oma sõiduvahendi käsitlemises eriti osavad. Mulle paistsid nad aga õige mannetud. Leidsid nüüd väljakutse! Sama hästi võiks lasta linnainimesel siga tappa. See suskab vaest looma selga, kõhtu, kannikasse ja kes teab veel kuhu, selle asemel, et ühe kiire torkega seast hing välja lasta. Pole linnainimesel seda mõistust. Samamoodi ei saanud need poisid aru, et targem oleks kõige lumevabamat teed mööda koju sõtkuda, selle asemel et Kanada lumelaudurite kombel hangedes trikitada ja siis viimaks jää peal kummuli käia ning oma murtud põlve nutta.

Inimesed torisesid ja sajatasid. Üks naine oli õhukeste ketsidega ja oleks parema meelega soovinud terveks ööks kitsa varjualuse kaitse alla jääda. Tuul keeras ja hakkas meie pisikesse ühiskondlikusse peiduurkasse lumepuru sisse puhuma. Inimesed põgenesid kisades ja ähkides kodu poole. Mina istusin ikka edasi, mind lumised ripsmed ei hirmutanud.

Torm jätkus järgmisel päeval ja pressis teed kitsaks ning raskesti läbitavaks. Üldiselt otsustati koju jääda ja uuriti mureliku pilguga ilmaennustuslehekülgi. Head polnud enamike portaalide sõnul loota. Temperatuur vajus uuesti ligi miinus kahekümne kraadini ja lumi pidi tuiskama veel järgmistelgi päevadel. Jälle ohkasid inimesed ja kirusid. Kevade alguseni oli vaid nädalake. Kas tõesti tuli sel aastal lihavõtteid lumehangede vahel tähistada? Taevas värvus veelgi tumedamaks ja tuul peksis külmi kristalle vastu aknaklaase, justkui paludes: „Laske meid sisse, laske meid sooja!”

Mina aga ei olnud kodus. Öhtune lumetorm oli meelitanud mind linnatänavatele. Kõndisin aeglaselt ja mõtlikult. Peatusin sillal ja silmitsesin poolenisti vaba jõge. Ega ma seda eriti ei näinudki, nähtavus

oli vaid loetud meetrid, aga ma teadsin, et kuskil seal lumekardina taga voolab vesi ja viib endaga kaasa murdunud jäätükke. Ja üht sinikaelparti, kes ei jaksanud enam kevadet oodata.

Oli ka neid, kes rõõmustasid. Nende kilkeid ja hõikeid kostis tuulest hoolimata. Lampide nõrgeneva valguse välises peegeldusid nende mustad siluetid ja väänlesid mööda maad. Nende punased silmad hiilgasid öös. Nad naersid kõvasti ja nakatavalt ning löid hangesid pooleks. Tormist soiku vajunud linnaruum kajas nende häälest. Ma küll ei näinud neid lähedalt, nende näod jäid mulle tundmatuks, kuid ma tean, et nad seal olid.

— — — — —

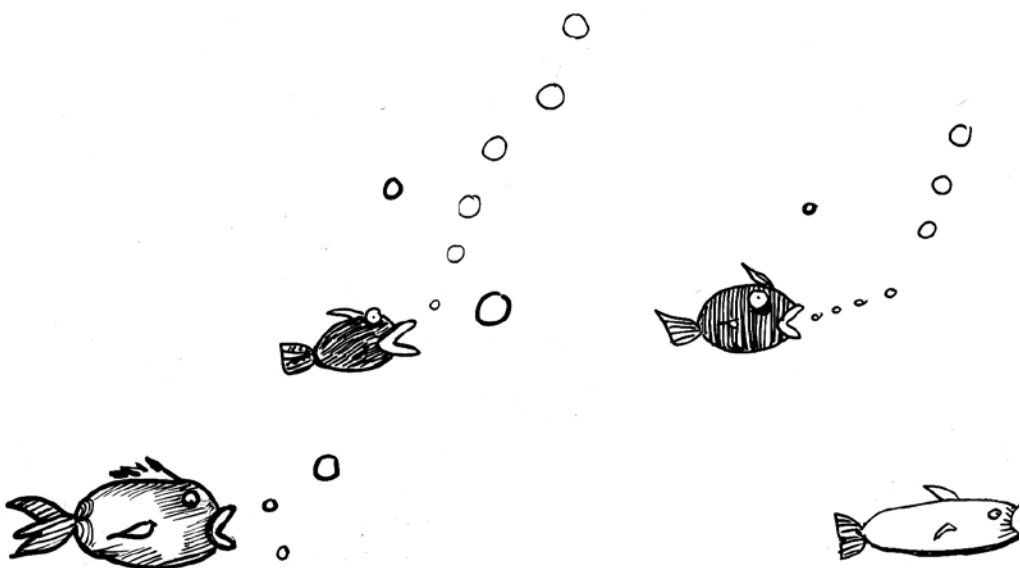
Üheksa päeva hiljem, kui kevad oli ametlikult vastu võetud, hakkas ilmgil soojaks pöörama. Taevast sadas heledat vett ja tänavad kattusid lõrtsi ning lõgaga. Jalakäijate elu muutus aina keerulisemaks. Soe õhk pitsitas hangesid ja ajas nad nutma, külmunud maa auras. Lund oli veel väga palju järel, kuid see sulas hirmuäratavalt kiiresti, ähvardades üleujutusega. Kõik naised kandsid värvilisi kummikuid, isegi mehed olid jalga ajanud kõrge säärega saapad ja sumpasid märjas lumepudrus. Autod jäid pidevalt kinni ja neid tuli vöökohani märja sees sumades liikuma aidata. Inimesed kirusid ilma ja sajatasid vett. Ei suutnud nad maad katnud vedeliku üle rõõmustada. Veel vähem meeldis neile pidevalt taevast tulev lisavesi.

Minul polnud ei kummikuid ega kõrge säärega saapaid, sellepärast tõmbasin jalga oma pruunid talvesaapad ning läksin ilma trotsima. Korra jäi vihm järele ja päike näitas end pilvede vahelt, peegeldudes tagasi lompidelt ja määrdunud hangedelt. Aga ta kadus peagi. Istusin sama katusealuse varjus ja mu läbivettinud jalad värisesisid ebamugavusest. Kaks rattakangelast olid jälle tänavatel seiklemas. Nad litsusid vapralt märgi pedaale ja üritasid siga tappa.

Takso kihutas mööda ja pritsis kõik varjualuse inimesed veelgi märjemaks. Kraadiklaas näitas küll mitut soojakraadi, aga kõik lõdisesid. Palju rohkem kui lumetormi aegu. Vesi aina tõusis ja lahustas lumekünkaid, vabastades pikka aega peidus olnud maastiku ja koerajulgad. Emajõgi hakkas üle kallaste ajama ja kaks päeva hiljem avati Tartu-Tallinn praamiliin.

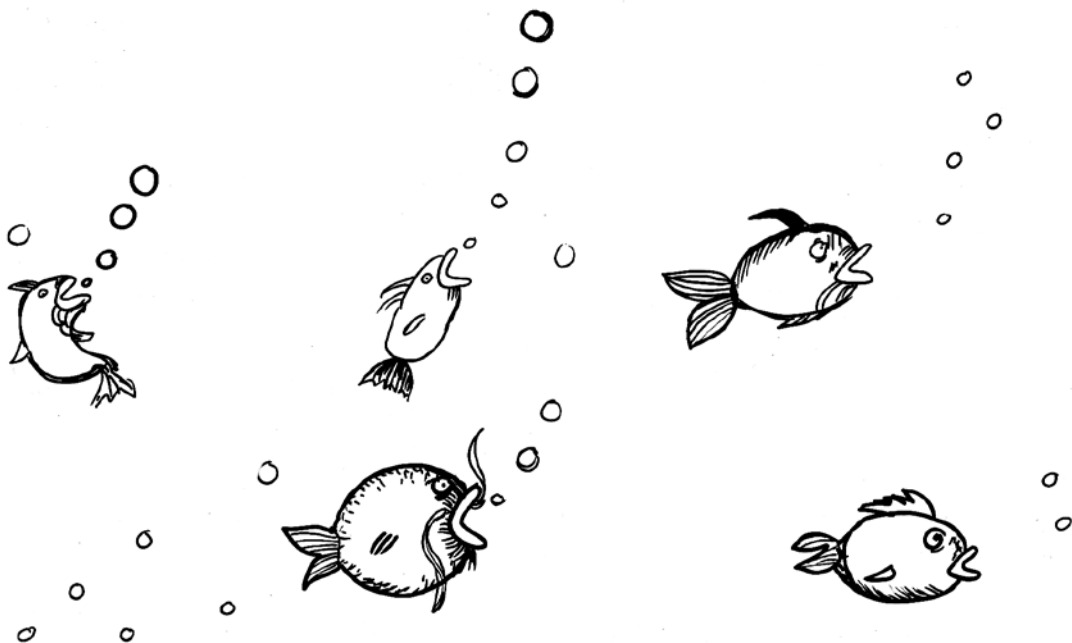
Keegi ei uppunud, kuid vara sai kahjustada küll. Kellel tungis vesi keldrisse, kellel keeras aiamaa tuksi. Rumalad särjed ujusid linnatänavatel ega teadnud, et kui nad peagi jõkke tagasi ei pöördu, siis jäävad nad kuivale. Vaevalt mõistsidki nad enam, kus too armas jõgi asub, sest vesi oli igal pool ja seda tuli pidevalt juurde. Ka kõige kangemad hanged andsid alla ja liitusid kevadveega. Keegi ei tahtnud tööle minna, koolideski oli heal juhul vaid neljandik õpilaskonnast, lasteaedades puudusid kas lapsed või siis hoopis kasvatajad. Mitmed postiljonid leidsid, et nüüd on küll õige aeg erru minna. Ketikoerad päästeti esimest korda elus lõa otsast. Nad aga ei osanud võõra vabadusega midagi peale hakata ja jäid oma kallile territooriumile külma vette lõdisema.

Inimesed olid muutunud veel mornimaks kui mõned nädalad varem. Eriti ei viitsitud üksteisega rääkida, vahiti tuimalt aknast välja ja ohati. Kes sai, võttis puhkuse välja ja läks reisima. Kes seda halli ikka näha tahab. Tänavad olid jäänud õige vaikseks ja kui vihm vahel lakkas, siis kostis vaid naljakaid hõikeid ja kaugeid plärtsatusi. Ma teadsin küll, kellele need hääled kuuluvad, ja imestasin, et nad ikka veel siinkandis on. Nende hüüded olid aga muutunud kaeblikumaks ja kui nad ühel õhtul minu aknast möödusid, siis näisid nad kurvad ja kõhetud. Nende samm oli tõnts ja selg küürus. Leides mõne kangelasliku lumekillu, ronisid nad kibekiiresti sinna sisse ja krudistasid sulalund sõrmede vahel. Ma ei tea, kas nad mind ja mu nägu märkasid, kuid sealt oleksid nad kohe välja lugenud kurbust ja kaastunnet. Tõmbasin kardina ette ja kuulsin, et oli jälle sadama hakanud.

Minu vanavanaema rääkis mulle oma talvedest. Tema oli neid näinud peaaegu sada ja igaüks oli oma nägu, mõni lausa iseseisvat juttu väärt. Oli talvi, kui lund korralikult maha ei tulnudki. Esines lumeküllaseid talvesid, kus külm ähvardas kõigist elu välja näpistada. Ühte sellist talve mäletas vanavanaema eriti hästi, sest oli siis veel õige noor. Välja ei saanud minna, sest hanged olid katuseharjani ja puuladvadki olid jäänud valge vaiba alla. Kogu küla nägi välja nagu sile merepind, varesed tiirutasid lume kohal ja arvasid, et on eksinud. Vanavanaema rääkis koledast naerust, mis väljast kostis ja lapsi väga hirmutas. Öösel käis keegi ümber maja ja kraapis palke, iga krudisev samm tekitas majaelanikes judinaid. Oli öö külmim hetk, mil surid imikud ja karastunud meestelgi jäi hing kinni.

Vanavanaema isa läks välja ja kaevas tunneleid, et saaks ikka lauta ja kaevule. Ta oli ühe silma kaotanud juba enne sajandivahetust ja teine nägi halvasti, eriti ühtlases valguses, kus läksid segamini mõisted „üleval” ja „all”, „paremal” ja „vasemal”. Vanavanaema uskus, et isa oli oma silma kaotanud just neile, kes koledat häält tegid ja talvel õue peale tikkusid. Vanavanaema rääkis mulle nende punastest silmadest, mis läbi pimeduse hõõgusid ja tuulega haihtusid, pärast seda ei saanud ma tükk aega magada. Tollel karmil talvel ei maganud vanavanaema

aga üldse. Külm ja hirm olid liiga suured. Hiljem otsustas ta magamata jäänud tunnid tasa teha ja heitis oma elu viimasel kahekümnel aastal juba esimese lumega talveunne, ärgates vaid oma jaanuarikuisel sünnipäeval ja siis, kui vasikapraadi tehti. Eriti hea, kui vasikapraad ja sünnipäev olid omavahel kombineeritud, siis jäi ta kohe mitmeks päevaks üles.

Kui ta köögis liha lõikas ja sinepit mekkis, õgised teda läbi lillestunud aknaklaaside verekarva tulukesed. Mina kartsin neid koledasti, kuid tema naeris heleda häälega ja seletas, et õnneks pole tal enam midagi vaja põlata, ta ju nõnna puruvana; kuid ka mina, noor laps, ei tohtinud liialt peljata või lausa tõinama kukkuda. Talv on talv ja nii see jääbki. Ega inimene looduse vastu saa.

Kõigile ootamatult sai kõrgvesi otsa sama kiiresti, kui oli tulnud. Päike kiskus pilved ribadeks ja pagendas nad Vahemere kohale ning algas küpsemisprotsess. Varsti polnud enam loike ega mullitavaid kraave. Õieti polnud enam üldse vett. Jõgi vajus päris sügavale sängi, kaevud jäid kiiresti tühjaks. Hea seegi, et Võrtsjärv pisikese veesilma säilitada suutis. Muidu oleks kõik ta asukad otsa saanud. Sai vaid enamik.

Puud olid vahepeal lehte löönud ja jõudnud sama kiiresti pruunjalt krimpsu minna. Kuused olid kollased ja muru kõrbenud. Inimesed kukkusid tänavatel oimetuna maha, just nagu mõne aja eest kiilasjälil võimeldes. Termomeetrid hirmutasid oma näitudega ja ähvardasid vaid kraade juurde lisada. Tutipäeval loobiti üksteist mullaga, sest vett polnud kuskilt võtta.

Emadepäeval käidi rahumeeli rannariietes. Vanainimesed, kellele päike eriti hästi peale hakkas, meenutasid isepäiseid varje. Tööl ei jaksanud keegi käia, autos istumine oli piin, jäätis sulas enne suhu jõudmist. Inimesed olid loiid ja ei jaksanud enam higistadagi. Üha tihedamini kostis nurinat ja sajatusi. Mõni rääkis isegi kaunist valgest talvest. Mõni pajatas oma karvase kaelusega jopest. Kumbagi aga ei suutnud inimesed enam hästi meenutada. Kuumus oli kõik mälestused peast välja kõrvetanud.

Mina käisin ikka aeg-ajalt jalutamas ja hoidsin parema meelega katusealuste varju. Vahel puhus pehme tuul ja kadus siis jälle kaugele-

kaugele. Kogu linn oli vaikne, inimesi polnud tänavatel näha; kui oli hädasti vaja liikuda, siis aeti oma asjad ära ööpimeduses. Kaubamaja konditsioneer andis viimaks alla ja kogu hoone hüljati. Öösel aga hiilisid sinna mõned kodutud ja neil oli seal küll hea olla. Nii hea, kui see võimalik oli.

Linnakärast eemal magasid sulgudes põrsad ja lubasid kuuma kiuste aastaga ümaraks minna, et vilunud talumees saaks nad siis teise ilma saata. Puud hoidsid maadligi ja langetasid lehti. Varesed tiirutasid metsatuka kohal ja arvasid, et nad on eksinud. Nii ebatavaline tundus kogu loodus. Tegelikult olidki need varesed eksinud. Veidrad ilmad olid nad oma kodukandist sadu kilomeetreid kõrvale kallutanud, tugev latgali aktsent reetis nende päritolu. See ei jäänud kohalikele varestele märkamata ja pikema arutlemiseta peksti võõrad minema. Üks vaene võõras vares sai sisse nii suure kiiruse, et läks õhus põlema ja kukkus kriisates vanade kuuskede vahele. Kolme päeva pärast saadi tulekahjule piir peale. Teised eksinud varesed pörutasid Soome poole, sealt tuli justkui jahedamat õhku. Vana emis kuulis väljast tulevat kisa ja tundis mitu päeva kestnud kustutustööde haisu. Suures agoonias keeras ta külge ja tema rasvunud süda andis viimaks alla.

Minu süda aga veel tagus ja veelgi kiiremini hakkas ta põksuma, kui nägin oma vanu „sõpru“ politseiautosse pressitavat. Nende õnnetud kehad olid kriipsjad ja hallid, pilk oli vajunud tuhm-punaseks. Higise näoga konstaabel surus ühel just käsi selja taha ja käerauad klõpsatasid kinni. Nende kaebused kostsid kaugele, kuid politseinikuid jäid sellele kurdiks. Ei saanud ma aru, milles neid süüdistati. Siiani ei tea. Aga ega neid vanglamüür pea. Isegi nii suure kuumaga.

Politseiauto ei jõudnud kaugele. Kaks ristmikku eemal lõhkes esimene vasak rehvi, tuli kutsuda teine auto. Päike valvas kogu toimingut erilise huviga. Kinnipeetavad sisisesid kui ussid, või oli neilgi kuskil auk sees. Kättemaksu oli igatahes oodata. Riigikogu ees streikisid medõed, sest neil keelati alasti töötada, ja ilmateates räägiti ühest eksinud pilvest, mis lähipäevil Rootsi poolt sõudes Eestist pidi üle liuglema. Inimesed ei jaksanud enam televiisorit vaadata. Enam ei suudetud midagi teha. Vaid karta mõisteti. Karta seda, mis neid veel ees ootas. Suve alguseni oli ikkagi ju veel 35 päeva.

Silja Paulus

Trammijuht Olga

Kui ma tol hommikul Sirbi trammipeatuses seisin, täitsin ma lihtsalt oma igapäevast rutiini: hommikul voodist välja, kerge eine, riided selga, 5-minutiline jalutuskäik peatusesse, 20-minutiline sõit pahatihti kummaliste ja haisvate kaasreisijate seltsis, veel paar minutit kõndida, 8 tüütut tundi kontoris ja suhtlemine igavate klientidega, kellest mul on enamgi kui kõrini, seejärel taas koju nukrasse üksindusse. Ma tahtsin muutust, aga ei tundnud, et mul oleks piisavalt jõudu, et ise midagi ära teha. Ma ootasin märki, välist sekkumist, vihjet! Olin juba 4 kuud oodanud. Tulemusteta. Kas ma olin lootuse kaotanud? Ma ei tea. Mul oli juba liiga ükskõik, et tähele panna. Apaatus astus mulle raske saapaga pähe ning hoidis mind tugevalt oma talla all kinni. Ma ei rabelenud enam. Ootasin, et keegi märkaks ja mu saapa alt välja tõmbaks. Või juhtuks midagi, mis paneks mind taas lootma, uskuma, välja rabelema, elama.

Ja siis tõepoolest juhtus midagi. Esimest korda jäi mu pilk läheneval trammil pikemalt pidama. Õigem oleks öelda, et klammerdusin silmadega trammijuhi oivalise kujutise külge. Kui tavaliselt leiab linnarongi pukist ebamäärases vanuses, tüsedusele kalduvaid mehi-naisi, kes tülpinud ilmel nuppe vajutavad ja peatuste nimede asemel mikrofoni pahuraid mühatavad, siis tol päeval avanenud vaatepilt oli hoopis midagi muud. Imeline! Ülim! Jalustrabav! Trammi juhtis pikkade kohevate tumedate juustega särasilmne noor naine, kelle silmapilkselt Olgaks ristisin, kahtlemata teo õigsuses kordagi. Ta naeratas, kui trammi hoog aeglustus ja see peatusse libises. Minu peatusse. Ta näol mängles muie, kui tramm minuni jõudis. Vähemalt nii ma endale kinnitasin, taipamata, et võib-olla ta ei näinudki mind. See trammisõit möödus otsekui ekstaatilisest olekus. Istusin kõige ette, temale võimalikult lähedale, ainult sein meid lahutamas, ja kujutlesin vaimusilmas ta võrratut kogu. Kõige rohkem võlus mind tema juures see, et ta ei meenutanud mitte mingilgi moel mu eelmist kallimat. Ta ei olnud nagu see metsik ja taltsutamatu, erkpunaste juustega tüdruk, kes pidevalt iseendaga heitles ja oma tujusid minu peal välja elas ning viimaks mingi kuumaverelise itaallasega jalga lasi. Olga tundus nii puhas ja särav. Nagu värske sööm karget vett. Olin niivõrd tema

lummuses, et oleksin äärepealt oma peatuse maha maganud. Tööpäeva veetsin naeratades ja samas aeg-ajalt iseenda peale pahandades: miks ma mitte midagi ette ei võtnud? Kas punapea löödud hingehaavad olid tõepoolest nii sügavad, et ma olin hirmul? Aga kuidas saab karta kedagi nii võrratut!

Meie teine kohtumine oli sama ootamatu, kuigi üritasin seda iga hinna eest plaanida. Läksin hommikul pool tundi varem trammi ootama, et mitte mingil juhul Olga omast maha jääda. Jälgisin pingsalt juhte, aga ilusat Olgat ma ei näinud. Töölt minnes vahtisin sama ärevalt ringi, otsides Olgat, aga ta oli kadunud ei-tea-kuhu. Ja siis ühel päeval, kui olin tema ootamisest lootusetusesse vajunud, ilmus kurvi tagant tema kogu. See oli koju sõidutamm. Tipptund. Rahvast täis. Lämbe ja umbne. Küünarnukid ja varba peale astumised. Trügisin Olgale võimalikult lähedale. Kahjuks ei saanud ma teda läbi klaasi piiluda, sest mingid mammid ronisid mulle ette ja olid veel vihased ka, kui ma end piisavalt kiirelt ei nihutanud. Sõit oli sellegipoolest imeline. Millegipärast robotihäälne peatustenimetaja ei töötanud ja Olga pidi ise nende nimesid kuulutama. Milline kena hää! ja armas aktsent! Selge ja kõlav, ei jäta tähti vahele. Hoolikas.

Samal sõidul leidis aset ka intsident, mis mu südame kiiremini põksuma pani. Ühel ristmikul jooksid 2 jalakäijat punase tulega üle tee ja Olga pidi järsult pidurdama. Rahvas vajus ehmatusest tahapoole ja paljudel oli püstijäämisega raskusi. Trügija-mammi kukkus trammitrepile. Olga ei sõitnud edasi, vaid tuli oma kabiinist välja, vabandas siiralt ja aitas mammi püsti. Mammi torises, aga Olga näol püsis rahulik ja soe naeratus. Jälgisin situatsiooni lummatult. Kui nõtked liigutused! Kui mõistev toon! Ma ei suutnud end liigutada. Ma oleks võinud teda puudutada, ta oli nii lähedal! Kas või näpuotsagagi katsuda! Aga ma olin kui halvatud ning klammerdusin toru külge; ainus, mis mind täielikult paralüseerituks ei tunnistanud, oli mu ülikiirelt lööv süda.

Kolmandat korda ei pidanud ma enam meeleheitlikult ootama, see juhtus vaid paar päeva pärast pidurdusõnnetust. Ma ostsin Olgalt selle pisikese luugi kaudu pileti, hoolimata sellest, et mul on juba aastaid kuukaart taskus. Panin augustamata talongi rinnataskusse. Ma ei tahtnud seda mitte mingil tingimusel räpases kompostris rüvetada. Kes teab, kelle piletid sealt enne läbi on käinud! Hoidsin Olga puudutust ligidal ja hiljem kodus võtsin selle mitu korda välja, et vaid imetleda. Ma arvan, et sellel oli ka Olga lõhn juures. Igatahes sisendasin ma

endale, et see lõhnab tema järgi, ja hingasin sügavalt sisse, kui selle vastu ninasõõrmeid surusin. Magus igatsus täitis terve keha.

Paari järgmise nädala jooksul sõitsin trammidega nagu mõni hullunud linnarongifanaatik. Tegin kindlaks mustri, mille järgi Olga sõitis, tema töögraafiku. Kui kohati tundsingi end maniakaalse jälitajana, väitsin endale, et olen teistsugune, minu kavatsused on head. Kui võimalik, siis poetasin end mõnele Olga-trammile. Öhtuti sõitsin mitu korda, et saaks vaid Olga lähedal olla. Lõpp-peatusesse ei julgenud ma aga kunagi minna, kuna kartsin temaga näost näkku kohtumist. Ja selline õrritav-piiluv mäng tundus ilusana. Ma hakkasin talle viimaks, julgust kokku võttes, kirjakesi jätma, poetades neid piletiluugist juhikabiini ja eemaldudes seejärel kiirelt, kartes, et ta reageerib negatiivselt. Esimene neist oli tagasihoidlik: „Sul on ilus naeratus”. Kui trammist välja astusin, vaatasin tema poole ning ta säras ja õhetas. Ma tegin ta õnnelikuks. Järgmiste kirjadega läksin samm-sammu haaval edasi. „Sinu naeratus teeb mu päeva ilusaks”, „Sa oled ilusaim trammijuht!”, „Tahan olla su tramm! Juhi mind läbi eluraskuste!”, „Kingin sulle oma südame, võta see vastu...” Iga kirjaga hakkas ta üha rohkem õhetama. Peatuste nimesid kuulutas ta samuti aina helisevama häälega.

Ühte õhtusesse trammi jätsin istmele kimbu roose – punaseid nagu tema põsedki viimasel ajal. Peitsin end hämaruses puu taha ja jälgisin, kuidas Olga kabiinist väljus ja imestunud ilmel buketi kätte võttis. Ta nuusutas lilli pikalt ja olles lugenud lisatud sildikest, mis teatas: „Võluvaimale trammijuhile”, tundsin ma isegi oma peidupaigast, kuidas tema süda rõõmust hüppas. Ta arvas nähtavasti, et kedagi pole ligiduses ja tantsis, roosid käes, läbi trammi. Milline vaatepilt! Tol hetkel kahtlustasin, et tegelikult on Olga baleriin, kes vaid oma lõbuks trammi juhib. Milline graatsia! Nägin seda terve nädala unes.

Jätkasin oma trammisõite ja Olgale pisikeste kirjakeste poetamist, muutudes iga korraga üha närvilisemaks. Teadsin, et pean tegema otsustava sammu ja talle silma vaatama. Nii pingsalt ja nii sügavale, et ta tahaks minuga igavesti koos olla. Mul oli hirm. Suurte sammude astumine on alati seest õõnsaks võtnud, kuna kardan paaniliselt ebaõnnestumisi. Ja üleüldse, kuidas ma seda teen? Kas ma viin talle kommikarbi? Mis siis, kui ta on šokolaadi vastu allergiline? Või vihkab maiustusi? Äkki peaks ostma puuviljavaagna? Aga kui talle ei maitse? Kui ta on üks neist veidratest inimestest, kes iga teise toidu peale nina kirtsutavad ja enamiku roogi põlastuses tagasi lükkavad? Lonkisin

poelettide vahel, otsides vastust, aga ei leidnud. See hõivas kõik mu mõtted, muutusin töögi apaatseks, triivides pidevalt oma meeltes. Ülemusele see ei meeldinud, eriti pärast seda, kui hajameelsusest talle kohvi sülle kallasin. Seepärast otsustasingi sellest piinavast rahutusest välja tulla ja Olgaga silmitsi seista. Teadmatus on sageli ju kõige hullem vaenlane. Olukorrast teadlik olemine, olgugi see kas või negatiivne, on igal juhul meeldivam. Teadmatus on kahe äärmuse vahel pendeldamine. Jaa-ei, jaa-ei, võib-olla, võib-olla, ma ei tea. See ajab hulluks. See on üks julmimaid viise vaimu väntsutamiseks.

Olgaga kohtumiseks valisin aja, mil trammid olid tühjad. Kolistasimegi viimaks kahekesi lõpp-peatusesse. Mu peopesad muutusid iga läbitud meetriga aina higisemaks. Süda ähvardas rinnust välja hüpata. Pea käis ringi, nagu oleksin uimas. Ma olingi. Armuuimas. Kui Olga viimast korda pidurit vajutas ja seejärel püsti tõusis, olin ma valmis. Valmis talle armastust avaldama. Kui ta kabiiniukse avas, oli ta näol üllatunud ilme, nähes mind seal seismas.

„Olga!“ lipsas mu huulilt.

„Kes Olga?“ ei mõistnud ta.

„Olga!“ Ma olin sõiduvees ja miski ei suutnud mu sõnadevoolu enam peatada: „Olga, mina kirjutasin kõik need armsad kirjad, mis panid su naeratama ja muutsid su hääle helisevaks! Mina jätsin sulle lõhnava roosikimbu, mille lõhnast joobnuna sa tantsisid! Mina... tahan olla koos sinuga! Igavesti!“

Olga naeratus oli kadunud. Ta vaatas ebalevalt ringi, justkui otsides sobivat vabandust, millega kimbatusest pääseda.

„Aga.. mina ei taha!“ otsustas ta viimaks sirgjoonelise tee kasuks, „Sa... sa ei sobi mulle!“

Ta jooksis trammist välja, jättes mu lollaka ilmega sinna seisma. Ma ei tea, kas asi oli selles, et mul polnud kaasas mitte ühtki õit või ihkas ta siiski kommikarpi. Olin otsustanud tema ette ilmuda ilma kinkideta, vaid omaenese hiilguses. Minu hiilgus nähtavasti tema iluideaalidega kokku ei läinud. Äkki nägin ma välja liiga korratu või hoopiski liiga tavaline – kunagi ei või teada, kes mida eelistab, ning arvatavasti olin Olgale välimuselt vastuvõetamatu. Ta ei teadnud ju, milline ma seestpoolt olen. Ta ei teadnud, mida mõtlen. Või siiski? Kirjakestes olin mõnevõrra oma hinge avanud. Ta oli saanud sinna sisse kiigata. Kas

vaatepilt oli tõepoolest nõnda võigas, et sundis minust otsekohe eemale tõmbuma? Ma ei tea, mul on ainult oletused, mõned jälgilt kõlavad „võib-ollad”. Ebakindlus, teadmatus, kahevahelolek. Kas see, kes mõtles välja „võib-olla”, teadis, millega ta hakkama sai? Ta lõi ebakindlatele inimestele toiteallika, mis neid veelgi arglikumaks ja ebalevamaks muudab. Ta tappis puhta jaatuse ja puhta eituse, jättes inimesed igaveseks eikellegimaale hulkuma.

Võib-olla oli Olga armastuses pettunud ega otsinud hetkel kedagi, kartes taas kord haiget saada. Võib-olla ta oli juba õnnelikus suhtes – miks muidu ta alati nii särav oli? – ning minu lähenemiskatsed mõjusid talle tõeliselt ahistavalt ja piinlikkust valmistavalt. Võib-olla oli Olga minu pealetükkivast südamepuistamisest ehmunud ning mõtleb järgmisel päeval või ülejärgmisel või üleülejärgmisel ümber. Mul on aega oodata. Kui just, kui just ... võib-olla ei langenud ta mulle õnneohkega kaela seepärast, et eelistas kallimatena mehi, mitte naisi.

Sven Sander Paas

Pesumasina surm

Väike punane kabriolett pörutas täiskiirusel sinise pereauto poole, pidurdas äkitselt, kuid õnnetuseks mitte piisavalt vara, et kokkupõrget vältida. Mõlki ei tulnud, isegi kriimustust mitte, aga väärtegu oli sooritatud ning hetkega oli kohal politsei. Seejärel seisis kõik kolm autot umbes pool minutit liikumatult – keegi ei väljunud sõidukist, sest ukсед ei käinud lahti.

Kõlas üks sügav ohe, kõik kolm autot tõsteti korraga üles ning visati mänguasjakasti. Pruunide lokkide ja valgete šortsidega poiss vaatas nõutult toas ringi ega leidnud mitte midagi, mis võiks tema meelt lahutada üle minuti või kahe. Joonistamiseks ei olnud tal musta ega punast vildikat, legosid oli liiga vähe, et neist midagi vinget ehitada, ning tagatipuks oli beež mängukaru Juts viimastel päevadel tujukust üles näidanud, mistõttu väikesel Tomil polnud isu temaga rääkida.

Kurvalt hetis ta pilgu riidekapi poole, mille peal seisis tühi puur. Kaks nädalat tagasi oli selles toimetanud väike liivahiir Ruts, aga nüüdseks ei olnud kollaste trellidega kodus enam ei liiva ega hiirt.

„Issi, millal me minema hakkame,” hüüdis Tom järsku, kuid vastust ei kõlanud. Tõtt-öelda ta seda ei oodanudki, sest isal läks ikka vastamisega kaua. Indrek Parvik oli kinnisvaramaakler, kellel oli alati aega töö jaoks, kuid harva mängimiseks või perega olemiseks.

„Issi, millal me minema hakkame?” küsis Tom jälle, ise magamistoa uksega kõõludes. Indrek oli arvuti ees väga ametis ega pööranud hetkekski pead – pead, milles toimus korraga sada asja, millest kellelgi aimu polnud. Kulus umbes minut või kaks, kuni poja küsimus korteritest ja metsahindadest mööda pääses, ning siis, nagu oleks Indrek nuuskiiritust sisse hinganud, ütles ta järsku: „Mh, mis... ee... noh... siis, kui see... pesumasina... ee... aeg läbi saab.”

Oli ilmselge, et isalt polnud mõtet midagi enamat küsida, sest viimane puuris silmadega monitori nagu laupäeva õhtuti telekat. Väike Tom sulges ukse ning läks igati asjaliku näoga vannituppa pesumasinat vaatama.

Valge kast mõirgas valjult ning tõmbles ägedalt musta pesu hunniku ja vanni vahel. Tähelepanelikult jälgis Tom pesumasina väiksemaidki liigutusi ning tema peas kajasid isa öeldud sõnad: „kui aeg läbi saab”. Täpselt samamoodi oli ta öelnud kaks nädalat tagasi Rutsi kohta – tema aeg oli ka läbi saanud. Nüüd siis oli pesumasin suremas.

Vaikselt astus Tom Upsi – nõnda kõlas pesumasina nimi – ette ning jäi teda kurvalt silmitsema. Ups nägi väga haige välja, tõesti. Tema siniseks värvitud silmad olid jälle valgeks minemas, suust kõhis ta aeg-ajalt vett ning lisaks tegi ta koha peal tõmmeldes põrgulärmi.

Tom hakkas vaikselt pillima ning väikesed pisarad voolasid ükshaaval mööda põske alla ja maandusid väikese poisi särgil.

„Ära nutsa, Tom, sa teed oma särgi plekiliseks,” ütles Ups madalal häälel.

„Aga sa oled ju haige,” nuuksus väike poiss edasi.

„No vot! Ja kes su särgi siis puhtaks teeb, kui mind enam pole?”

See tegi Tomi meele veel mõrumaks, aga ometi pühkis ta pisarad ära ning otsustas Upsi kuidagi aidata. Ruttu jooksis ta oma tupp, võttis mahlaklaasi Jutsi käest, kes endiselt ükskõikseks lage vaatas, ning tõi selle siis tagasi vannituppa.

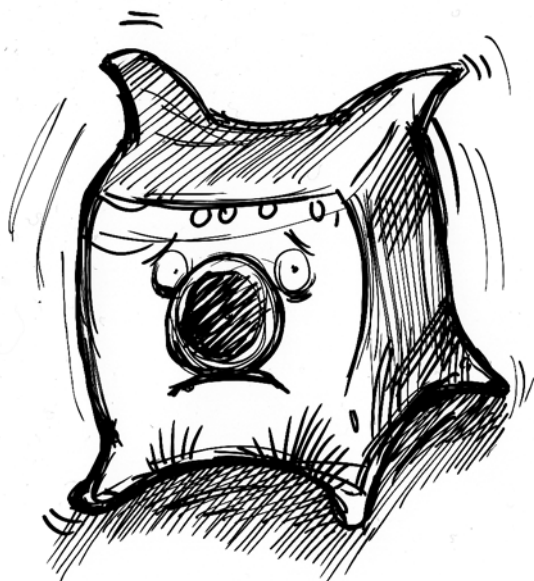
„Näe, joo seda, see on hästi magus ja hea,” ütles Tom ning valas mahla aeglaselt Upsile suhu, mispeale Ups kohe tõmblemise lõpetas.

„Aitäh Sulle, väga maitsev tõesti, aga mul ei ole enam kaua jäänud,” kurtis pesumasin vaikselt, kui hakkaski kostma vee solinat, „mul on aeg minna.”

„Ei, ära mine,” hüüdis Tom läbi pisarate, ise Upsi kallistades, „ma tulen sinuga kaasa!”

Selle peale tegigi Ups suu lahti ning Tom ronis naeratades sealt sisse.

Tunni aja pärast astus vannituppa Indrek, kes leidis enda eest märja põranda, tühja mahlaklaasi ja hunniku roosasid särke, aga nii pesumasin kui Tom olid kadunud... igaveseks.

Minu onu Kalle

Tere. Minu nimi on Siim. Olen kuueaastane ja käin teist aastat lasteaias. Järgmisel aastal lähen juba kooli. Minu emme nimi on Ingrid, issi nime ma ei tea. Issi läks kaduma siis, kui mina alles sündisin. Emme ei ole mulle temast palju rääkinud ja ma ei olegi tegelikult eriti midagi küsinud.

Elan ma Tallinnas koos emme ja Kallega. Kalle on minu onu. Tema tuli meiega elama siis, kui ma veel üheaastane olin. Onu Kalle on meile siin abiks. Ta aitab emmel arveid maksta ja ostab süüa. Vahel, kui Kallel on eriti hea tuju, teeb ta süüa ka, aga see ei kuku tal hästi välja. Emme millegipärast ei luba mul öelda, et onu tehtud supp on kustutuskummi maitsega, aga ma ei taha valetada. Emme küll ütleb, et vahel võib valetada, sest siis on teisel inimesel hea, aga mina ütlen Kallele alati, et tema tehtud toit ei maitse hästi. Selle peale Kalle naerab, sest emme ei ütle ju kunagi, et mul on õigus.

Mulle see Kalle üldse ei meeldi ja mitte ainult sellepärast, et ta süüa teha ei oska. Ta pidevalt valetab ka! Emmest saan ma aru: kui tema valetab, hakkab inimesel hea, ning tegelikult räägib ta peaaegu alati tõtt. Kalle aga valetab niisama: talle valmistab see vist nalja.

Ükskord näiteks ütles ta mulle, et söögiks on aafrika elevant, aga ei olnud. Ma olin nii kurb, sest ma ei olnud kunagi aafrika elevanti sünninud, isegi mitte tavalist elevanti, ja ei ole siiani.

Siis teinekord ütles onu mulle, et kell on pool kuus ja kui mina siis kella juurde läksin ja seda uurima hakkasin, tuli emme ja küsis: „Noh, Siim, mis kell on?” Mina vastasin julgelt, et kell on pool kuus, aga emme ütles, et ei ole. Kell oli tegelikult viis läbi kakskümmend kuus minutit ja ma pidin pärast tund aega kella õppima, sest suur poiss peab kella tundma. Oi kuidas ma siis Kallet vihkasin!

Üks päev ütles ta veel, et minu issi töötab vanglas õmblejana, aga kui ma siis juba kahtlevalt emme käest üle küsisin, sai emme väga pahaseks. Ta viis mu oma tuppa ja siis hakkas vannitoas Kalle peale karjuma. Paras talle!

Nüüd on sellest juba tükk aega möödas ning mulle on selgeks saanud, et ei ole olemas jõuluvana ega päkapikke, et Kallelt kella küsida ei tohi

ja palju muudki. Siiski ei ole ma onu peale enam nii vihane. Emmele ta meeldib ja eks ta vahel on päris naljakas ka.

Täna näiteks tegi ta rõdul mulle tsirkust: teeskles, et on akrobaat ning ronis üle rõdu teisele poole, kus ta igasugu vempe tegi. See tegi mulle hirmsasti nalja, aga siis ta libises vist millegi peal ja vajus alla rippuma. Ta hoidis ühe käega rõdust kinni ja ütles kuidagi veidral häälel: „Siim, kutsu ruttu keegi appi!“ Alguses ma päris kartsin, aga siis tuli mulle meelde, et Kalle tegi alati mingit veidrat häält, kui ta naljatas või tõtt ei rääkinud. Ma ütlesin talle rõõmsalt: „Hoia kinni, Kalle, kohe kutsun,“ ja jätsin Kalle rõdule rippuma. Siis läksin ma kööki ja võtsin küpsise – ma olin selle ära teeninud. Ja nüüd ma ootangi emmet, et saaksin talle öelda, kuidas ma Kallele valetasin, et onul parem hakkaks... küll emme on siis uhke.

Idealism on ainus tarkus, mis maailma veel jäänud on

Johanna Ross

Linda-Mari Väli (22) alustas luuletustega Värske Rõhu 16. numbris.

Nüüdseks on ta avaldanud ka proosat ning varsti ilmub Värske Raamatu sarjas tema esikromaan „Eikeegi, eikunagi, eikusagil”. Linda-Mari tekstides väljendub sügav mure niihästi loomade kui inimeste tuleviku pärast. Miks see nii on ja mida tuleks ette võtta, saabki käesolevast intervjuust teada.

Juba siis, kui sa saatsid Värskesse Rõhku esimese kaastöö, üllatas mind väga meeldivalt sinu nõrke lausestus ja järjepidev stiil. Kas sa oled kaua harjutanud – kuidas ja millal sa kirjutamist alustasid?

No aitäh! Aga harjutamise kohta ei oskagi nüüd hästi ütelda. Mäletan, et juba põhikoolis oli nii, et kui kästi kirjandit kirjutada, siis hakkasid pahad poisid ikka esimesena mind pommima. Ja õpetaja kiitis mu jutukesi. Ütleme nii, et kirjutamine on alati olnud see asi, mida ma oskan, mis mul ilma pingutamata välja tuleb. Ja nii kaua kui ma mäletan, on mul olnud selline ebamäärane tunne, et minust saab ühel päeval kirjanik – nüüd ma muidugi enam ei tea, mis see „kirjanik” õigupoolest on ja kuidas temaks saadakse. Aga kui ma väike jüts olin, siis alustasin vist küll iga nädal uue romaani kirjutamist. Teismelisena jäi see asi kuidagi soiku, siis kirjutasin rohkem luuletusi, aga need ei tahtnud kuigi hästi välja tulla. Alles mõne aasta eest võtsin proosa uuesti käsile, enne selle romaani kirjutamist olin kokku treinud võib-olla kümme jutukest.

Mis sind kirjutama ajendab?

Eks ikka peamiselt mure inimese pärast, mure ja hirm hoolimatuse ja jõhkru ees, millega inimene maad ja tema asukaid kohtleb. Mulle tundub, et kaasaegses kirjanduses on väga vähe idealismi. Idealism on üldse kuhugi kadunud. Praegu, kus seda kõige rohkem vaja oleks, on inimesed küünilisemad kui eales varem. Ja ma kohe vihastan, kui noored kirjanikud selle küünilisega kaasa jooksevad. Idealism öeldakse praegu lolluseks,

aga minu arust on asjad hoopis vastupidi – idealism on see ainus tarkus, mis maailma veel jäänud on. Ja mina tahaksin seda tarkust nii palju, kui oskan ja jõuan, paberile panna.

Sinu ilmuv romaan räägib nelja noore Tallinnas elava inimese elust, aga ei need inimesed ega nende elu ei ole just tavapärase. Kui palju oled sinna sisse pannud omaenese teismeliseperioodi? Google juhatab näiteks kätte sinu seose loomaõigustlusega, sarnane liin on olemas ka raamatus. Kas oleks liig nimetada teost autobiograafiliseks?

Huuh, autobiograafilisusega on nii ja naa. Selles raamatus on sündmusi, mis nii-ütelda „otse elust” maha kirjutatud, aga need jäävad siiski ainult fragmentideks. Raamatu peategelased ja nende kulgumine on ikkagi fiktiivne, kuigi neil on omadusi, mis on ka mul, ja nendega juhtub asju, mis on minuga päriselt juhtunud, ehkki vahest natukene teises „kastmes”. Aga skvotter pole mina kunagi olnud, olen nendega ainult läbi käinud. Romaani kirjutamisel olidki minu eeskujuks noored anarhistid ja teisitimõtledjad, kes koonduvad veebikeskkonda PunaMust, veavad liikumist Loomade Nimel, viivad läbi selliseid üritusi nagu Food Not Bombs ja Väga Väga Vaba Turg ja kõige selle juures jaksavad veel ka skvotte püsti panna. Nende inimeste kaudseid prototüüpe on ka minu raamatus, kõrvaltegelastena, ja Sotsiaalkeskus, millest raamatus juttu tehakse, on minu kummardus Tallinnas tegutsenud skvotile Volk. See püsis ikka tublisti üle aasta, tüübid parandasid majal katuse ära, tootsid iseeseisvalt elektrit, paigaldasid

soojuspumba ja kavatsesid isegi juurikaid kasvatama hakata, aga selleni kahjuks ei jõutud – maja „õige omanik” ajas nad enne välja ja tegi seal kõik maatasa. Millegipärast ongi nii, et neid noori, kes tõesti hoolivad maailmast, kes unistavad anarhistlikust ühiskonnast ja rahust ja õiglusest, avalikkus enamasti naeruvääristab ja materdab. Või siis patsutab heatahtlikult õlale ja lohutab, et „küll nad kunagi sellest välja kasvavad”. Aga selline suhtumine on täielik jama. Imelik, et meie „humanistlikus ühiskonnas” tegelikult naeruvääristatakse või lausa vihatakse tõelisi humaniste. Ja tegijad on need, kes jooksevad kehtestatud reeglitega kaasa, nagu kunagi nõuka-ajal need, kes parteisse astusid ja seal iga hinna eest karjääri teha püüdsid – vähemalt nii vanad nõuka-ajast räägivad. Ainult et nüüd sellist karjääritegemist, iseenda ja maailma mahamüümist hoopis tõstetakse au sisse. Tekib küsimus, kas külmkapp, pesumasin ja televiisor on tõesti olulisemad kui eluslooduse püsimine. Mulle hakkab aina rohkem tunduma, et enamikule küll.

Üks võimalikke rõhuasetusi kirjandusteaduses on keskendumine ruumile. Räägitakse Ristikivi Tallinnast, Kangro Tartust... Missugune võiks olla Linda-Mari Väli Tallinn?

Oh, see on küll keeruline küsimus. Ma ei teagi, kas oskan sellele vastata, võin ehk ainult seda ütelda, kuidas ma ennast siin Tallinnas tunnen, ja see on – väga halvasti. Tegelikult olengi kolinud Tallinna külje alla, Sauele, ja Tallinnasse endasse ma väga ei

kipugi. Kuigi ega seal erilist vahet pole, millises linnas elada, siin Sauel meeldib mulle lihtsalt sellepärast, et siin pole ühtegi välireklaami – ainult valimiste ajal riputatakse mõned Reformierakonna plakatid üles, aga valimised on õnneks harva. Ja natukene metsa on siin kah. Isegi siis, kui viimati Tartus käisin, ei osanud ma selle boheemlaste ülikoolilinna-kiidulauluga enam kaasa minna. Sest minu arvates on kõik linnad täpselt ühesugused – kõik on autosid ja poode täis, igalpool virvendab mingeid tobedaid silte ja lööklauseid ja loosungeid ja kui ma selle kõige keskel ringi pean kõndima, siis tunnen, et mul pole enam õhku, mida hingata. Linn on nagu mingi surnud asi, aga mitte heas mõttes surnud, sest temast ei saa väetist. Linn on nagu plastmassist sitt – mõttetüü ja mürgine, kõigile elavatele asjadele ainult tülinaks ees. Ja Tallinn näeb muidugi eriti hirmus välja – siin on Viru Keskus ja Solaris ja reklaame lastakse lausa suurte värviliste ekraanide pealt, nii et maailm hakkab silme ees sõitma. Ja igal pool on müra ja ving. Lihtsalt kohutav.

Kas oled mõelnud ka kolida „päris” maale, kuhugi metsa sisse? Või on selline asi rohkem elust tagasitõmbunud vanainimeste jaoks?

Tegelikult jah, olen küll. Isegi väga palju. Mulle tundub, et pigem on hoopis urbanism „elust tagasitõmbumine”, on ju linnakeskkond äärmiselt liigivaene, inimesed selle sees aga kuidagi pehmed ja lodevad. Süüakse sünteetilist toitu, kantakse plastmassist riideid ning ei omata

mingisugust ülevaadet sellest, kuidas riide valmistamine või toidu kasvatamine tegelikult käib. Minu arvates on raske sellist olelust „eluks” nimetada, tunnen end siin majade ja asfaldi vahel rohkem laibana. Aga maal... seal saaks ise endale toitu kasvatada, astuda looduse ringi tagasi ning suhelda otse maaga. Seal poleks mingit mõttetut raiskamist, tobedat pakendamist ja arutut mugavust, kõike seda laastamist. Vahel on mul tunne, et inimese eksistentsi ainus „mõte” saabki olla selles, et ta võimalikult harmooniliselt oma elu siin sfääris ära elab – jätab endast maha ainult mõned jalajäljed ja natuke väljaheiteid, kui parafraseerida Pascal Quignard'i. Aga millal ma ise lõpuks maale saan, see on juba iseküsimus. Võib-olla panen Värske Raamatu honorari nii-ütelda maa ostmise fondi, see on kah üks mõte olnud. Ja siis kunagi puhun mõnele hüljatud külale eluvaimu sisse, võtan koos kamba hipidega asja käsile ja koos rajame uue, harmoonilise ja anarhistliku kogukonna.

Raamatus on tublisti nooruslikku mässu. Nüüd oled sa ise juba ületanud kahekümne eluaasta auväärse künnise. Kas sulle tundub, et oled vahepealsete aastate jooksul „suureks kasvanud” või jaksad ikka veel oma ideaalide eest seista? Kas need ideaalid ise on kuidagi muutunud?

Olen vanaks saanud jah, ajuti tunnen end lausa saja-aastasena, aga mitte kogutud tarkuse, vaid hoopis elutüdimuse poolest. Ma ei tea, kas „suureks kasvanud” on kõige õigem ütelda, pigem olen väsinum ja pettunud kui vanasti, ei usu

enam helgesse tulevikku ja inimeste headusse nii nagu nooremana. Kuigi seda vist nimetataksegi tänapäeval „suureks kasvamiseks”. Aga ma ei näe muud võimalust, kui seista oma ideaalide eest, ükskõik siis kas jaksan või ei, sest minna kaasa kõige selle tarbimise-, tehnoloogia- ja progressikultusega on sama „hea”, kui lasta endale kuul pähe. Tegelikult veel „paremgi”, sest koos endaga lastakse maha ka kõik teised maal elusklevad olendid, või vähemalt paljud nendest. Nii et ideaalidest taganemine pole lihtsalt võimalik, küll aga ei jaksa ma enam võidelda nõnda nagu vanasti, teismelisena, ei jaksa enam joosta mööda meeleavaldusi ja kirjutada lendlehti ja trotsida avalikult nõmedust, ei jaksa lihtsalt. Aga mul on hea meel, et on veel neid, kes jaksavad. Ma ei usu, et mu ideaalid eriliselt muutunud oleks, võib-olla ainult küpsemaks saanud, rohkem liha luudele kasvanud ja isiklikumaks läinud – enam ei jookse ma mõne Che või Proudhoni või muu sildi all või järel, vaid katsun ikka iseenda teadmiste ja aru järgi otsuseid langetada, et pärast vastavalt talitada. Ma arvan, et maailmas on isikliku sisehääle kuulamist üldse liiga väheks jäänud, ikka liigitatakse ennast kuhugi, mõne poliitilise või maailmavaatelise plangu alla ja siis ühel hetkel tekibki olukord, kus ei räägita enam enda, vaid mingi organisatsiooni või ma ei teagi mis asja eest. Ja see ei ole vaba mõtlemine.

Kas sinu argipäev praegu erineb kuidagi tavalise tubli väikekodanlase omast? Mispoolest?

Oh, ma kahjuks ei tea, kuidas tublid väikekodanlased elavad. Või kas neid üldse olemas on. Aga ma oletan, et nad peaksid tööl käima ja maksu maksuma, vähemalt riigi arust. Ja seda ma tõesti ei tee, ausalt öeldes ei tee ma oma päevadega suurt midagi. Tõusen, kui uni ära läheb, teen joogat ja mängin kitarri, loen ja kirjutan ja siis järsku vaatangi, et jälle üks päev mööda läinud. Suvel käisin vahest tänavanurgal kitra kah mängimas, kaabu jalge ees. Aga raha kulutan ehk majandust orjan ma samamoodi nagu iga teinegi korralik väikekodanlane – teisiti pole mind lihtsalt õpetatud, ühiskond on mu selliseks kasvatanud. Ja ega ma ei saa ju ka lihtsalt kusagile maale minna ja seal elama hakata – maa on nüüd kellegi „omand“, ükskõik siis, kas virtuaalne omanik tema peal elab või mitte. Aga eks ma katsun oma tarbimiseviisidega väikest vahet teha, üritan ikka kohalikku kraami ja just talukaupa osta ja nii pakendivabalt elada kui võimalik.

Hetkel, nagu ma aru saan, oled sa tegelikult institutsioonilistest kütketest täiesti vaba – ei ole näiteks seotud ühegi õppeasutusega. Kas sa oled ülikooliga katset teinud? Kas sa plaanid edaspidi midagi õppima minna või tundub see praegu ebatõenäoline?

Noh, kunagi katsusin küll ülikoolis käia, õppisin ühe aasta Tallinnas kultuuriteooriat, aga siis sain aru, et see pole ikka päriselt minu jaoks. Mulle meeldib rohkem ise lugeda ja õppida, mis siis, et selline „haridus“ pole võib-olla nii hõlmav ja „korralik“. Aga ega mul polegi mingeid erilisi

plaanide, mida sellise korraliku haridusega peale hakata, ma ei taha „kellekski saada“ ja tööle ma kah ei taha minna. Ja ma ei ole ka selline akadeemiline mõtleja, kes püüdleks mingi teadmiste korrastatuse poole, kel oleks laia intellektuaalset haaret. Tegelikult ma arvasin, et ülikool on selline mässukants, umbes nagu 1968. aastal üle kogu maailma, aga seal nägin, et enamus õppejõudusid on tegelikult idealistlikumad kui tudengid ise. Paljud mu kursakaaslastest näisid mõtlevat umbes niimoodi, et, noh, lõpetan selle ülikooli ära, saan paberi kätte ja hakkan siis mingit spetsiifilist tööd tegema. Mina arvasin, et ülikoolist otsitakse tõe, mille abil maailma muuta.

Kui palju saad või tahad sa praegu öelda järgmise raamatu kohta, mille kallal sa kuuldavasti juba töötad?

Mõnes mõttes on käsilolev töö tolle praegu ilmuva romaani suurem suguvend. Kui raamatud oleksid inimesed, siis oleks esimene kukeharja ja ninarõngaga punkar, aga uus hoopis pikkade pulstunud juuste ja kanepipläruga hipi. Uues raamatus katsun ma lahata – nii palju kui oskust ja teadmisi on – vaimu puudumise probleemi inimühiskonnas. Sest mulle tundub, et peamine põhjus, miks inimene maailmaga nii halvasti ümber käib, on see, et ta ei mõista enam terviklikku vaimu, ei taipa, kuidas kõik on kõigega seotud, ja seotud mingil nii müstilisel ja imetabasel viisil, et paneb maailma ja elu, kõige selle salapärase ja täiusliku ees imetlust tundma. Kuid tänapäeval imetleb inimene ainult iseennast, muu on ta ära unustanud, või vähemalt käitub nii, nagu oleks.

Uues raamatus on põhilisel kohal taimed, ka need taimed, mida praegu taga kiusatakse ja mille austajaid vangi pannakse – kanep ja psilotsübiiniseen näiteks. Kuna neid taimi nii alatul ja tsenseeritud kombel kogu maailmas laimatakse, siis võtan endale vabaduse edastada täiesti vastupidist propagandat, esitleda neid taimi kui õpetajaid ja suuri tarku. Sest vähemalt mind ennast on nad palju õpetanud.

Kui nüüd provotseerida, siis – legalize? See on sinu meelest tõsine sõnum, mitte niisama miski, mida naljaviluks plangu peale kritseldada?

Muidugi on see tõsine sõnum, kohe väga tõsine. Meil siin läänes räägitakse kogu aeg vabadusest, demokraatiast, aga ei nähta vastuolu vabaduse ja selle vahel, et mingid ülikondades härrakesed kusagil nägematutes kõrgustes lihtsalt võtavad ja keelavad hunniku häid asju ära, kanepi ja seemed ja LSD ja peyote ja DMT ja veel sada muud asja. Kõige jaburam on, et selline „illegaliseerimine” toimub võimurite sõnul inimeste hüvanguks, nagu oleksid maailmade rahvad mingid titakesed ja nemad head isakesed, kes siis lahkelt õpetavad, mida tohib ja mida mitte. Absurd. Jama on see juba sellepärast, et alkohol ja sigaretid ja kiirtoit ja keemilised toidulisandid ja muu säärane on ju täiesti legaalne, kuigi vähemalt esimesed kaks tekitavad tugevat sõltuvust ja kõik neli on tervisele väga kahjulikud. Rääkimata sellestki, et ärimeestel lubatakse rahumeeli meie planeeti „majanduse nimel” surnuks piinata – minu arvates on see küll kõigi inimeste, loomade ja taimede tervisele tunduvalt

kahjulikum kui kanep ja seemed, mida inimkond on kasutanud juba aegade algusest saadik – psühhonaut Terence McKenna näiteks seob tervet inimkultuuri tekkimist psilotsübiiniseene söömisega. Mina näiteks ei joo ega suitseta, sest tean omast kogemusest, kui hirmsasti laastab alkohol vaimu ja need mõlemad keha, ometi pole mul hetkekski pähe tulnud võtta enesele voli neid asju teistele keelama hakata. Kuni kellegi teise huvid kahjustada ei saa, usun ma iga indiviidi piiramatusse vabadusse. Ja sigaretitööstus on küll nii keskkonnale kui inimesele kindlasti palju kahjulikum kui too roheline ravimtaim, kanep, mida nii hirmsasti siin Eestis laimatakse. Ma arvan, et teatud aineid keelatakse meile sellepärast, et inimesi paremini kontrolli all hoida. 1960. aastate mässuline tegevus oli kindlasti seotud LSD ohtra kasutamisega, ja üks sellepärast see 1966. aastal Ameerikas ja pärast seda kogu maailmas põranda alla aetigi. Aga mina olen tüdinud sellest neetud diktatuurist, mis ütleb meile, mida me võime ja mida me ei või teha.

Kas näed end ka edaspidi kirjanikuna? Mis teemadel veel tahaksid kirjutada?

Noh, ma ei tea, kas just kirjanikuna näen; ma ei teagi täpselt, mis see kirjanik on. Tegelikult üritan kõiksugu ambitsioonidest üldse vabaneda, kuigi see on vahel nii raske, eriti maailmas, kus ambitsioone nii tähtsaks peetakse. Aga kirjutada tahaksin küll palju. Mul on teise romaani kõrvale kogunenud hiiglama hunnik jutuideid, niisuguseid ja naasuguseid, aga teemasid ei oska ma väga välja tuua. Praegu tahaksin

kirjutada sellest salapärasest, mis maailma ja olemise taga on, ent see on raske, raske on seda juba tundega tabada. Kuid ma üritan. Ja kunagi, kunagi kindlasti tahaksin kirjutada ka armastusest, aga see on juba päris keeruline. Sellest on lõppeks nii palju juttu tehtud, on tehtud väga-väga ilusat juttu, ja ometi tahaks nagu midagi lisada. Ei teagi, miks. Aga tahaks.

Sinu vanaisa oli (laste)kirjanik. Kas see on sind kuidagi mõjutanud? Kas teie loomingus on midagi ühist?

Võib-olla alateadlikult ongi mõjutanud, kes teab. Tegelikult ma ei mäletagi teda, ainult üks ähmane mälestus ongi, aga juttusid on mulle temast küll väga palju räägitud. Ta oli vist üks vahva sell. Siis, kui ema mu romaani käsikirja luges, siis ütles ta, et mu stiil olevat vanaisa oma. Ütles, et geenid. Mind ajas see küll naerma, aga ma tean, et mu emal on hea nina selliste asjade peale. Nii et võib-olla tõesti on midagi sarnast, mingil eriti peenel ja mulle endale tabamatuks jääval tasandil.

Nii et ühiskonna vastu mässamine ei ole ära rikkunud sinu head läbisaamist vanematega, nagu kipub juhtuma sinu romaanis? Teie suhted on koguni nii head, et tihkad neid oma teoste kallale lasta?

Hehehee, tõepoolest, tihkan küll. Romaani tegelastele sobis totaalne konflikt paremini, minu elu on tibia teistsugune. Tegelikult võib vist isegi öelda, et kogu mu maailmavaateline kujunemine on just kodust alguse saanud – mu vanemad on üsna äärmuslikult vasakpoolsed, et mitte ütelda anarhistid, ning juba lapsena

sai mulle selgeks, et poliitikud on lontrused ja pankurid rõhujad. Või midagi sinnapoole. Igatahes ei kujuta ma ennast teistmoodi ettegi kui anarhisti ja vastalisena. Küllap olen kuidagi orgaaniliselt oma vanemate sarnaseks vormunud.

Mis raamatuid sa ise loed? Kas sa oled kursis kaasaegse eesti kirjandusega? On sul eeskujusid või muidu mentoreid?

Oh, eks ma loen igasugust, keska-ajal oli mu suureks autoriteediks William Faulkner, praegu võiks autoriteedina nimetada vist Virginia Woolfi. Aga eks ma katsun ennast uuema eesti kirjandusega kah kursis hoida. Ühe lemmikuna nimetaksin kindlasti Mehis Heinsaart, nii tema proosa kui luule läheb mulle väga korda. Aga ka näiteks Andrus Kivirähki vanemad raamatud meeldivad, „Pagari piparkook” ja „Liblikas” ja „Rehepapp”. Praegu olen Jaan Kaplinski proosat avastamas, „Seesama jõgi” jättis igatahes sügava mulje. Kaplinski räägib kõigest sellest, millest minagi tahaksin rääkida, aga ei oska õieti, ja siis veel sajast muust asjast kah. Ta räägib palju sellest, mida kaasaegne inimene justnagu unustanud oleks: maailma müstilisest, salapärasest hoovusest, universumitagusest saladusest. Tema „Sedasama jõge” lugedes käisid mul kohati lausa mingid ekstaatiliselt tundmused peal. Aga viimase aja lugemistest puudutas mind väga veel Lauri Sommeri „Kolm yksiklast”. Sommer räägib kah nii õigetest asjadest, teeb seda jube hästi pealegi. Aga päris „noorest kirjandusest” on mul luulega lähedasem suhe kui

proosaga, Triin Tasuja näiteks on tõeline lemmik, hiljuti avastasin täiesti juhuslikult ka Andrus Elbingu; tema luulekogu „Resotsialiseerumine” läks päris südamesse kohe. Noortest prosaistidest meeldib mulle kõige rohkem vist Mikk Pärnits, tema jutukogu „Näiv on jääv” on minu meelest lausa rabavalt andekas, mõned jutud on täiesti viimase peal. Aga eks neid häid luuletajaid ja kirjanikke on Eestis ikka väga palju, ei jõua neid kõiki kokkugi lugeda. Kuid eeskujud... sellele olen ise kah väga palju mõtelnud, aga välja pole ikka mõtelnud. Kuigi... jah... praegu ilmuv romaan oleks ilmselt kirjutamata jäänud või oleks ta tulnud täiesti teistsugune, kui poleks olnud Salingeri – teda austan ma tõesti kogu hingest. Tema jäi kuni lõpuni endale kindlaks, ei müünud ennast kunagi maha, kuigi võimalusi oli palju. Minu siiras kummardus talle.

Teistpidi, missugusena kujutad sa ette oma lugejat? Kui vana ta on, mida ta raamatutest otsib? Kui sa enne ütlesid, et kirjutama sunnib sind mure inimese pärast, siis on ta vahest keegi, keda on vaja radikaalselt ümber kasvatada? Või vastupidi, pigem juba väljakujunenud mõttekaaslane?

Oi-oi, see on nüüd küll raske küsimus. No muidugi võiksin ma ütelda, et ideaalis on mu lugeja sihuke neljateist- kuni kaheksateistaastane popkultuurist rikutud teismeline, kes loeb ja arutleb: „No pagan, see on ju täitsa tõi, minu ümber on tõepoolest terror ja rõhumine. Enam ma küll Coca-Colat ei joo! Elagu anarhism!.. See oleks siis ideaalis, aga muidugi saan ma ise kah aru, et selline kujutlus

on jaburavõitu. Tänapäeval noored enam ei loegi raamatuid, või kui, siis mingit fantastikat või tont teab mida, aga mingid „sotsiaalsed noortekad” või „ideeromaanid” vaevalt et väga peale lähevad. Ja üldse on noorte pähe väga raske mingeid uusi ideid panna, kaubanduslik nänn on liiga ilus ja huvitav, et sellest loobuda. Ometi ma loodan, et äkki need vähesed, kes veel loevad, nii vanad kui noored, et mõnel neist on mu raamatust ikka midagi leida kah. Selles mõttes, et kole vähe on – vähemalt siin Eestis küll – sellist kirjandust või kunsti, kus oleks esindatud nii-ütlelda tootalne mäss – praeguse ühiskonna kompromissitu põhjamine. Sellepärast ma kirjutasingi tolle raamatu, nii hästi või halvasti, kui oskasin ja katsusin seal rääkida kõigest sellest, millest minu meelest kaugelt liiga vähe juttu tehakse – sellest, et inimeste maailm on oma destruktiivsuses ja julmuses minetanud kogu ilu ning muutunud mingiks koletuks vördjaks. Sellest, et inimene peab täielikult muutuma, või juhtub maailmaga midagi väga koledat.

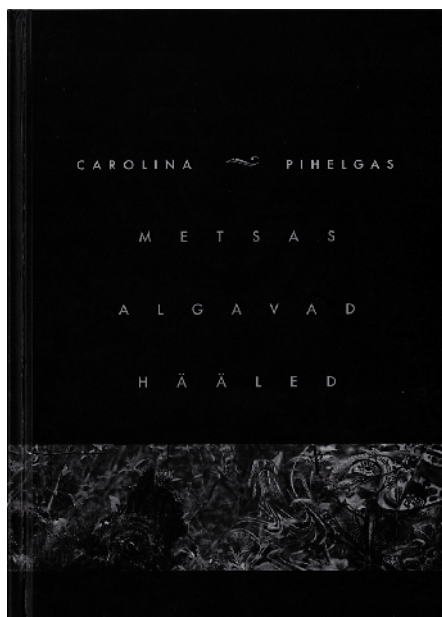
Lisaks kirjandusele paistab sul päris hea suhe olevat ka muusikaga. Olen sind näinud kitarriga; raamatus on teiste hulgas üks Pigi Lii nimeline tegelane. Missugust muusikat teed ise, missugust kuulad teiste esituses?

Nojah, kitra hakkasin mängima umbes pooleteise aasta eest. Nüüd olen selle pilliga nii kokku kasvanud, et ei kujuta elu ilma selleta enam ettegi. Eks ma folki teen, sellist punk-folki, aga muusika on rohkem niisama, iseendale ja sõpradele. Laulan vaeva südamest vähemaks. Aga kuulan küll praktiliselt kõike, kõige rohkem

psühhedeelilist rocki, Jefferson
Airplane'i ja Grateful Dead'i ja muud
vanemat kraami, kuuekümnendad oma
mässu ja LSD-ga on mulle üldse väga
olulised. Aga hetkel kuulan palju ka
Eesti indie- ja folkmuusikat – Kagot,
Pastacast, Barbarizi, Taavi Tulevit, Mari
Kalkunit; need on mõned nimed. Ja
kindlasti ka Jaak Tuksamit, tema
laulud on vägevad. Ta kasutab ikka
väga häid tekste kah, Kaplinski ja
Ennot ja muud gnostilist luulet. Vägev.

**Prooviks nüüd lõpetada
traditsioonilise (võlts)optimistliku
noodiga! Kogu selle maailmamure
juures ei jäta sa ise küll sugugi
rusutud ja sünge inimese muljet.
Mingid asjad on isegi kaasaegses
maailmas järelikult ikkagi hästi?**

Nojah, eks mul on ka paremaid päevi.
Ma sisendan endale kogu aeg, et
inimene ei ole tegelikult nii halb, nagu
ta praegu paistab – hoolimatu egoist,
keda isegi tema laste apokalüptiline
tulevik ei heiduta. Inimene on lihtsalt
haigeks jäänud, inimkonda vaevab
mingi vaimne tõbi, aga see tõbi ei saa
talle saatuslikuks. Ja ühel päeval saab
inimene jälle terveks, ta valgustub
ja tema loomulik headus hakkab
igale poole kiirgama. Siis luuakse
üheskoos uus ühiskond, natsioonide
ja ideoloogiateta, valitsejate ja orjadeta
ühiskond. Ja need noored ja vanad,
kes selliste utoopiate eest seisavad
ja nendesse usuvad, nemad ongi see
ainus hea, mida ma selles maailmas
veel näen. Üks väga suur ja oluline hea.

Carolina Pihelgas
„Metsas algavad hääled”
Eesti Keele Sihtasutus, 2010

Metsamustrid

Brita Melts

Neli aastat tagasi debüteeris Carolina Pihelgas luulekoguga „Sõrmemuster”, mis tollal erines kindlasti noorluule üldpildist, pakkudes rahulikku, lüürilist, vaikset ja vaimset, ilusat luulet, millest võis tabada päris head küpsusastet. Pihelga tänavu ilmunud ja järjekorras teise luulekogu kaane- ja tiitellehekiri ütleb: „Metsas algavad hääled”. Pealkiri annab märku, et kaante vahelt võib oodata mingilgi määral looduslüürikat. Seda märguannet võimendavad veel raamatu sisekaaned ning illustreerivad fotod. Ja nii ongi, aga mitte ainult ja sugugi ei tasu siit oodata traditsioonilist looduslüürikat. Carolina Pihelga teine luulekogu – esimesest

mitmekülgsem – on kahtlemata hästi loodusekeskne, nagu on väitnud fraasi „Suure looduse poole” rõhutamisega ka Andra Teede oma lühikeses retsensioonis¹ (ma ei tahaks hästi nõustuda Kadri Tüüri osutusega, nagu oleks Teede väide eksitav²). Luulekogu toob esile eredaid detaile, isikupäraseid tähelepanekuid keskkonnast, kuid samavõrra sisaldab raamat omapärast rännuluulet (mis, tõsi, esines juba Pihelga esikkogus, kuid on siin saanud veel kindlakäelisema väljenduse) – looduses liigutakse, rännatakse tuttavas ja tundmatus, luuletaja astub siin mitmeid teeradu ning sõuab võõrastel meredel (rohkem kui

¹ Andra Teede, „Naiselik hingevalu, konservatiivi pessimism ja looduslapse ulmad: Suure looduse poole”. Eesti Päevaleht, 21.05.2010.

² Kadri Tüür, „Matk eksootilisse metsa”. Looming 10/2010, lk 1459.

varem). Need kogemused on maailmaränduri pilguga³ autor poeetiliselt tekstistanud, liites üldmuljeisse isiklike tundmusi, vaistlikke arvamusi, mõtisklusi – ja aimdusi⁴.

Niisiis rännakud ja loodus – need kaks on siin tihedas seoses ning avalduvad nappide asjade esiletoomises ning tähelepanekutes: *Võtab aega et / merekarpe jahvatada / kildudeks // Võtab aega et / neist kildudest saaks / liiv // Astume / teadmata mitu miljonit aastat / meie varbavahehes / krabiseb* (lk 12). Varasemaga võrreldes on loodus saanud Pihelga luules jõulisema ja iseseisvama positsiooni, loodust on siin palju ja see kerkib esile just väikeste nähtuste ning pisidetallide märkamise kaudu (säased, vabisevad lehed, liiv, uduvihm jne). Kui esikkogus tulid need avaldused esile rohkem ja otsesemalt „mina“ kaudu⁵, siis kogus „Metsas algavad hääled“ on enesekohasus pisut rohkem taandunud või peidetud. Endistviisi aimub kirjeldusist isiklike kogemuste pagas, kuid vahenduse sõnastustes ei esine nii otseselt välist pingsalt jälgiv „mina“, vaid luuletaja pilk on justkui autori häält varjutades suundunud üldisemale sõnastusele. Loodusekogemus on nagunii vahetu ja sedavõrd ka loomulik ja autor laseb sel loomulikkusel ehedana näida ka sõnades, sekkumata rõhulise minakesksusega loodusvisioonide vahendamisse: *Talv. Liikumatu ja vaikne / Männid akna taga on terve talve paigal / ja ainult nohisevad õige tasa* (lk 46)⁶. See aga ei tähenda, nagu autorit ei oleks üldse näha – on muidugi, ta on kogu aeg juures, sõnade taga ja vahendab ometi iseenda elamusi, kuid mingis mõttes kaudsemalt, võiks ka öelda, ehedamalt, „mina“ on sujuvalt ja loomulikult ümbruse „sees“, loodusmotiivid tema ümber on kirjeldusis/ sõnastusis tihti isikliku hinnanguta, nt: *Hõbepaju lennutab / ebemeid jõe poole / Koiva voolab kiiresti / kaldal kasvab raudrohi / hein tõrvalilled / lupiinid* (lk 10), ja samas

eksistentsiaalseks taustaks olles avalduvad vaikimisi ikka isiklike kogemuste, rändude toel.

Peale looduse ning rännakute on aga muudki – sarnaselt esikkoguga kumiseb jätkuvalt sõnade tagant sügav mõtlikkus ja tekstides ilmneb tajukeskus. Siin on varahommikust vaikust, igapäeva elu-olu tähelepanekuid ning muutusi, osutusi kultuurikontaktidele, inimsuhteid ja -lähedust, eluavarusi, kodukujutust ja ajastuiseloomu või ajaloo märke. Viimase kohta tasub märkida, et Pihelgas ei hakka moodsalt tüütuseni korratud traumaradu arendama, vaid tõdeb elutervelt: *Aga see ajalugu on sama kauge / kui rooma keisrid ja vene tsaarid // Need on nagu muinaslood, veidrad jutud / mõistusega mõeldav, ette kujutada raske* (lk 67). Sellisel kuulutab luuletus „Nõukaeg“, milles paistab iseäralikku isepäisust, millega muidu paineks kuulutatust sõltumatu elujaatavusega üle olla.

Sellest ka üks Pihelga luule peamisi kvaliteete: selle lihtsuses ja ilus on midagi klassikalist ja selle peamiseks erisuseks näib olevat asjaolu, et siin puudub probleem – ja see ei ole sugugi probleem, vaid on ainult positiivne! Erinevalt nüüdisluule suurest peajoonest, milles kipub rohkemal või vähemal kujul vohama iroonia ja tundliku sotsiaalse närvi väljaelamine, ei ole siin pealetükkivat sarkasmi, ängi ega *mainstream* ühiskonnakriitikat. „Metsas algavad hääled“ on konfliktivaba, see ei lase end ühiskonna ebakõladest eriti kõigutada ning kandub omasoodu tasastel vaimsetel mõtisklus- ja loodusradadel, millel astub siiski ka inimene, ent teeb seda harmooniliselt – näiteks ka linnades peitub rahu ja tasakaal, olles ühenduses loodusega: *Ainsa helina / vookleb läbi linna jõgi / voolab nagu / tummfilmi aeg // Selle suure / looduse poole* (lk 69). Rahuliku ning siirusega hingestatuna on Pihelga luule ses küünilises maailmas

³ Vt nt Matis Song, „Carolina Pihelgas – musterkirjas ilmarändur“. Värskes Rõhk nr 8, detsember 2006, lk 28; Kaarel Kressa, „Carolina Pihelgas – maailmarändur ja luuletaja“. Eesti Päevaleht, 9.12.2006.

⁴ Aimdused on väga olulised, Carolina Pihelga esikkogu „Sõrmemuster“ juhatas sisse alapealkiri „Aimdused“.

⁵ „Sõrmemustris“ nt: *igal aastal / vaatan / kuidas sügis / tuleb // minu aeda minu / puude lehtedesse* (lk 22); *Mina istun ja vaatan pilvi / ja merd lõpmata* (lk 30); *Mõni minut pärast päikesetõusu kõnnin kastasel külmal niidul / ja korjan paar lille, mille nime ma enam ei mäleta* (lk 45).

⁶ Selle kõrvale tasub lugeda Hasso Krulli luuletust „Talv“ samanimelisest luulekogust (lk 8–9).

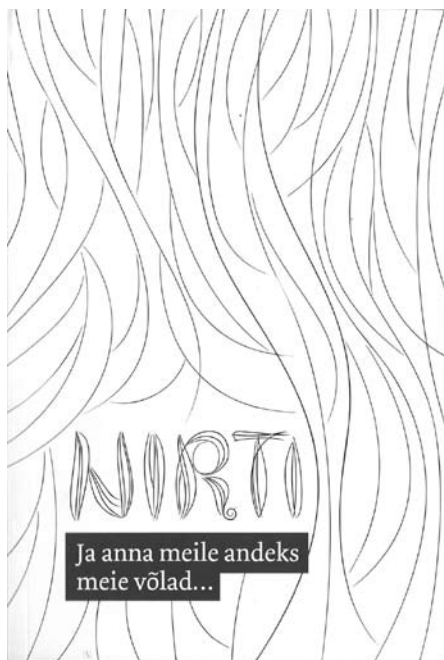
jõudnud distantsini tasakaalu häiriva ebameeldivaga ning saavutanud seeläbi selgelt isikupärase kvaliteedi, mida tänapäeval võib üpris harva kohata. Nii võib antud luulet – selle eheduses – nimetada kuidagi puhtaks, siin võib tunda luuletust looduna luule enda pärast, tekst on lihtsalt luule, puhas, lüüriline, puudub programmiline probleemi lahkamine, mis, tõesti, üldpildis on tihti ära leierdatud ja on muutunud mõnes väljenduses suisa häirivaks. Pihelgas ajuti küll kirjeldab mingeid sotsiaalseid olusid ja nähtuseid, ent ta ei sekku pealetükkiva kriitilise ründega, edastuv kogemus jääb mõtlustasandikule.

Pihelga väljenduslaad on endistviisi lakooniline⁷, küll mitte sel määral, nagu oli „Sõrmemustris“, väheke on keelelist voolavust juurde tulnud, ent lakoonilisus on selgelt alles ja sellega ka sõnaline siirus, vahetus, täpsus. nappide ja võib-olla küll loodusteaduslikult ebatäpsete⁸, ent poeetilise mulje tekkimiseks igati tabavate sõnadega saab öeldud palju ja sügavalt, seda öelda lihtsate sõnadega ongi tegelikult ausaim – olles lihtsuses, rääkides kõigest nii, nagu on: *Räägime täna lihtsatest asjadest / oleme täna lihtsalt // Oleme nii nagu on / niisama* (lk 19). Tema luuletuste stiili võibki iseloomustada kui lihtsalt ilusat, seejuures puudub siin igasugune tarbetu unelemine ning klišeedega ilutsemine, mis vähendaks luuletuste usaldusväärsust – nõnda on siinsed tekstid tervikuna ehtsad, kui nii võib luule kohta öelda. Mõjub ju usutavalt, et nii võibki tunda: *Jõgedest voolab läbi vabadus / ei voola kunagi liiga kiiresti ega / voola kunagi ära. // Vabadus on lihtne – / ta on siinsamas. // Käge peal / ja selja taga* (lk 47).

„Metsas algavad hääled“ on selge ning küps luulekogu, säärane ebaharilik, mille puhul tõesti mitte miski ei häiri (vähemalt mind mitte) – kõik on paigas, töötab, mõjub ja on hea. Öeldu pole mõeldud asjatu ülekiitusena, vaid nii ongi. Lihtsalt.

⁷Nagu on ta isegi öelnud: *Mulle meeldib lakooniline väljenduslaad, nagu mu enda luuletustestki näha* (Kaarel Kressa, „Carolina Pihelgas – maailmarändur ja luuletaja“. Eesti Päevaleht, 9.12.2006).

⁸Kadri Tüür, „Matk eksootilisse metsa“ . Looming 10/2010, lk 1460.

Nirti
„Ja anna meile andeks meie võlad...”
Petrone Print, 2009

Minevikujuured ja tulevikutuuled

Carrie Raiend

Nirti, keda põhiliselt iseloomustatakse noore ja vihasena, on kuulsas suhtlusportaalil rate.ee oma huviks märkinud „depressioon teoorias ja praktikas”. Ehk just hea teooriatundmise ning tubli praktikakogemuse tõttu oskabki Nirti kirjutada madalseisu erinevatest ilmingutest: rõhutusest, surutusest, ängist ja masendusest. Sekka noorsooromaanile omast ja isegi kohast seksi, vägivalda ja alkoholi. Igaüks on tark omal alal.

Nii nagu sool supile, on tõde jutule. Nirti

tunnistas Eesti Ekspressile antud intervjuus: *Paljud asjad seal raamatus olen ma ise läbi teinud*.¹ Samuti selgub sealt, et noor naine on pidanud lapsepõlves taluma koolivägivalda – lapsepõlvekirjeldus olevat üsna autobiograafiline. Ilmselt seetõttu ongi lapsepõlv ja varane noorus selles raamatus kõige paeluvamalt kirja pandud. Teose realistlik avapauk võlgneb tänu just autori julgusele ja avameelsusele, tekitades masendava ja šokeeriva dokumentaalkaadrina vastakaid emotsioone alates üllatusest ja

¹ Kalev Kesküla, “Vilunud lausetega noor kirjanik Nirti”. Eesti Ekspress, 7.01.2010.

eitusest kuni paratamatusega leppimisest tingitud oläkehituseni. Just selline võib välja näha paljude perede hall argipäev.

Kuigi klassikaliselt on lugu romaanides kulgenud lineaarselt, on Nirti läinud teist teed pidi – ta sunnib lugejat hüppama ajas edasi-tagasi, seletamata, milline on täpne aasta, päev ja tund, milles lugu hetkel paikneb. Inimese elu muutub konkreetse alguse ja lõpuga sirgest segaseks pusaks, seda muljet süvendab erinevate ajavormide läbiseigi kasutamine. Arusaam, mis on olnud ja mis alles tulemas, on hägune, ja järjest lugeses ei hargne lugu ometi järgemööda. Ehk see polegi oluline, oluline on võib-olla lihtsalt inimese kujunemislugu, arengutee, aga mingi järjekindlus ja sidusus teeks mõistmise lihtsamaks. Teose ebaloogiline ja hajus ülesehitus tekitab segadustunnet ja soodustab unustamist, sundides pidevalt mõtteis tegema märkmeid ja ajahüppeid, mida loo läbimõelduma fragmenteerituse korral poleks tarvis.

Toomas Vint kirjutas Sirbis: *Lugu on lugejavaenulikult hakitud ajaliselt segi paisatud kildudeks. Vertikaalselt arengut ei ole. Raamat kubiseb kasutatutest episoodidest, kirjeldustest ja tegelastest, mis oleksid professionaalse toimetaja käe all kahtlemata tekstist prügikasti kadunud.*² Raamat algabki värskete lugejale mittemidagiütleva episoodiga. Alles teistkordsel lugemisel tuleb mõistmine, kes ja kellest räägib, kes on Anne ja kelle laps nutab. Sissejuhatus on kui kuskilt keskelt kaduma läinud tükike.

Inimlikku progressiialust toidab õnneks algusepisoodile järgnev, lineaarselt loogiline osa – lapsepõlv, inimese kujunemise lugu, kõige algus ja alus. Vanasõna ei valeta, kui ütleb, et iga algus on raske. Minategelase Liliti mõte: *See oli üks noist hetkist, kus sa soovid palavalt, et oleksid näiteks surnud ja turvaliselt maha maetud* (lk 14), kirjeldab hästi kogu tema okkalist kutsikaiga. Vägivaldne alkohoolikust isa ning allaandjast orjalik ema teevad peategelase kiiresti tuttavaks erinevate inimloomuste võigaste kontrastidega. Selge see, et katkine lapsepõlv terveid täiskasvanuid ei tooda.

Raamatus selgub, et lapsepõlves kogetud negatiivne eeskuju mõjub inimestele erinevalt. Kui Lilit ammutab lapsepõlvest motivatsiooni elada võimalikult teisiti, takerdub ta vanem õde siiski tuttavatesse laastavatesse mustritesse, kuigi ta sealt Liliti kindlameelse abiga lõpuks pääseb. Ema nõrkus arendab Lilitis tugevust, sõltuvus isast aga iseseisvusiha. Isa vägivallatsemine, Liliti enda afäärid erinevate meestega ja pidevalt haiget saavad sõbrannad teevad meessoo usaldamise ilmselt alatiseks raskeks ja nii liigubki ta läbi elu suhtumisega, et mehed on sead.

Läbielatu kasvatab temast kahtleva, ebausaldava ja trotsi täis inimese, kes nurkasurumise vältimiseks üritab alati taganemis- ja põgenemisteed lahti hoida. Hirm mandumise ees sunnib teda uutele algustele, jättes ta samas ilma kindlast jalgealusest. Inimesed ja üürikorterid tulevad ja lähevad, veereval kivil ei kasva sammalt ja selles loos sümboliseerib sammal Liliti jaoks regressi, kinnijäämist ja kannatusi. Ta ei julge ega tahagi millelegi toetuda. Ta naudib oma pidevat puhtalt lehelt alustamist. Ei mingit minevikku, ei mingeid juuri, täiskäigul edasi.

Kuigi teose algus on nukker ja empaatiatundele rõhuv, kirjeldades abitute laste ja alandliku ema läbielamisi, paistab aja möödudes silma minategelase järkjärguline tugevnenemine ja usk tema hakkamasaamisesse süveneb. Ta ehitab oma kaitsemüürid ja leiab vajaliku enesekindluse, et jalgel püsida. Paraku tuleb nentida, et mida vanemaks Lilit saab, seda igavamaks ta muutub ning seda raskem on talle kaasa elada. Täiskasvanuiga ja -elu on laialivalguvalt ja ebamääraselt kirjeldatud. Loo hüplikkus hakkab üha enam häirima. Nii nagu peategelase juuksed kasvavad teose jooksul, kasvab ka lugeja rahulolematuse. Lahtised otsad hakkavad segama, puudulik sidusus eksitama. Jääb mulje, et autoril on olnud ideid, mida ta on tahtnud kirja panna, mõtlemata seejuures, kuidas see kõik kokku sobitub ning millise terviku need lühijutud moodustavad. Mängu tulevad Toomas Vindi kriitikaski mainitud kasutatud tegelased, kelle tühine eksistents jätab mulje, et need on raamatus vaid sisutäiteks. Ja raamat muutubki lihast vorstiks,

² Toomas Vint, "Proosamaastik 2009, kaldu harrastuskirjanduse poole". Sirp, 16.04.2010.

mis tärklis ja muid massi andvaid lisaineid täis on topitud.

Romaani toimetaja Dagmar Lambi blogist selgub aga, et algselt oli käsikiri palju mahukam: *Teksti oli palju, massiivselt. Kõige raskem oligi vist kogu selle toimetamise juures lühendada ja otsustada, millised osad välja jätta, sest midagi pidi välja jätma.*³ Ehk on just oskamatu kärpimine see, mis selle raamatu mitte ainult mahult, vaid ka sisuliselt kiduramaks tegi. *Aga mingi hetk me täitsa võitlesime selle nimel, et lugu kaheks ei lõodaks, kuigi mõneti oleks võinud seda teha; teha näiteks noorema-Liliti raamat ja vanema-Liliti raamat.*⁴ Kahju, et lugu sai kohitsetud, ent loodetavasti oli see õige otsus.

Mõtlematud teod ja valed valikud jooksevad ka raamatust läbi. Minategelane ei saa isegi tihti peale aru, mis tema käitumist ajendab. Teda iseloomustab impulsiivsus ja kohati hulljulgus. Lilit elab oma elu süvenemata, distantseerunult. Ta paistab suhtuvat endasse kui mingisse pooleldi õudus- ja pooleldi komöödiaaloo tegelasse. See võimaldab tal säilitada teatava ükskõiksuse ja eneseiroonia. Lilitil on lamba nägu, aga hundi hambad. Väliselt on ta hall, õbluke ja õrn. Iseloomult aga küllalt robustne, olgugi, et sageli on labasus, roppus ja litsakus taotluslik. Lilit on naine, kes ütleb ilustamata, et läheb sitale. Lilit on naine, kes pokkeris võib panustada öö iseendaga.

Kohati tundub aga keelekasutus, eriti naisterahva kohta, põhjendamatult ropp. Olgugi et ebatsensuursed ja jämedad vulgaarsused on sageli reaalne osa erinevate inimeste kõnepruugist, tuleb siiski arvestada, et kõik ei kannata trükimusta ja otsekoheisust roppusega samastada on vale. Pealegi tekib küsimus – kui Lilit põlgab oma labast joodikust isa, siis miks võtab ta omaks kõik need karvased ja vänged vägisõnad? Pelgalt

küünilisusest? Paraku ütleb vanasõnagi, et härja kasv ja tüdruku häbi on nüüdsel ajal kadunud.

Sõnavara ühes roppustega päris minategelane ilmselt otse autorilt endalt. Nirti on blogimaastikul üpris kuulus nimi ning mahlakate väljenditega koonerdamine pole tema märksõnaks. Raamatutki õhkub tekstist autori laia silmaringi ja häid keelelisi oskusi. Nirti vilunud lauseid, teraseid võrdlusi ning oskuslikke kalambuure on palju kiidetud. Pole kahtlustki, et tegemist on andeka noore naisega, kelle puhul ka elukogemus raamatule palju juurde annab. Kuid kas Nirti fantaasia on sama hea kui oskus juhtunud kütkestavalt kirja panna, on küsitav. Osa toimunust on usutav ja osa mitte, mõned karakterid mõjuvad realistlikena, teised mitte. Ebaühtlane kvaliteet paraku ei jäta romaanist tervikuna väga veenvat muljet.

Mida lähemale ma oma eesmärgile jõudsin, seda tõntsimaks jäi samm (lk 246). Mida lähemale ma raamatu lõpule jõudsin, seda vähem viitsisin raamatusse süveneda. Ka Lilit tundus kuidagi tüdinud, tüdinud üksindusest ja uutest algustest. Ta paistis tahtvat midagi lõpuni valmis ehitada, pidev lammutamine teda enam ei rahuldanud. Algu oli tehtud. Järsk otsus lõpuks õigesti elama hakata sümboliseeribki ehk oma mineviku varjudest üleastumist ja seeläbi usku paremasse homsesse, stabiilsusesse. Ka ajalisel paistab teos jõudvat olevikku, suunates pilgu lootustandvasse tulevikku. Lilit oli sarved maha jooksnud. Ta oli ema. Ja me anname talle andeks tema võlad.

³ <http://daki.tahvel.info/2009/12/23/natuke-pikemalt-nirti-romaanist/>

⁴ Sealsamas.

Grete Kutsar
„Nukud ja õunad”
Pegasus, 2009

Nukuke, madu ja noor ajalooõpetaja

Kairi Jets

Teismeiga on rohkem kui ühes mõttes kohutav ja tormiline aeg, mille õudused hiljem mugavusest või liigse piinlikkuse tõttu ära unustatakse. Vanemad näivad kõikuvat skaalal üliagar-abitu ühest äärmusest teise ning õpetajaid hinnatakse selle järgi, kui võrd nad lasevad väikestel inimesehakatel omi tähtsaid asju ajada. Kui lisada müstilist laegast taga ajavad veelgi müstilisemad ja ka äärmiselt ohtlikud täiskasvanud, noor ajalooõpetaja, kes pealegi *nägi talutav välja* (lk 20) ning lesbilised lähenemiskatsed alaealisele (mida vooruslik ja hästikasvatatud peategelane küll alati tõrjub), siis ongi tulemuseks Grete Kutsari debüütromaan „Nukud ja õunad”.

Teose sihtgrupiks näivad ilmselgelt olevat teismelised tüdrukud ja seetõttu üritasin ka endast selle kihistuse välja kaevata. Pole kuigi mõttekas piitsutada mõnda skulptuuri, kuna see on ebapraktiline ja väita, et riidenagi on palju etem, sest seda saab vähemasti kasutada. Kuigi nii skulptuur kui ka riidenagi on esemed, on neil kardinaalselt erinevad otstarbed. „Nukkude ja õunte” otstarve näib märgatavalt erinevat näiteks Sofi Oksaneni „Puhastuse” või mõne Indrek Hirve luulekogu otstarbest ja seetõttu tasuks neid ka erinevatel alustel hinnata. Nii tulekski „Nukkude ja õunte” hindamisel aluseks võtta imaginaarne täiuslik

noortele mõeldud ulmeromaan ja välja uurida, kuidas Kutsar oma tööga toime on tulnud.

Lugesin romaani umbkaudu 7 tundi, ja järjest – nagu teismeeas tihti ette tuli. Lugesin süžest lähtuvalt ega muretsenud suurt tegelaste arengu või teose kandva idee lahtimõtestamise pärast. Ja tundub, et selline strateegia õigustas ennast, sest kokkuvõttes meeldis mulle Kutsari teos päris hästi. Oli tore meelelahutus ja lugemisele kulutatud ajast kahju ei hakanud. Kindlasti oleks võinud seda aega palju hullemini kasutada, kuigi ilmselt ka paremini. Antud kogemust sobiks võrrelda näiteks võrkkiiges lesimisega – kuigi kasutegurit suurt pole, on aeg-ajalt tore ennast pisut lõdvaks lasta. Täpselt samuti on pärast klassika kõrgmäestikes turnimist mõnus seigelda ka väheke tasasemal noortekirjanduse maastikul, mille puhul pea hõredast õhust ringi käima ei hakka.

„Nukud ja õunad” räägib loo teismelisest tüdrukust nimega Cordelia Kyle Misk, kes on hea õpilane ja oma vanemate silmatähe. Kui neiu hakkab nii kodus kui ka koolis minestama ja asjalood näivad võtvat tema jaoks traagilise pöörde, ilmub öisesse haiglasse müstiline naisterahvas Beatrice ning pakub Kyle’ile väikese teene eest vastutasuks ravimit ajuvähi ja keskpärasuse vastu. Pühendunud tütreks ei suuda Kyle vanematele oma surmaga paratamatult kaasnevat meelehärmi valmistada ning otsustab anda ebamäärase, aga sellest hoolimata siduva ja suurejooneliselt pahaendelise lubaduse teha midagi, millest esialgu täpsemalt ei räägita. Mängu tuuakse koguni võrdlus pattulangemisega: *Millegipärast tundsin end Eevana, kes võtab pahaaimamatult vastu millegi, mis viib lõpuks hukatusse, ainult et õuna asemel oli mu ees pudelike tundmatu vedelikuga. Ühtlasi mõtlesin, et kui mina olen Eeva ja pudelike on hukatusseviiv õun, siis peab Beatrice olema madu* (lk 39–40). Ja nii ongi lugu käima lükatud.

Edasi liigub tegevus kohati rohkem, kohati vähem põnevalt, aga igatahes üsna sujuvalt ja loogiliselt enamiku asjaosaliste jaoks üsna õnneliku, ent pisut pettumust valmistava lõpplahenduse poole. Laiem loogika oleks

justkui paigas, aga kitsam, pisiepisoodide hõlmav ehk lõigu- ja lausetasandi loogika, tundub kohati parajalt logisevat. Näiteks nimetatakse Beatrice’i nimepidi ligi kaks lehekülge enne, kui too on ennast tutvustanud (40–41) ning ühes kohas ei saagi aru, kui kaua Kyle’il koduste tööde tegemisega ikkagi läheb: *Kogu jõudnud, hakkasin koduseid töid tegema ja vähem kui kümne minutiga oli kõik valmis. Mul läks kõikide koduste tööde lõpetamiseks vaid viisteist minutit!* (lk 50) Kuigi „Nukud ja õunad” ei pretendeeri just lausrealismile (pigem on tegemist ulmežanrisse kuuluva teosega), on sellised apsud vaevalt et taotluslikud ning distantseerivad lugejat tekstist. Paraku on distants lugeja ja teose vahel ajaviitekirjanduse puhul lugemisnaudingut pärssiva toimega, nii et faktitäpsuse ja teose voolavuse parandamiseks kulutatud minutid ja tunnid polegi niivõrd kulutatud kui investeeritud. Olen veendunud, et pisut enam aega ja tähelepanu selliste näpukate parandamisel oleks kindlasti kasuks tulnud.

Teose tegevuspaigaks on tõenäoliselt Ameerika Ühendriigid, aga see väljendub praktiliselt ainult tegelaste nimedes ega oma mingit sisulist kaalu. Täpselt samahästi oleks Kyle võinud olla Kaur, March Mari ja Beatrice... Beatrice. Ameerikalikkus ei lisa teosele midagi juurde, vaid pigem vastupidi – säärasena tundub „Nukud ja õunad” esialgu olevat üks neist tuhandetest teostest, mis sealkandis ühe malli järgi valmis vorbitakse ja siis miskipärast ka meil välja antakse. Võib-olla tundus autorile, et ta ei suuda üleloomulikke sündmusi eesti kontekstis usutavalt edasi anda või ehk muutnuks kodumaine tegevuspaik loo liialt reaalseks, liialt ebamugavaks.

Teose Kyle’iks hüütud peategelane ei tee teose jooksul läbi märgatavat arengut, kui mitte arvestada võlujoogi abil omandatud pädevust kõikvõimalike koolitööde alal. Ta on ikka seesama korralik tütar ja hea sõbranna ka raamatu lõpus ning peab tunnistama, et oma kohatisest juhmusest hoolimata on tegemist igati sümpaatse tegelaskujuga. Vast liialt vähe pälvib tähelepanu ja saab välja arendatud kõigest 24-aastane Ferrariga ringi

sõitev ajalooõpetaja Alex Riley, kes ilmub välja väga mugavatel aegadel – nt kui Kyle'il on kojusõiduks küüti vaja. Mõneti kehtib sama ka tüdruku vanemate kohta, kes on väga sobival ajal aegadel kauem tööl või totaalselt puuduliku tähelepanuvõimega ja liialt heausksed. Minu suurim lemmik on aga müstiline Beatrice, kes näib olevat segu Kleopatrast ja sõjaprintsess Xenast. Ta on meeleline naine, kes võitleb meestega kui võrdne, kasutab iga raasu oma nutikusest, et vastaseid üle kavaldada ning kõige selle juures ei tundu murduvat ükski tema küüsi ega kõverduvat juuksekarv. Tekib küsimus, et kui ta juba selline läbi ja lõhki imenaine on, siis miks läheb tal üldse vaja lihtsurelikust Kyle'i abi.

Kui sisulise poole pealt midagi ette heita, siis vast liigset tegevusliinide ripakile või väljaarendamata jätmist. Kuigi autor on paljastanud, et käsil on juba ka järje kirjutamine¹, oleks mõningate saladuste (varasem) paljastamine teosele terviklikkust ja põnevust juurde andnud. Näiteks oleks võinud avalikustada laeka sisu ning anda sedasi tegelaste sevimisele sügavama mõtte. Väga meeldib mulle aga teose viimane lehekülg, ehk siis see väike vimka pärast enam-vähem kõikide otste kokku tõmbamist – asjaolu, et on kirjeldatud Kyle'i reaktsiooni, aga mitte selle põhjust. Pean tunnustama, et selle lõpu tähenduse väljaselgitamiseks ma „Nukkusid ja õunu“ üldse lugema hakkasingi. Kindlat vastust ma ei saanud ja see just ongi hea. Loodan, et teismeliste fännide meelehärmiks ka oodatavas järjes mõni selline mõtteainet pakkuv pikantne pähklike sisse pikitakse.

Nüüd tahaks veel natuke kurjustada, aga ei teagi, kas Grete Kutsari või hoopis raamatu toimetaja Peeter Helmega. Lisaks eelpool mainitud apsudele ja ebakõladele leidub „Nukkudes ja õuntes“ ka keelelisi konarusi,

mis ikka ja jälle tõstatavad küsimuse – kas raamat on kirjutatud inglise keeles ja siis pooltooresse eesti keelde tõlgitud või kujuneb meie noorsoo ettekujutus lahedast keelekasutusest arvatust drastilisemalt Hollywoodi toodangu toel. Polegi vaja olla keelegeenius, aga mutanteestikeelseteks tõlgitud angloameerika käibefraaside lugemine oli kohati lausa valus kogemus. Muidugi on mõistetav, et noor autor (ja ka tema teos) vajab toimetajakätt rohkem kui tema juba kogenud kolleeg ning et ükski toimetaja ei taha algaja kirjaniku teost üleliia rappida ega selle värsket ja põnevat stiili teosest välja toimetada. Ehk tuleks siinkohal lähtuda pigem sellest, millest võiks autori üldisele arengule rohkem kasu olla – parandustest või stiili mittesekkkumisest. Mõõdukalt hulgal parandusi, seeläbi tekkinud üsna kergesti seeditav kriitika (kui heatahtlik ja sõbralik toimetaja parandused ka lahti seletab ja neid põhjendab) ning leebe tähelepanu juhtimine mõningatele kitsaskohtadele võivad õigesti ajastatult aidata pelgal autoril muutuda tõeliseks kirjanikuks ja kunagi ehk isegi Meistriks. Liigse sekkumise tagajärjeks on niigi õrna enesekindluse hävitamine või uue ja omapärase ande tasalülitamine. Tundub, et Helme on vast valinud liiga maheda lähenemise, kuigi ajakirjas KesKus Kutsarit intervjuuerides märgib ta: *Paljude noorte kirjanike keelekasutus on üsna nõrk ja vaene ning mulle tundub, et põhjus on just selles, et loetakse küll palju oma välismaa lemmikuid, ei loeta aga eesti kirjandust.*² Samuti küsib Helme neiu lugemuse kohta eesti kirjanduse vallas ning annab sedasi ehk pisut looritatult mõista, et Kutsarile kuluks ära kümblus kvaliteetses eestikeelses proosas. See on tõesti hea mõte, kui mitte ainuke lahendus. Omalt poolt soovitaksin lugeda Karen Orlau jutukogu „Sealtmaalt“, kus autor samuti angloameerika ainestikku käsitledes suudab vältida liigset ingliskeelepärastust, ning mille temaatika

¹ tsirguliinakool.blogspot.com/2010/02/lugejatega-kohtumine-tsirguliina.html.

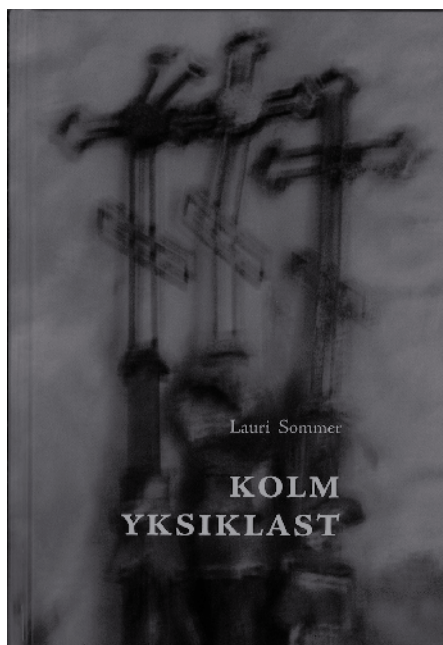
² Peeter Helme, „Nukud, õunad ja avaldamishirm“, Keskus, 12/2009.

võiks „Nukkude ja õunte” järgi otsustades Kutsarile lisaks ka väga hästi meeldida.

„Nukkudel ja õuntel” on mitmeid tugevusi ja mõningaid väikeseid aspekte, mis tunduvad lausa suurepärased. Näiteks meeldis mulle väga Triinu Silla kaanekujundus, mis on mõneti raamatu vaimuga kooskõlas, mõneti eksitav (õunad raamatu kaanel tulenevad muidugi teose pealkirjast, kuid tekitavad kahjuks ka seose Stephenie Meyeri „Videviku” saagaga) ning kokkuvõtteks igati ilus. Meele teeb rõõmsaks teoses esile pääsev noorustlust ja minajutustaja kerge iroonia nii teiste tegelaste kui asetleidvate sündmuste suhtes, samuti kohati lausa geniaalsed väikesed allmärkused*.

Kokkuvõtteks ütleks, et kui mõningad ebakõlad ja konarused silutud saaks ning kuskil raamatu kesksaagas ka laegast puudutavatele saladustele pisut valgust heidetaks, oleks tegu igati toreda noorteromaaniga. Kohati häirivalt inglispärane keelekasutus on paiguti jällegi mõnusalt mahlane ja vaimukas. Ilmne keemia Kyle'i ja Beatrice'i ning teisalt neiu ja tema ajalooõpetaja vahel lubavad võrtsikat järke, kuid loodetavasti on aeg vahepeal nii palju edasi liikunud, et peategelane on saanud vähemalt täisealiseks. Ja lõpuks tahaks ma Grete Kutsarit tõesti südamest tänada, et ta oma teosesse mitte ühtegi (!) teismelist vampiirnoormeest ega läilat armastuslugu sisse ei kirjutanud.

*Need pisikesed infonupukesed laiendasid tekstis öeldut, lisasid sellele võrtsi või taustateadmisi, mis oleksid põhiteksti põimituna mõjunud lohisevalt ja ebavajalikult. Niimoodi sätituna jätsid need aga kerge kelmika ja koomilise kõrvalepõike mulje, justkui oleks tegemist sulgudes või omavahel öeldud tekstiga.

Lauri Sommer
„Kolm üksiklast“
Menu, 2009

Maailmast lahus

Linda-Mari Väli

Üksindus, võõristus, eemaldumine. Tunne, et ei klapita enam kokku selle maailmaga, et kuulutakse kuhugi mujale. Tülgastus ajaliku tühisusest, inimliku kadumisest tuimusse. Ometi lootused pääsemisele, kokkukuulumisele, lunastusele. See on see, millest jutustas mulle Lauri Sommer oma raamatus „Kolm üksiklast“, raamatus, mis pole ei romaan, ei jutukogu, see on pigem miski, mida tagakaanel „kolmainuseks“ nimetatakse ja mida mina tõlgitseksin kui täiuslike tervikute ühinemist *veel* suuremaks, *veel* täiuslikumaks tervikuks. Sommer jutustab meile inimestest, kes kunagi siin maailmas elasid, temani ulatusid, talle oluliseks said. Toetub eluloolistele faktidele, jääb samas

aga vaba interpreedi rolli, hoidmata end tagasi sellest, mida tunnetus näib jutustavat, säilinud mälestused aga ei kinnita või ei hõlma. Loob sügavalt humanistliku teose, tuletades meelde sedalaadi inimlikkust, mis praeguse mina-kultuse ja enese eest seismise ühiskonnas koletul kombel teisejärgulisele kohale on vajunud.

Kahtlemata on Sommeri üksiklased inimlikud, hapralt tundlikud, ergad olendid ja võib-olla nende tundeerkus ongi see, mis neid muust maailmast lahutab, ehitab justkui müüri nende ja ülejäänud ühiskonna vahele. Inimeste maailm näib nii tuima, kohati lausa pahatahtliku või julmanagi.

ehkki ikka jääb püsima igatsus või lootus kellegagi-millegagi kokku kõlada. Esimeses loos on peategelaseks Sommeri vaarema, setu Darja – ravitseja-teadmanaine, kes peab külakogukonnas elades ligimeste eelarvamuse ja eemalhoidmise pärast valusalt kannatama. Temalgi on igatsus sõpruse ja läheduse, *kokkukuulumise* järele, ometi veab kõik viltu. Aina rohkem hoiab ta tolle *teise*, *sealpoolse* või *väljaspoolse* poole, kust tema ravitsejaannegi pärineb. Kaugeneb tasapisi inimeste suminast, täidab küll oma rolli ja avitab, aga südamega vaatab juba kusagile mujale, *nägematute ilmade* poole.

Siis trubaduur Nick Drake, varalakkunu, kes hakkas alles pärast surma oma lauludega tuntust ja kultust koguma. Temagi eemaldub tasapisi, hakkab maailma, selle inimesi võõristama, nood aga ei paistagi temast hoolivat sellisena, nagu ta on – sügava, tasase, labasuste jaoks liiga hapra mehena. Drake'i lootused ja tuhin hääbuvad peagi, ta poeb aina enam enesesse peitu, vaatleb ümbrust justnagu kuskilt *väljast*, sellega ühtimata. Siis masendub, tuhmub lootusetult. Teda heidutab moodsa maailma muusika, mis tema silmis polegi muusika, ja pelutab, et *tema* laulud kellelegi eriti korda ei lähe, kuigi tunneb, et peaksid. Tal pole tahtmist oma nahka ja muusikat raha ja teeskuse kärbspaberiks vahetada. Talle ei meeldi tormamine, hinge müümine, see, kuidas kõiges selles segadikus enam teist inimest enese kõrval ei nähta. Ei nähta tedagi, vähemalt mitte nii, nagu peaks.

Lõpuks veel Uku Masing, jälle nagu võõras, teistest eraldi. Ta vaatab kuidagi kõrgemale, mõtted rändavad vabamalt, ta näeb pühadust ja seoseid, kannatab aga seda enam ümbritseva piiratuse ja väikluse pärast, režiimi pärast, mida nimetatakse Nõukogude Liiduks ja mis ahistab. Tegelikult ahistab teda aga kogu inimeste maailm, terve see tuimuse, hoolimatuse ja madaluse muserdav eneseupitus. Ta ei tunne end sellega sobivat, jääb kaueks, veeretab elu tõhe ja mõttehe süvenedes, vahel kaemusereisidelegi sattudes, teisi ilmu aimates, muidu aga helgemaid mõtteid mattes. Ja siis korraga midagi uut, midagi ülevat, võimatuks peetut ja nüüd võimatusest ellu astudes, tema kõrvale –

kaaslane, kelle hing oleks justkui tema hingest võetud. Ja ometi läheb seegi mööda, ikka ei saa õnn enesele voli. Ta ei mõista, miks, võib ainult aimata, katsuda veel rahugi teha. See on kõik.

Neis kolmes loos on korduvaid motive, ometi on selles kordumises ka erinevat. Kolm erinevat võõristust, erinevat vastandumist – keda lahutab salapärase anni hirmutav vägi, keda viib teistest eemale ebatavaline hingepuhtus, keda eraldab inimvaimu „liiga” kõrge lend. Ja nii nagu sulavad need „võõrdumised” ühtseks tervikuks Sommeri raamatus, nii vastandub ka see raamat meie kaasaegsete inimeste maailmale, saab ise üheks eemalehoidvaks üksiklaseks. Selle tasane seestuvus, ilmatu sügavus, teatav pühalikkus vastandub meie ühiskonna mürale, olukorrale, kus *eemal- ja iseolemine* millekski harvaks, vahest lausa taunitavakski on muutunud. Nüüdisaegne urbanism lämmatab individuaalsust ja isiklikkust, tuimestab ja ühtlustab oma produtseeritud muusika, pealetükkivate ekraanide, silme ees virvendavate reklaamtahvlite, alatasa ligi trügivate tühiste infokildudega. Pole enam seda enesesse seestumist, mis näib olevat „Kolme üksiklase” algeks, tema *hingeks*. Pole enam eraku eemaldumist, seda ainukest seisundit, milles inimene *iseennast* tundma saab õppida, milles ta võib kaemusega kogeda seda, mis *tõeliselt* tähtis, tõeliselt *tõeline*, nähtavaist asjust *eemal*, mujal olev.

On huvitav, et nii, nagu seestuvad enesesse raamatu peategelased, nii pidi Lauri Sommer *omakorda* seestuma neisse kolme, igasse eraldi. Teda lugedes tekib kohati küsimus, kes siis nüüd lugejaga kõneleb – on need Darja, Drake ja Masing, on see Sommer või hoopis keegi kolmas, keegi, kes läbi Sommeri meediumi nüüd lõpuks valla päästeti? Jääb mulje, et autor on saanud osaks oma kangelastest, et ta tegutseb tõepoolest *vahendajana*. Võiks mõelda, et Sommer on – lugedes, uurides ja tunnetades – loonud igast oma tegelasest mingi astraalkeha, vaimolendi, kellesse siis justkui *sisse astunud* ja läbi uue, *loodud* suu jutustama hakanud.

vaatamisi, kohkumisi. Ometi tekib lootusigi – et on ülepea olemas inimikkus ja et inimese hing on sügav. Darja lugu tuletab meelde üht maailma, mis on kadumas – küllakukonda, noid vanu, hääbuvaid kombeid ja teadmisi, tarkusi, *ande*, mida praegu üleolevalt „ebasuks” või „aegunuks” hüüame, haletsedes tollase aja „lollust” ja „vaesust”, öeldes end lahti kultuurist, mis juba sadu aastaid enne meid maailmas oma koha leidis. Teisalt leiab vaarema loost ka konflikti, seal on juba põimunud kristlik ja traditsiooniline, lineaarne ja tsükliline maailmakäsitlus, moodne ja vana maailm. Seal on juba linnade ja tööstuse pealetungi, mittemõistmist, unustust ja kurbust vana hääbumise pärast. Nick Drake'i sisepiiril uidates näeme iseendid kõrvalt, leiame eest maailma, kus *tõeline kõne inimeste vahel oli koolmas* (lk 76), maailma, kus me aina tormame ja tormame, unustades lühikese ja maise edu kõrval kõik tõelised väärtused, siiruse, vaimusulguse. Sirelite lõhna. Uku Masing toob meid tagasi jumaliku juurde, *sealpoolse ehedusse*. Tuletab meelde, kui palju me oleme unustanud, kuidas sulgenud südamed ja vangistanud end sel moel ühiskonda, mis on tühi, tuim ja hukule määratud. Hukule sellepärast, et inimele kõige olevaga nii meelevaldselt ümber käib ja oma südame tunnetusele sulgenud on. Paratamatult näis mulle, et sotsiaalses plaanis on Sommer puudutanud kolme kõige põhilisemat probleemi, mis tänast inimühiskonda moonutavad – vana vaenamist, lühisuse taotlemist, looduse ja kultuuri hävitamist. Ja kõige selle fooniks kajab läbi tema lugude *maailma pühaduse tajumine*, tunne, mille kadumisest inimene ongi ehk nõnda valele rajale käändunud.

Võib-olla annab Sommer oma üksiklaste loomust edasi ka keeleliste iseärasuste kaudu. Ehkki raamat jääb stiililt ühtseks – lihtsad, ometi poeetilised laused, haruharv otsene kõne, äärmine minimalism, siirus –, on iga lugu jutustatud siiski mingil eriomasel moel, iga loo sõnakasutus ja tunnetus vastaks nagu tegelaste endigi olemusile. Darja loos põimub setu keel kohati meie kirjakeelega, üldse on tunda külavärki, maa hõngu, laudalõhna, samamoodi religioosset vaimugi – seletavad Darja ja tema kogukond ju

maailma õigeusu sümboolika kaudu. Drake on jällegi teistmoodi, tema jutus on sundimatu slängi, musamehe kõnepruuki, kõike sellist, mida võiks siduda tema isikuga. Lugeses süveneb üha enam ka too lämmatava nukruse meeoleolu, mis muusikut tema viimastel eluaastatel lakkamatult saatis. Masingu puhul esineb vast kõige rohkem ülevat sõnaseadmist, see jutt mõjub oma keelelt ja lauseehitusest kõige luulelisemalt. Võib-olla on Sommer seestunud oma üksiklastesse läbi selle, mis tal nendega ühist on, ja sealt on välja kasvanud ka stiil ning tunnetus. Darjaga sama päritolu, sama veri – setu juured –, kusjuures Darja lugu on ainus, millesse Sommer ajuti ka ise, *iseenesena* sisse astub, ja eks perekondlik lähedus võib seletada sedagi. Drake'iga seoks Sommerit jällegi muusika – tema tegevus Kagona –, ka on tema loos selgesti tajutav, et kirjutajagi tunneb helide, kõlade ja pillide keelt. Masinguga lähendaks aga luule – *luulest* ja *luuletamisest* on juttu tolles looski, loomekatarsis antakse edasi võimsa ehedusega –, kusjuures Masingu loos on piir autori ja kangelas(t)e vahel vahest kõige hägusam. Kord räägitakse läbi tegelase enda suu, kord jälle distantsilt, ja ometi on toonivahetus nõnda sujuv, et seda vaevalt märkabki. Aga kindlasti on minu käsitlus lihtsustav, kindlasti on Sommer suhelnud oma tegelastega ka mingis märksa tundlikumas, ergumas sfääris, millest minul pole piisavalt aimu, et arutleda. Kõigis kolmes loos adun veel maagilise realismi või vähemalt teatava „ebarealsuse” ilminguid – Darja puhul „üleloomulikud” juhtumised, Drake'il kõnelus teistsugusest, Masingul ulme valda kandvad kohtumised –, aga need ei mõju maagiana, see tähendab, Sommeri loodud maailma sobituvad nad nõnda orgaaniliselt, et näikse imelik seda „maagilisuseks” nimetada. Pigem on see samamoodi reaalsus kui iga teinegi asi. Ja vahest tuletab meelde sedagi, et olev on tähendusrikkam ja salapärasem, nõnda-öelda *nõiduslikum*, kui teadusliku ratsionalismi kirik meile kooliõpikupiibleis õpetab.

Mulle tundub, et kui raamatud oleksid inimesed, siis leiaks „Kolm üksiklast” enesele hingesugulase ühes prantsuse erakus, Pascal Quignard'i „Ekslevates varjudes”. Mõlemad

Jutustada on aga palju. Nagu kordub kõigis kolmes loos võõristuse, vastandumise temaatika, nii on igas jutus tuntav ka *kahe maailma*, siin- ja sealpoolse vahel võnkumine – Darjal on tema *and*, see, mis *sealt mujalt* pärit, Drake'il sisepilk, mis järjest enam hinge poole pöörab ja muudest lahutab. Masingul kaemused, nägemused teistest ilmadest, salapärastest olenditest. Näib, et Darjal ja Masingul (ükskõik siis, kas tegelikel või Sommeri hingusest ärganuil) on mõlemil mingi *kontakt*, ühendus jumalikuga, *ilmahingega*, mida tänapäeva teadus ja kanooniline maailmapilt millegipärast tunnistada ei taha. Ometi teeb see *ühenduski* erinevaks, sest teadmised on teised, kogukond ja rollid samuti ning kõigest sellest eristuvad ka nägemused ja *ühenduse* loomus ise. Ühel pool on mõttetark ja vaimuvägilane, teisel talurahva laps, aga ometi näib mõlemi tundmusi juhatavat sama gnoosis – teadmine *teadmise väljaspoolest*, mõistmine *mõistetamatust*. Drake seisaks neist kahest justkui rohkem lahus, tema siseilm kasvab üle väliste asjade, toob tühisuse nähtavale, tahab midagi öeldagi, aga traagika sünnib sellest, et sõnum kuidagi inimesteni ei jõua. Tunneb ju, et peaks oma siseilma kuidagi välisilmaga ühendama, viima need kokku, adub selle ülimalt vajalikkust, aga eesmärgini ei jõua. Sest vähe on neid, kes mõistaksid. Ja see vist on kõigi Sommeri üksiklaste ühine probleem. Kõik nad on nagu *ühenduslülid*, vahendajad kahe ilma vahel – ehkki seisavad kummaski vaid läve peal –, ja kõigile toob see ühesugust, aga võib-olla ka erinevat kurbust. Darja kurbus on pealesunnitud üksindusest, Masingu oma mittemõistmisest, sellest, et ta inimese hinge jumalikule kuidagi avada ei suuda, ja Drake'i kurbus kuuldamatuks jäämise ängistusest.

See vaikne nukrus, läve peal seismine põimib Sommeri kangelased ühte, sarnaselt-erinevalt, ja teatud mõttes liidab neid õnnetu armastuse motiivgi, ehkki seegi esineb igas loos erinevalt, olles seoses tegelaste *vastandumise* iseloomuga, nende *võõrdumisega*. Vaarema loos on armastuse pooleks keegi, kellega Darja saab lõpuks ometi tõeliselt ühtida, saab nagu naine mehega, mitte kui nõid inimesega, sest tema Jumala palge ees laulatatud meeski justnagu vaenaks naise väge. Kuid armastusest

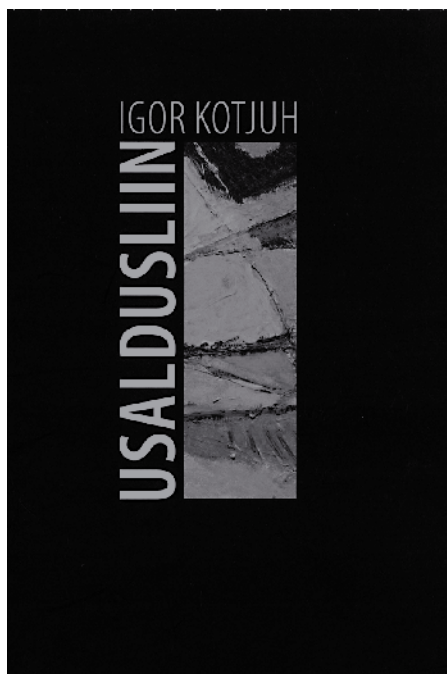
saab hoopis vaheaste, viimane tõeliselt pühendunud akt *siin* maailmas. Kallim jätab maha ja abielurikkumise patt sulleb ukse sealpoolsusse ning alles pika kahetsuse järel Darjale halastatakse. Ometi näib, et tegelikuks patuks pole mitte maise abikaasa reetmine, vaid hoopis jumaliku peiu, Jumala seaduste hülgamine. Darjale tuletatakse justkui meelde, et nägematule pühendumine on igast lihast olulisem, on see, kuhu ta on tegelikult määratud vaatama.

Drake'i armastus tuleb teisiti, see on midagi, mis läbi terve loo ainult kajab tasakesi, virvendab kusagil tagaplaanil, teda nagu polekski öieti. Alles siis, kui kallim loobub, kui ta end Drake'ist lahti ütleb, pääseb armastuse tähendus tõeliselt valla. Siis murdub Drake'is ka see viimane, mis valu veel leevendas, hoidis teda lõplikult kadumast haiguse, sügavamast sügavama depressiooni meelevalda, siis kaotab see *maailm* viimasegi tähenduse. Ja võib-olla on põhjuseks, et armastus veel ainukese *tõelise*, väiklusest vaba tundena näis, kuna kõik muu paistis tühisusse ja teesklusse sootuks uppuvat.

Ja siis veel Masingu armastus, midagi, mis omandab Sommeri kaudu esitatult hoopis uue mõõtme, saab kahe ajatu hinge kohtumiseks, et ometi moodustada see *üks*, tervik, *ühtsus*. Ja ikka läheb siingi midagi nihu. Uku armastatu ei taha enam armastada, jätab mehe maha ja jääb mulje, et paha tuleneb jällegi inimeste maailma ajalikkusest, kurjadest keeltest, liiga väikesest mõtteringist, inimlikust tühisusest, sellest, et nähakse vaid kehi, vanadust ja noorust, ei mõisteta aga hingede igavikulist ühtsust. Armastus toob viha, nukrust, veel suuremat pettumust. Lõpuks leppimistki, *alistumist*, ent vaimus ollakse sellest maailmast juba lahti öelnud.

„Kolm üksiklast” on raamat, mis rabab oma haardega – ühest küljest valusalt sotsiaalne, teisalt jällegi ajatu, igavikuline (olles nõnda minu nägemuses täiuslik kunst). Tema kriitika puudutab inimese hoolimatust, tühise tähtsustamist, puudutab sedagi, kuidas inimene ei käi õigesti ümber maailmaga, teise inimesega. Sommerit lugedes toimub äratundmisi, iseendasse kui ka maailma

teosed jutustavad üksindusest, leinavad taga vana, kadunud aega, muistset tarkust. Mõlemad kõnelevad sellest salapärasest, jumalikust, müstilisest, mida sulega vaid aimamisi tabada võib. Mõlemad vaatavad inimesi, meie ühiskonnamaailma otsekui eemalt, erakupositsioonilt, nähes seda nõnda ometi palju paremini kui meie ise, need, kes me selles segadikus ringi askeldame. Mõlemad löövad terava kriitikamõõga otse meie süsteemi südamesse (kuivõrd sel süsteemil üldse südant on), teevad seda aga kuidagi *malbelt*, targa tasadusega. Mõlemas raamatus on suurt kurbust, ometi annavad nad oma inimlikkusega uut lootust. On see siis lolli lohutus või mitte, kes teaks. Aga ma ei oska öelda, kuivõrd õnnelik ma olen, et Lauri Sommer sellise raamatu kirjutas. Aitäh talle selle eest. Olles ise tasapisi üksiklaseks muutumas, äärelinna peitudes, inimestest hoidudes, ja kui vahel kohtudeski, siis nukrusega adudes, et vanade sõpradegagi enam ei haaku... Sellises hetkes leidis „Kolm yksiklast” tee minu kätte. Ja ometi sain ma kellegagi rääkida, kedagi kuulata, kellegagi mõtteid vahetada. Ometi sain ma jälle uskuda, et maailm võib uuesti ärgata. Lihtsalt sellepärast, et on veel inimesi, kes ühiskonna hämarast painest nii selgelt ja siiralt läbi näevad. Ühest inimesest saab alguse ju terve maailm, ühest eraldumisest saab üks hing selle maailmaga kokku.

Igor Kotjuh
„Usaldusliin”
Kite, 2010

Kirg, mis võitleb kaine mõistusega

Rasmus Miller

Igor Kotjuh on Eesti luulemaastikul rännanud piisavalt kaua, et luua usaldusliin – õigemini mõtteliste sildade võrgustik, mis ei ole peitunud udusse, vaid demonstreerib end meile täies hiilguses. Meie ees laotuks lahti justkui mõne kanaliterohke linna kaart, mille erinevad saarekesed on omavahel ühendatud suuremate ja väiksemate sildadega, ainult et antud juhul ei ole tegemist konkreetse geograafilise asukohaga, vaid poeedi siseilmaga. Luuletaja maailm asub samuti ühel neist saarekestest ning on kõikide ühenduste keskpunktiks.

Tutvunud Kotjuhi teise eestikeelse luulekoguga, tekkis minulgi assotsiatsioon poeedi poolt välja öeldud mõttega. Nimelt juhib luuletaja ühes intervjuus tähelepanu meie arvustamiskultuurile: *Kriitikud ei vaeva ennast küsimusega, miks autor just niimoodi kirjutab. Tekste kirjeldatakse, mõnd asja pannakse pahaks, mõne eest kiidetakse, aga ei süveneta, milline programm teksti taga peitub.*¹ Proovin selle tõdemusega noil lehekülgedel arvestada. Selle raamatu arvustamise kavatsuses puudub igasugune kunstlikkus, sest küsib ju poet ise: *Milliseid raamatuid pean ma õnnestunuks?* Ning kohe

¹ Kaarel Kressa, „Igor Kotjuhi kakskeelne maailm”. Eesti Päevaleht, 28.05.2010.

ka vastab: *Neid, mis / ärgitavad mind ennast midagi kirjutama* (lk 61). Mindki inspireeris selleks kirjatükiks pigem rafineeritud luule, mitte lühike tsitaat intervjuust. Milles siis peitub rafineeritus? Minu arvates tekkis luuletaja poolt varasemalt välja öeldud mõtte ja hiljuti loodud „Usaldusliini“ vahel dialoog, mida ei saa ignoreerida. Sellise dialoogi aluseks on uue kogumiku retoorika, mis ei erine eelmise luulekogu omast.

Uued tekstid ei ole küll enam fragmentaarsed, neis puudub ka eelmises kogus esinenud väheldane riim. Asemele on tulnud tsüklid ning suurvormid, milles luuletaja aga säilitab varasematest tekstidest tuntud esseistliku maneeri. Kotjuhi mõttearendused ei peida endas varjatud tsitaate, üks paljudest näidetest: „*Mind ümbritsevad vaikivad verbid,*“ kirjutas 1987. aasta Nobeli kirjanduspreemia laureaat 1960 (lk 51). Poeeti ei ümbritse mitte justkui *alasti verbid* (lk 51), vaid alasti kujundid. Arutluste puänt ei jää kunagi võõraste sõnade varju, vaid üllatab meid just sel hetkel, mil luuletaja seda planeeris. Ilmaasjata ei nimeta Doris Kareva Igor Kotjuhi meheks, kes kontrollib oma impulsiivsust ja kaalub iga sõna kui mitte apteegikaalul, siis vähemasti vägagi ausal viisil.² Mõnikord on see hetk traagiline: *kooskõla jaguneb osadeks / igaüks nendest pürgib iseseisvusele / keha ja vaim / tehnika ja tektoonika / inimene põleb nende vahel läbi nagu juhe* (lk 5), teinekord jälle irooniline – eriti just siis, kui tegemist on ühiskonna erinevate tahkude kirjeldamisega, nt tsüklis „Meedia: tähelepanekuid ja märkmeid“ (lk 8–12) ja luuletustes „Tehnoloogia areneb“ (lk 17) ja „Asjade seis“ (lk 44–45). Sotsiaalse alatooniga variatsioonidest ei puudu ka identiteediküsimus, mida saab pidada eelmise kogumiku võtmeks.

Sageli on luuletuse kulminatsioon aga kirklik. Nii-nimetatud ettevaatlikust läbimõeldusest hoolimata on just kirklikkus tabav märksõna iseloomustamiseks Kotjuhi luulekeele arengut „Usaldusliinis“: *Muusa võib nautida maist elu, / kui tunneb, et teda füüsiliselt ihaldatakse.*

/ kui luuletaja kiindub Muusasse, / ei võrsu sellest armastust ega luulet (lk 36). Näiteks arutelud loova alge olemusest jätavad vähe ruumi ratsionaalsetele ja kalkuleeritud seletustele poeediteest. Kotjuh polemiseerib kolleegidega, esitades neile oma versiooni Eesti kirjandusloos juba tuntud küsimusest ehk mitte milleks on vaja luulet, vaid milleks on üldse tarvis kirjutada? Vastuseid analüüsides ei halasta ta „külmetavatele kujunditele“, kes kõnnivad üle mõttesildade: *Kõige ilmekam oli sellesama Triin Soometsa vastus [...] Ta andis mu küsimusele kolm vastust, iga / järgmine, nagu mulle näis, kasvas välja / eelmisest. Alguses ütles ta „ei tea“. / Järele mõelnud, ütles, et see on mingitmoodi / „seotud kosmosega“. Seejärel pidas taas pausi / ja lisas: „sest ma ei saa mitte kirjutada“. See / kolmas vastus on kõige populaarsem, / olen ka ise sellega solidaarne – kirjutan, sest see / on minu jaoks samasugune vabadus nagu söömine ja magamine* (lk 60). Teemaderingi muutudes hakkab luuletaja samade retooriliste võtetega komponeerima tekste, millel puudub sotsiaalne, olmemuresid kirjeldav alatoon – see on retoorilise programmi jätk, aga luuletuste sisuline muutus loob ennustamatust, mis tuleneb kujundite täielikust alastusest: *Asi on selles, / et tolles minu eestikeelse luulekogu arvustuses / püüab Jürgen visalt näidata minu aadlipäritolu / kasvõi vaimses mõttes – Kotjuh tegeleb õilsa harrastusega. [...] / Kuid asi pole isegi mitte selles, vaid selles, et Jürgen nagu mulle näib, / kirjutas selle arvustuse selleks, et jututada endast. / arvustus oli ettekäändeks, et selle autor võiks avada / iseenda „mina“, ühesõnaga – oma südant puistata. Ja / mida Jürgen muuhulgas selles arvustuses otskui / möödaminnes endast räägib: et ta on poolharitlane, / grafomaan ja ametnik – ja midagi pole sinna parata* (lk 53). Reministsentside ja allusioonide süsteemi puudumine tekitab arutlustes traagilise alatooni. Alasti vihjeid võiks lausa personifitseerida näljasteks ja külmetavateks inimesteks kusagil blokaadiaegse Leningradi sildadel, kes loodavad, et äkki leidub seal teisel pool midagi... Me ei pea hakkama taas

¹ Doris Kareva, „Kui energia muutub mateeriaks“. Looming, 7/2010, lk 1026.

meelde tuletama luuletusi Jürgen Roostelt, Kristiina Ehinit või Triin Soometsalt. Kõik mainitu toimib kohe ja praegu teksti sees hetkest, mil lugeja on otsustanud sellesse süüvida. Luuletajale ei ole tähtis mitte poeetiline mäng, mis justkui looks tekstidele uusi tasandeid, vaid isiklik ja alasti mõtteline seos nähtustega, mida ta luules ülekõige hindab: *Aga kuidas on lood Elo Viidinguga (ikka tollestsamast / eesti kirjandusloo raamatust)? Kummalisel kombel on tal olemas luuletus, / mis ristub nondesamade Brodski verbidega / ja millegi samasugusega Majakovskil (senini pole veel meelde tulnud, millega just)* (lk 58). Juba mainitud „külmetavate kujundite“ tõttu on raamatu mõtteline kese liikunud minu arvates hoopis luulekogu viimasesse ossa – variatsioonid on välja kukkunud nutikamalt ning tulemuseks on kirglikkus, mida esseistlikust luulemaneerist võib-olla ei ootaski: *Eesti kirjandusloos / 2001. aastast, alajaotuses „Uusim kirjandus. Luule“ / loetletakse mõnesid noori lootustandvaid luuletajaid: Karl Martin Sinijärv, Aare Pilv, Triin Soomets, / Elo Viiding, François Serpent, Jürgen Rooste, / Kristiina Ehin. Mis tuttavad nimed! / Kuid kuskil peas käib visalt: „nälgivad verbid, alasti verbid, tegusad verbid, tummad verbid...“* (lk 51). Paljaks rebitud kujundeis on palju rohkem kirge ja paatost: *pidin pead murdma, / kellele ikkagi kuuluvad read „minu metafüüsika, minu // metamatemaatika“.* *Need read võinuks kirjutada / nii eestlanna Doris Kareva kui Vera Pavlova Venemaal* (lk 51). Siinkohal meenub üks mõte Raoul Ruizi filmist „Klimt“, kus üks Klimti armukesi ütleb mehele: *Te maalite mind rietatuna, justkui oleksin alasti ja kui ma olen alasti, siis tundub maali vaadates, et mul on seljas kõige ilusam kleit.* Mõeldes vihjete puudumisele Kotjuhi luules, tundub mulle, et tema alasti kujundid on hakanud elama oma elu. Just sellist illusoorisust nad taotlevadki. Neis on tahet lugejat õrritada. Poeedi loodud kosmilised sillad tekitavad tahtmise mõelda, et minagi võiksin olla inspiratsiooniallikas (juhu! kui härra Kotjuh on minu arvustusele peale sattunud), sest eelmises kirjatükis iseloomustasin tema mõningaid luuletusi just brodskilikus võtmes. Ja tegelikult jääb vastus poeedi esitatud küsimusele alatiseks Möbiuse

lehe kujulisele kellaseierile tiksuma: *milliseid retoorilisi konstruktsioone tuleb ehitada selleks / et luuletus räägiks lugejaga tema keeles / milliseid retoorilisi konstruktsioone tuleb ehitada selleks / et luuletus räägiks luuletajaga tema enda keeles* (lk 67). Sest kirglikult võib asjade toimimist vaadelda vägagi mitmel moel.

Olev Remsu
„Kurbmäng Paabelis. Surrealistlik
barokkromaan”
Eesti Raamat, 1989

Tundmatuse poolest tuntud pärl põhjamudas

Edvin Aedma

*„Teie soov, mu härra?” küsis droogla peremees
kasimata kätega rasvaseid huuli pühkides.*

*„Kahepindine, Viiesaja Kuuekümne Kuuendalt.
1885. aasta pärnaõitest,” valis Bannister
lemmiksordi... (lk 19)*

Olev Remsu kui ränduri, kirjaniku, filmirežissööri ja õppejõu „Kurbmäng Paabelis” on tõeline pärl. Mulle meeldib enamasti küll kõige minimalistlikum minimalism, kuid „Kurbmängu” nautisin vaatamata selle täiesti teistsugusele stiilile. Väga võimalik, et see

on Olev Remsu parim, kuid arvatavasti kõige vähem loetud raamat. Oma seisukohale sain kinnitust ajakirjanduses ja võrgu põhjakihtides ringi kaevates – raamatule oli viidatud peamiselt nõnda, et teos on väga paks ja (seetõttu) pole keegi seda lugenud. Võiks väita, et raamat on oma mitteloetavuse ja mahu poolest lausa kuulsaks saanud.

Paabel oli masinavärk elamiseks, vertikaalne labürint, kanoniseeritud ortodoksse õpetuse järgi koonusekujuline hiigelmonstrum. (lk 24)

Kujutage ette, et kogu inimestele tuttav maailm on tohutult suur, tõenäoliselt lõputu korrustearvuga kultuurilisel kirju ja kihav, semipostapokalüptiline, kergelt aarupungilik hiigeltorn. Torni iga korrus on oma suuruse poolest võrreldav riigiga ning korruseid valitsevad ülimalt korrumpeerunud, pahatahtlikud ning tavakodanikele ligipääsematud Korrusekorraldajad. Veel parem, pange oma peas kokku kaks maailma: George Orwelli „1984“ ning Jorge Luis Borges'i „Paabeli raamatukogu“ maailm. Lisage sellele räiget realismi, piiritud barokki ja sünget sürrealismi – ning teil tekib aimdus, milline on Olev Remsu Paabel.

Kusjuures kogu selle krempli juures on eriti hurmav asjaolu, et rõõgatu barokkmaailm on täis kõige ehtsamat Eestit. Paabeli 1042. suurkorrus on alternatiivreaalsus, kus kirju-mirju postmodernse globaalmaailma peakultuuriks pole mitte inglise või aasia, vaid mõnusalt äratuntav nõuka-eesti kultuur. John Lennoni tänavakoridori läheduses ilutseb Jaan Oksa väljak, pärast revolutsiooni tegutseb Miitinguerakond ning kosmogooinkainstituudi müüdiloomissektori hiliseim maailmaloomise kirjeldus kõlab järgmiselt: *Kalevite poega mõistis / Pilgelisti pajateli: / „Läki Paablit tegemaie, / Vallisida valamaie... (lk 29)*

Kurbmäng on edasi antud raamatu peategelase, Arthur Bannisteri silmade ja elu läbi. Tegevus toimub peamiselt Paabli 1042. korrusel, milles on tihedalt läbi põimunud lausa õõvastavalt egoistlik, intriigitsev ja inimvihkajalik riigikord, kosmopoliitselt kirju kultuurikiht ning selles sürrealistlik-sadistliku maailmakorras saaks ja/või ellu jääda püüdvat inimeste saatused.

Üks illustreeriv näide. Peategelane jalutab tänaval ning tunneb, et torni tehistuul, mis on korrusekorraldajate kontrolli all, lõhnab halvasti. Mida võib sellest järeldada? Lugege ise:

Nüüd pihustasid nad tuuledüüside kaudu mingit hapukat lämu. Piinasid nad pabeliite roiskunud kõrvitsalehaga?

Mees kujutles hiigelavaraid kõrvitsaistandusi, kus poolpaljad, pakkjalgadega naised palavuses ähkides – ent teadmine, et nad teevad kurja, lisab neile jaksu – taimedele kastekannudes rammustavat virtsavett tarivad; kujutles ultramoodsaid vooluliine konservikombinaatides, kus samast innust ärksad töötajad küpsed ümmargused viljad keemiateaduse viimase sõna järgi roiskunuiks prepareerivad; kujutles Kliima- ja Ilmavalitsuse oma tütardeste kiindunud füüreerit, kes klassitsistlik-uhkeldavas kabinetis langetab vastavalt poliitilisele hetkeolukorrale tuulte lõhnastamise otsuse; kujutles operaatoreid sama valitsuse juhtimispuldi taga, kes, tagurpidi keeratud nokkadega sonid peas, lausuvad: „Paneme neile nüüd!“ ja vajalikku kõrvitsavärvi kangi sikutavad. (lk 288)

Tõepoolest, raamatu igalt leheküljelt võib leida selliseid valitsuse või selle lõputute allüksuste (nt Oigetest Seisukohtadest Lubatud Kõrvalekalde Määra Otsustamise Keskkantselei) semiootiliselt ja poliitiliselt täislaetud sürrealistlike sadismiakte korruse elanike ehk pabeliitide pihta. Seetõttu saabki ka juba puhtalt õhku nuusutades aru, kuhu ühiskond tüürib. Ja roiskumine ennustab lähenevat hävingut... Pabeliidid ise on pööbel – kuid mitte hall mass, vaid detailselt, kõikide rõveduste, eheduste ning ihadega väljajoonistatud kirju kamp.

Näiteks ootavad Bannisteri tema ateljees kolm küüditajat – tema enda nurjatud töökaaslased, keda juhib hauptmanni salaaokraadis tegutsev proua Deboora Cassandra, keda ajendab kätemaksuiha ning soov tõsta oma truudusindeksit keskkompuutri salastatud lojaalsusregistris. Küüditajate õnnetuseks liigub ateljeesse ohvri asemel aga hoopis loiguke ülikuuma laavat, mida juhitakse Kliima- ja Ilmavalitsuse 40. sektori kontoriga. Deboora mõtiskleb parajasti põhjalikult seksi üle ning jõuab orgasmimõteteneni hetkel, mil ootamatult sisenenud laavajupp terve seltskonna kogemata, kuid lõpuni ärateenitult aurustab:

*Aga millist seksi hindas proua Deboora
Kassandra? [...] Rääkima peaksid nad
koertest – pisikestest, armsatest sülekoertest,
nende tõugudest, nende riietest, nende
lemmikmaiustustest. Peente maneeridega,
šikk ja kõrges ametis härra olgu selles
küsimuses temast targem, olgu lausa
kүнnoloogiarudiit. Kirjeldagu, kuidas
kutsudele roosa lehv kaela seotakse, kuidas
neid vannitatakse ja šampoonitatakse [...]*

*Ning äkki [...] väänaku härra ta jäleda
rohmakusega ja luidmurdva haardega selili,
rebigu loomastunud ägedusega ribadeks ta
must elegantne sametkleit, kiskugu kaelast
kamee ja vägistagu ta kõige brutaalsemalt. [...]
Ja sealt ta tuli! Põlev vägistaja, lummas orgasm,
tiirane surm vulpsas laavaks moonidununa
üles käsipuuta esikutrepist, valgus
kabinetikorrusele. (lk 321)*

Nagu kogu paabeli plaan, on ka raamatu peatükid amorfsed, sisukord puudub ning teksiosad on üksteisest eraldatud vaid suurtähtedest lausetega. Selline võte on paabeli segadusega ülimalt sobilikus kooskõlas, muutes muide kirjutamise tarbeks raamatust õige koha leidmise paabellikult keerukaks ülesandeks. Kurbmängus näeme erinevaid kulgemisliine: pahatahtlike tegelaste eepilises suurusjärgus intriige, peategelase arengu, armastuse ja allakäigu lugu ning kogu paabeli 1042. korruse põhjalikku, detailiderohket, kultuuriküllast ajalugu. Kuid see kõik, sealhulgas raamatu struktuur, ei muuda raamatut sugugi laialivalguvaks. Vastupidi, see on nagu mõnus, mugavalt loetav ja päevi kestev, enesega läbipõimunud ja ühtesulav narrato-narkoloogiline tripp.

Mees luges kuulutusi. Balletikool, gravüüride oksjon, papagoide paaritamine, teatrid.

Neljas-viies kohas mängiti Olev Remsu sürrealistliku barokkromaani „Kurbmäng Paabelis” instseneeringut. [...] Huvitav, mille nad sellest telliskiviteosest on võtnud, mille jätnud? Kogu lugu ei etendaks nädalagagi ära, ja poleks ka tarvis – seal on kiivakiskuvaid harusid, lademes finessideni viimistletud kõrvalmotive, sürrealistliku loomemeetodi kahtlasi produkte. (lk 190)

Olev Remsu olla kunagi ise märkinud, et raamatu läbi lugenud inimesed saaksid klubi moodustada (kuna neid on nii vähe). Kuna leidsin võrgupõhjast siiski peeneid viiteid raamatu läbilugenud inimeste kohta ning tunnen üksikuid ka isiklikult, oleks see tänapäeva digipaabelis teoreetiliselt isegi võimalik. Loodan, et käesolev kirjanduslik trailer suutis arvustuse alguses mainitud mitteleotuse meemist tekkinud piiranguid lõhkuda ning hüpoteetilise eliitklubi nikerdatud ukse uutele liikmetele veidigi paotada.

Noori autoreid 2010

Triin Tasuja (21)

ei ütle midagi, mida poleks juba varem öeldud.

Liisa Saaremäel (18):

„Laena mulle tutvustust, Vanemuine! Endast rääkimine on sama lihtne kui silmad lahti aevastamine.”

Norman Kuusik (21)

„Kui aga viimati häält ise tõstaks asjade loomus, äkki ta sel moel meist ükskõik keda sõimates hõikaks:

„Mis siis on, surelik, nii ränk, et endale kurtmist nii kibedat lubad nüüd? Miks surm paneb nutma su nõnda?”

(Lucretius)

Kristjan Haljak (20):

„drink a pepsi. disappear.”

Margus Räst (27)

Igal pool on midagi, mis kutsub end avastama.

Kristina Unt (20)

„Ta sõnas: „Sammun oma teed.
Kui tõkkeks kärestikuveed,
siis lihtsalt põletan ma need...””
(Lewis Carroll)

Jorma Sarv (29)

on kokku kogunud viimasel kümnel aastal märkmikutesse, failidesse, sõnumitesse, peopesadesse, lauanurkadele ja kuhu iganes sirgeldatud read ning mõned valitud luuletused ka teistele lugeda andnud. Kuna tunded, elamused, küsimused, paradoksid – nii suuremad kui väiksemad – ei näi meie ümbert niipea kaduvat, siis on tõenäoline, et üht-teist tuleb edaspidigi üles tähendada.

Jüri Andrejev (24)

Kõrunud ja kunnaline inime.

Tõnis Hallaste (23)

on grafomaanne kuju, kes peatab sule.

Laura Lainvæ (20)

Ilmselt otsib seda, mida tahab leida. Ja üle kõige tahab seda, mida ta ei taha.

Reks Imehelde (21)

Tallinna poiss, kes peaks õppima Tartus, aga on jooksus välismaal.

Silja Paulus (22)

õpib TLÜ-s inglise keelt ning tegeleb vabal ajal kokandusmaailma sügavike avastamisega ja retseptide katsetamisega või teeb trenni. Vahel, kui kuskilt inspiratsiooni-

laine tuleb, paneb mõtted kirja ning vormib need mõneks looks.

Sven Sander Paas (21)

on laiskvorst, kes kirjutab vaid selleks, et vähegi õigustada enda külgetõmbavat muserdatud kirjanikuhärra imidžit, mida talle pidevalt juurde poogitakse. Tegelikult meeldivad talle hoopis seks ja arvutimängud.

Brita Melts (26)

hämmeldub sõnavoolust. Ikka väarikuse nimel.

Carrie Raiend (19)

12.03.1991. 169. 54. 38. 75C. 90-67-88.

Kairi Jets (26)

on Värskesse Rõhku varemgi kirjutanud ega ole eelmise korraga võrreldes just palju muutunud. Unistab endiselt Jaapanist. Seekord proovib hambaid Grete Kutsari "Nukkude ja õunte" kallal.

Rasmus Miller (26)

„Minu homme päev on helgem. Jah. Meie homme päev on helgem kui meie eilne ja tänane päev. Kuid kas keegi võib pea anda, et meie ülehommne päev ei tule hullem meie üleeilsest.”

(Venedikt Jerofejev)

Linda-Mari Väli (22):

„Kunagi istusin metsas maha, seal kasvas üks taim. Taim rääkis minuga, sõnu ei olnud, ainult taevase tõusev suits. Suits kasvas üha kõrgemaks, päris üleval valgus laiali nagu seen. Seal me siis olime, taim ja mina. Kosmos kah. Rännak oli alanud.”

Edvin Aedma (27)

kompab *kaizeni* ja loominguvõimaluste piire. Lisaks kirjutamisele on tal jätkuvalt käsil nukufilm, arvutimängude loomine, graafika ning eksistent-si keerdkorruste avastamine. Selle kõige keskel jäi aega ka ühe mõnusa kirjandusliku *traileri* koostamiseks, teemaks algupärane Eesti *steam*-barokk-sürreaal-punkromaan.

Maarja Pärtna
„Rohujuurte juures“

Maarja Pärtna luule on mõistatuslikult kütkestav. Viie aasta jooksul Värskes Rõhus ja Vikerkaares (algul kriipsu nime all) avaldatud valimikud on teda luuletajana näidanud mitmest üsna erinevast küljest ning see paljusid iseloomustab ka seda üsna õhukest vihikut. „Rohujuurte juures“ on kõige paremas mõttes tudengiluulekogu. See on veel otsinguline, kompab piire, ihkab tavaelu mehaanilisusest tabada ehedaid tundeid, argiprobleemidega jageledes leida loovaid mõtteid. Luuletused kõiguvad pidevas kapseldumise ja avatuse, kahtluste ja siiruse pingeväljas, püüavad koondada mõlemad pooled ühte tervikusse, lennata orbiidil nõnda, et juuredki ei unune. See luulekogu sisendab lootust, stardiplatvorm on elegantselt kirja saadud.

Donald Tomberg
„Kazimir, Vladimir ja teised“

Donald Tombergile meeldib oma lugejat narritada. Ta teeb hüppeid siia ja sinna, lõhub lugu, toob sisse narratiivi seisukohalt ebaolulisi tegelasi, sündmusi, mõtteid ja küsib lugejalt pidevalt, mida selle raamatuga üldse öelda on tahetud, miks seda ülepea lugeda. Ilmselt viib teose algus paljudel raamatuga tutvujatel tahte edasi lugeda, kuid ometi tasuks seda teha, sest aegapidi joonistuvad tekstis välja vast ühed kõige sümpaatsemad helged-kurvad tegelased, keda viimaste aastate eesti kirjandusest leida võib. Ja kui lugude jutustamises ei ole Tomberg veel nii kindla-käeline kui üks teine Daniil Harmsilt tõuke saanud eesti autor, siis seda rõõmustavam on tema filosoofiline kirj. Ta esitab tavakasutuses naiivseid ja õõnsaid olemisküsimusi sellise loomulikkusega, et need ärkavad oma jõudeolekust ja kõlavad, nendega saab kaasa minna. Ja see on juba suur asi, mis lunastab raamatu mõned väiksemad vead.

Ott Kilusk
„Oktoobrikuine tuuker“

Äärmiselt napilt Betti Alveri kirjandusauhinnast ilma jäänud „Oktoobrikuine tuuker“ on üsna eriline luuledebüüt. Seda mitte üksnes sellepärast, et Kiluski kogu koosneb suuremas jaos riimilis-rütmilistest luuletustest, mida Rõhugi luule-rubriiki satub üpris-üpris harva, vaid ka sisulisest küljest. Kilusk kaldub noore mehe kohta ootamatult palju nostalgiasse, mille objektiks on üks *ilmaäärne küla* (lk 60) ja teised jumala seljatagused paigad, milles üpris grotesksed tegelased oma sügismeelelolulist elu elavad ja surevad. Kuigi Kiluski luule on kohati veel vormiliselt konarlik, on tal oskus nappide vahenditega palju korda saata, ikka tabab teda kurblikult muigelt, eriti hetkil, kui ta pöördub teadvuse äärealadele ja toob sisse unenäolisi pöördeid, kujutelmi. Ja see muie muudab Kiluski luule kergeks, õhuliseks, liigsest tõsidusest hoidumine toob juurde värve ja muudab kujutatavat ilmagi sügavamaks ja selgemaks.

Lauri Eesmaa

Sisukord / nr 24

Luule

Triin Tasuja: 2

Liisa Saaremäel: 8

Norman Kuusik: 12

Kristjan Haljak: 14

Margus Räst: 20

Kristina Unt: 26

Jorma Sarv: 28

Proosa

Jüri Andrejev: 32

Tõnis Hallaste: 38

Laura Lainväe: 44

Reks Imehelde: 48

Silja Paulus: 54

Sven Sander Paas: 59

Johanna Rossi intervjuu Linda-Mari Väliga: 64

Arvustused

Brita Melts *Metsamustrid* (Carolina Pihelgas, "Metsas algavad hääled"): 73

Carrie Raiend *Minevikujuured ja tulevikutuuled*

(Nirti, "Ja anna meile andeks meie võlad..."): 76

Kairi Jets Nukuke, madu ja noor ajalooõpetaja

(Grete Kutsar, "Nukud ja õunad"): 79

Linda-Mari Väli Maailmast lahus (Lauri Sommer, "Kolm üksiklast"): 83

Rasmus Miller Kirg, mis võitleb kaine mõistusega

(Igor Kotjuh, "Usaldusliin"): 88

Tolmunud raamat

Edvin Aedma Tundmatuse poolest tuntud pärl põhjamudas

(Olev Remsu, "Kurbmäng Paabelis. Sürrrealistlik barokkromaan"): 91

Värske Rõhk 2011. aastaks koju:
www.va.ee

Järgmises numbris:
Berit Kaschan
Indrek Lõbus
Märten Rattasepp

Alustab tõlkerubriik!

Trükitud FSC-sertifikaadiga paberile looduslike trükitänavidega. ©Ecoprint

